

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI**

**FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**KATEDRA HISTORIE**

**Chov koní jako součást šlechtické reprezentace.  
Kounicové a jejich hřebčín.**

**Bc. Tereza Randýsková**

**Magisterská diplomová práce**

**Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.**

**Olomouc 2015**

**Čestné prohlášení:**

Prohlašuji, že jsem předloženou magisterskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní předepsaným způsobem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 9. srpna 2015

---

Tereza Randýsková

### **Poděkování:**

Ráda bych poděkovala především mé vedoucí práce paní docentce Radmile Prchal Pavlíčkové za její ochotu, cenné rady, připomínky a čas, který mi věnovala. Mé poděkování patří také pracovnícím a pracovníkům Moravského zemského archivu v Brně a Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni za vyhledání a zpřístupnění potřebných archiválií, zaměstnankyním oddělení Meziknihovní výpůjční služby Moravské zemské knihovny za obstarání potřebných publikací a kopií článků. Dále děkuji Národnímu památkovému ústavu v Kroměříži, zejména paní Mgr. Veronice Píchové, za kladné vyřízení povolení studia portrétů koní z hřebčína rodu Kouniců a paní PhDr. Vladimíře Zichové, která mi jejich studium umožnila. A velký dík patří i mým nejbližším za jejich velkou podporu nejen při psaní této práce.

# Obsah

<b>Úvod</b> .....	<b>1</b>
<b>1. Historie chovu koní</b> .....	<b>9</b>
<b>2. Kounicovský hřebčín</b> .....	<b>14</b>
2.1 Lev Vilém Kounic (1614–1655) a jeho choť Eleonora Kounicová, rozená Dietrichsteinová (1623–1687).....	14
2.2 Dominik Ondřej I. Kounic (1654–1705) .....	16
2.3 Maxmilián Oldřich Kounic-Rietberg (1679–1746) .....	23
2.4 Václav Antonín Kounic-Rietberg (1711–1794) .....	25
<b>3. Pohled na koně očima raněnovověkého šlechtice (chovatele)</b> .....	<b>29</b>
<b>4. Koňmo</b> .....	<b>36</b>
5.1 V sedle .....	36
5.1 V kočáře .....	41
5.1 V legaci .....	44
<b>5. Kůň na vídeňském císařském a českém šlechtickém dvoře v raném novověku</b> .....	<b>48</b>
5.1 Kůň v okázalých slavnostech vídeňského dvora .....	48
5.2 Kůň v zábavě české šlechty .....	54
<b>6. Kůň ve výtvarném umění šlechtických sídel raného novověku</b> .....	<b>58</b>
<b>Závěr</b> .....	<b>62</b>
<b>Seznam pramenů a literatury</b> .....	<b>68</b>
Prameny .....	68
Literatura.....	70
<b>Resumé</b>	
<b>Přílohy</b>	
<b>Anotace</b>	

# Úvod

Kůň ztělesňující energii, sílu, rychlost a půvab spouštěl vývoj lidských dějin po celá staletí. Využíval se v zemědělství, k přepravě zboží i cestujících, nosil válečníky do bitevní vřavy,... Postupem času si šlechta více méně koně přisvojila a učinila z ušlechtilých krásných koní jeden z ukazatelů společenského postavení: „*Omnis nobilitas ab equos*,“<sup>1</sup> čímž chov koní nabyl zcela nových rozměrů a další diferenciaci.

Hlavním cílem diplomové práce je přiblížit reprezentativní stránku raněnovověkého šlechtického chovu koní na příkladu moravské větve rodu Kouniců, konkrétně Lva Viléma Kounice (1614–1655), Dominika Ondřeje I. Kounice (1654–1705), Maxmiliána Oldřicha Kounice-Rietberga (1679–1746) a Václava Antonína Kounice-Rietberga (1711–1794). Následující 19. století s sebou přináší další fenomény v oblasti organizace chovu koní a jejich využití, proto se tato práce bude zabývat pouze obdobím od druhé poloviny 17. století, kdy Kounicové svůj hřebčín zakládají, po rok 1794, přestože dějiny hřebčína tímto rokem nekončí.

Proč jsem si vybrala zrovna moravskou větev Kouniců? Jednak se tomuto rodu, zejména osobě Dominika Ondřeje I. Kounice, věnuji téměř od počátku svého studia historie, jednak bych tím chtěla poukázat na to, že chovu koní se v raném novověku věnovali i menší a do dnešních dnů méně známé šlechtické rody, jež stojí ve stínu věhlasných raněnovověkých chovatelů koní, jakými byli zejména Liechtensteinové. V práci jsem se rovněž zaměřila i na úlohu koně v každodenním životě raněnovověkého šlechtice, protože se domnívám, že bez obeznámení se s touto problematikou nelze vystihnout vztah šlechticů ke koním a zcela zodpovědět, proč právě chov koní představoval jednu ze složek šlechtické reprezentace.

Předkládaná diplomová práce vychází primárně z pramenné materie Rodinného archivu Kouniců.<sup>2</sup> Velkou část archiválií vztahujících se přímo k chovu koní představuje korespondence se správcem hřebčínů, účetní záznamy, nejrůznější soupisy a přehledy koní. Tyto pečlivě vedené záznamy umožnily

---

<sup>1</sup> Latinské přísloví – český překlad „*Veškerá urozenost pochází od koně*“.

<sup>2</sup> Moravský zemský archiv Brno, fond G 436, *Rodinný archiv Kouniců*.

zejména nahlédnout do každodenního chodu hřebčína a seznámit se vzhledem chovaných koní. Dále byly v práci využity účty z kavalírských a diplomatických cest Kouniců, které dopomohly k analýze role a reprezentativní stránky koně na cestách. Důležitým pramenem při výzkumu byl i deník Lva Viléma z jeho kavalírské cesty, jež rovněž podhaluje význam koně v životě šlechtice. Stranou nezůstaly ani inventáře nemovitostí Kouniců, poskytující informace o hmotných pramenech, zejména obrazech s koňskou tematikou. Jelikož Kounicové působili u vídeňského dvora, kde měl kůň ve dvorském ceremoniale nezastupitelné místo, prameny domácí provenience doplňují zápisy z ceremonálních protokolů<sup>3</sup> z období druhé poloviny 17. století a století 18. vztahujících se ke Kounicům.

Jako problematická se ze začátku jevila volba přístupu k tématu a pojetí celé práce. Nakonec se východiskem stalo rozdělení práce do dvou tematických celků zahrnujících celkem šest kapitol, jež tvoří přehledný a sourodý celek.

Cílem první části (kapitola 1–3) kromě uvedení do problematiky chovu koní na našem území je přiblížit čtenáři počátky vzniku a organizace chovu Kouniců. Zde budou zodpovězeny otázky, odkud Kounicové nakupovali koně k zušlechtování svého chovu, jaké koně chovali, kdo tvořil jejich zákazníky, jak náročné a nákladné bylo provozovat hřebčiny na šlechtických panstvích, jakým problémům ohrožujících jejich chov museli čelit a další záležitosti ohledně jejich hřebčinů. Vzhledem k tomu, že první část je vystavěna z různorodého archivního materiálu, může působit poněkud neuceleně. Pro získání dalších střípků z dějin hřebčína je zapotřebí projít další množství archivního materiálu primárně nesouvisejícího s chovem koní a hledat v nich zmínky o chovu a koních Kouniců.

Druhá část (kapitola 4–6) je zaměřena na úlohu koně v životě Kouniců. Kůň zde bude představen jako dopravní prostředek, součást zábav a festivů a jako umělecký motiv, přičemž bude vždy kladen důraz na jeho reprezentativní funkci v těchto úlohách.

Výsledkem obou částí by měla být odpověď na otázku, v čem spočívala reprezentativnost raněnovověkého šlechtického chovu, potažmo koní.

---

<sup>3</sup> Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, ZA-Prot., *Zeremonialprotokolle*.

## Literatura

V posledních letech přitahuje problematika vývoje a úlohy koně v minulosti stále více českých badatelů pouštějících se do zkoumání písemných, obrazových i hmotných pramenů.

Tuto zvýšenou pozornost můžeme přičíst dnešní přetechnizované době zasahující čím dál více do života lidí, kteří před ní unikají do přírody a ke zvířatům. Znovu objevují krásu přátelství koně, jenž spoluutvářel lidské dějiny po celá staletí, dodnes má mnohostranné využití a jejich chov opět nabývá na významu. Hipologové se zaměřují zejména na minulou i současnou situaci chovu, vývoj plemen a šlechtění koní v našem prostoru. Historikové zabývající se šlechtou a dějinami každodennosti odkrývají především jednotlivé úlohy a důležitost koně v životě jedince. Ve zvýšeném zájmu o chov koní můžeme vidět také poselstvo dnešním chovatelům, aby vzali v potaz dřívější kladné stránky způsobu chovu, díky němuž se koně dožívali podstatně vyššího věku.

Postupně tak získáváme stále ucelenější přehled role koně v jednotlivých historických obdobích a oblastech lidského života. Zároveň také dochází ke skloubení historického a hipologického nazírání na tematiku koně v minulosti.

Nejvíce pozornosti bylo prozatím v našem prostoru věnováno středověkému koni a jeho chovu. Za první významnou a ucelenou publikaci zabývající se vztahem člověka a koně ve středověku (v některých kapitolách přesahujících až do raného novověku) můžeme považovat knihu předního českého hipologa Jaromíra Duška.<sup>4</sup> V nedávné době se úlohou koně ve středověké společnosti zabývala ve své diplomové práci nazvané *Kůň v životě středověké společnosti na příkladu českých zemí* Magdaléna Šustová,<sup>5</sup> která na danou problematiku nahlíží z jiných úhlů pohledu než Jaromír Dušek a seznamuje čtenáře s tím, jak se žilo koním ve středověku, jejich krádežemi

---

<sup>4</sup> DUŠEK, Jaromír: *Kůň ve službách člověka*. Praha 1996. Spolu s dalšími autory pojednal i chovu koní v Československu: DUŠEK, Jaromír a kol.: *Chov koní v Československu*. Praha 1992.

<sup>5</sup> ŠUSTOVÁ, Magdaléna: *Kůň v životě středověké společnosti na příkladu českých zemí*. Olomouc 2003 (nepublikovaná magisterská diplomová práce, katedra historie FF UP).

nebo například s koněm ve středověké kuchyni. A o další obohacení poznatků z dějin koně ve středověku z oblasti uherského království se zasloužila historička Daniela Dvořáková<sup>6</sup> věnující velkou pozornost zvláště cenám, barvám a hierarchii uherských koní a rovněž mnohostrannému využití koní.

Raněnovověkému šlechtickému chovu koní na našem území se hipologové a historici zaměřují především na dějiny císařsko-královského hřebčína v Kladrubech nad Labem a vývoj (staro)kladrubského koně. Kromě hipologických, odborných i populárně naučných historických prací Františka Lercheho,<sup>7</sup> Norberta Záliše<sup>8</sup> a Františka Bílka,<sup>9</sup> rozhodně stojí za přečtení také nedávno vydaná trilogie Jiřího Hájka<sup>10</sup> shrnující dějiny chovu koní v Kladrubech nad Labem včetně významných historických událostí a mezníků, jež měly vliv na vývoj tohoto chovu koní od svého vzniku až do konce 20. století.

Okrajově bylo v souvislosti s kladrubským hřebčínem pojednáno i o chovu dalšího významného šlechtického chovatele koní Albrechta z Valdštejna a jeho smrkovické Oboře, jež se po jeho smrti stala součástí císařsko-královského majetku. Základní informace a zajímavosti najdeme například ve výše zmíněné trilogii Jiřího Hájka nebo v diplomové práci Michaely Košánové,<sup>11</sup> která Oboře za dob Valdštejna věnovala jednu podkapitolu. Podrobněji se valdštejnským chovem koní zabýval František Bílek.<sup>12</sup> Brzy však můžeme očekávat ucelenější studie. Historička Barbora Klipcová již k chovu koní Valdštejna pronesla v Jičíně přednášku<sup>13</sup> *Největší*

---

<sup>6</sup> DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Koň a člověk středověku. K spolužití člověka a koňa v Uherskom kráľovstve*. Budmerice 2007.

<sup>7</sup> LERCHE, František: *Starokladrubský kůň*. Praha 1956; TÝŽ: *Státní hřebčín Kladruba nad Labem*. Praha 1956;

<sup>8</sup> ZÁLIŠ, Norbert: *Bílí koně starokladrubští*. Hradec Králové 1979; TÝŽ: *Jeho Milosti císařské obora koňská v Kladrubech nad Labem*. Praha 1997.

<sup>9</sup> BÍLEK, František: *Kůň starokladrubský*. Praha 1925.

<sup>10</sup> HÁJEK, Jiří: *Kronika kladrubská: barokní kůň v Čechách: z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruba nad Labem: sbíráno a sepsáno v letech 1976–1982, doplněno až do roku 1990*. 3 svazky. Bezdědice 2011–2013.

<sup>11</sup> KOŠÁNOVÁ, Michaela: *"Plně stáje vedou v ráje." Organizovaný chov koní v českých zemích od 16. století do 1. poloviny 20. století*. České Budějovice 2013, s. 99–103. (nepublikovaná magisterská diplomová práce, historický ústav FF JU). Práce je dostupná on-line na [http://theses.cz/id/daqri/Diplomov\\_prce\\_-\\_Konov.pdf](http://theses.cz/id/daqri/Diplomov_prce_-_Konov.pdf) [cit. 28. 7. 2015]

<sup>12</sup> Práce se nachází v Archivu Národního zemědělského muzea, fond František Bílek.

<sup>13</sup> Podrobnější informace o přednášce na [http://jicinsky.denik.cz/kultura\\_region/nejvetsi-radosti-jeho-milosti-knizete-na-svete-je-hrebcin-20150305.html](http://jicinsky.denik.cz/kultura_region/nejvetsi-radosti-jeho-milosti-knizete-na-svete-je-hrebcin-20150305.html) [cit. 28. 7. 2015].



*radostí Jeho Milosti Knížete na tomto světě je hřebčín. Albrecht z Valdštejna jako milovník a chovatel koní.*<sup>14</sup> A pojednání o historii smrkovické Obory v současné době připravuje také Josef Trnka.

Velký zájem vzbudil a stále vzbuzuje rovněž proslulý chov Liechtensteinů, který ve svých studiích přiblížil zvláště Herbert Haupt,<sup>15</sup> autor řady prací z historie rodu Liechtensteinů, a v minulém roce v souvislosti s rekonstrukcí lednických stájí také konference s názvem *Chov koní knížat z Lichtenštejna na jižní Moravě a v Dolním Rakousku.*<sup>16</sup>

Raněnovověkého chovu se dotýká publikace i Drahoslava Misaře *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku,*<sup>17</sup> Františka Štencla *Vývoj chovu koní u nás*<sup>18</sup> a Zdeňka Mahlera *Člověk a kůň.*<sup>19</sup>

Obdobně jako v raném novověku je na tom šlechtický chov koní ve století devatenáctém, v němž byla pozornost věnována rovněž pouze známým šlechtickým rodům, zejména Kinským.<sup>20</sup> Výjimku tvoří diplomová práce Petry Kramperové<sup>21</sup> zaměřená na chov koní Schwarzenbergů,

---

<sup>14</sup> Klipcová spolu s Petrem Uličným je také autorkou publikace *Valdštejnský palác v Jičíně* (Jičín 2011), v níž se mimo jiné věnují i architektonické podobě zaniklých stájí a jízdního dvoráku.

<sup>15</sup> HAUPT, Herbert: *Stallungen, edler Pferde. Das fürstlich Liechtensteinische Gestüt im 17. und frühen 18. Jahrhundert.* In: FEUCHTMÜLLER, Rupert: *Liechtenstein: [die Sammlungen des Fürsten von Liechtenstein, Familienchronik, flämische Malerei, Bronzen,...].* Wien 1995, s. 96–100. Tým autor se chovu koní dotkl i v článku *Umění ve službách reprezentace. Knížata z Lichtenštejna jako zadavatelé a sběratelé v období baroka.* Časopis Matice moravské, roč. 132, suppl. 5, 2013. Liechtensteinskému chovu se věnovala i výstava, z níž vzešel katalog: KRÄFTNER, Johann (ed.): *Liechtenstein Museum Wien. Pferde, Wagen, Ställe Pferdetradition im Haus Liechtenstein; [Reiten, Fahren und die Jagd zu Pferd im Haus Liechtenstein].* München 2006. A nelze se nezmínit ani o slavném *Díle o architektuře* z pera Karla Eusebia Liechtensteina. Traktát, jehož rukopis je uložen v Knížecích sbírkách ve Vídni, byl v němčině částečně vydán roku 1910 jako součást díla: FLEISCHER, Victor: *Fürst Karl Eusebius Liechtenstein als Bauherr und Kunstsammler (1611–1684).* Wien und Leipzig 1910.

<sup>16</sup> Konaná 16. dubna 2014 v multifunkčním centru lednického zámku a 14. června 2014 na zámku Wilfersdorf v Rakousku. Z konference by měl vyjít i sborník. Podrobnější informace o konferenci včetně programu dostupné on-line na <http://www.psli.cz/?cat=6&paged=5> [cit. 28. 7. 2015].

<sup>17</sup> MISAŘ, Drahoslav: *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku.* Praha 2011.

<sup>18</sup> ŠTENCL, František a kol.: *Vývoj chovu koní u nás.* 2 svazky. Pardubice 1976.

<sup>19</sup> MAHLER, Zdeněk: *Člověk a kůň.* České Budějovice 1995.

<sup>20</sup> VALENTA, Aleš: *Dějiny rodu Kinských.* České Budějovice 2004; ČERNÁ, Jana: *Chov koní na Chlumecku a rod Kinských na přelomu 19. a 20. století.* Hradec králové 2010. (nepublikovaná bakalářská diplomová práce, katedra pomocných věd historických a archivnictví FF UHK).

<sup>21</sup> KRAMPEROVÁ, Petra: *"...a musí umět jezdit především na koni a pak až na gramatice." Šlechtic a kůň v 19. a na počátku 20. století.* České Budějovice 2013 (nepublikovaná

jejímž cílem bylo přiblížení jezdeckví a dostihového sportu daného rodu. Autorka se ale také zaměřila na samotnou organizaci chovu na jejich velkostatku, volnočasové aktivity šlechty v souvislosti s koněm v 19. století a motiv koně ve výtvarném umění Schwarzenbergů.

Cenné informace můžeme najít také ve 43. ročníku časopisu *Prameny a studie Národního zemědělského muzeu* tematicky orientovaného na koně.<sup>22</sup>

Z výše nastíněného přehledu literatury vyplývá, že ve šlechtických archivech stále leží velké množství neprostudovaného archivního materiálu o chovu koní, který teprve čeká na svoje vynesení na světlo, jako tomu bylo v případě Kouniců. Doposud bylo jejich chovu koní, a to pouze na uherských velkostatecích, věnováno několik odstavců v rámci studie Stanislava Drkala.<sup>23</sup> Architekturu uherskobrodských stájí tak zvaného Baraníku zpracoval v bakalářské práci Martin Beníček.<sup>24</sup> Avšak rod Kouniců ve výčtu raněnovověkých šlechtických chovů koní zatím nefiguruje.

Pokud jde o další publikace a studie zabývající se moravským rodem Kouniců, nejvíce pozornosti bylo dosud věnováno Václavu Antonínovi Kounicovi-Rietbergovi (1711–1794), na jehož osobu se zaměřila především Grete Klingenstein,<sup>25</sup> a Václavu Kounici (1848–1913).<sup>26</sup> Dále bylo napsáno několik dílčích studií. Cecílie Hálová-Jahodová se zabývala obrazárnou Kouniců,<sup>27</sup> Jindřich Šebánek a má bakalářská práce se věnovaly podnikání

---

magisterská diplomová práce, historický ústav FF JU). Práce je dostupná on-line na [http://theses.cz/id/to0ymc/Diplomka\\_Kramperova.pdf](http://theses.cz/id/to0ymc/Diplomka_Kramperova.pdf) [cit. 28. 7. 2015].

<sup>22</sup> *Prameny a studie. Koně*, 43, 2009.

<sup>23</sup> DRKAL, Stanislav: *Kounický velkostatek na Slovensku na počátku 18. věku*. Časopis matice moravské, roč. 70, č. 1–2, 1951, s. 298–347.

<sup>24</sup> BENÍČEK, Martin: *Uherskobrodské koňské stáje – Baraník*. Brno 2005 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce, seminář dějin umění FF MU). Práce je dostupná on-line na [http://is.muni.cz/th/74250/ff\\_b/text.pdf](http://is.muni.cz/th/74250/ff_b/text.pdf) [cit. 28. 7. 2015].

<sup>25</sup> KLINGENSTEIN, Grete: *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz. Studien zur Herkunft und Bildung des Staatskanzlers Wenzel Anton*. Göttingen 1975; TÁŽ: *Staatskanzler Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg, 1711-1794: neue Perspektiven zu Politik und Kultur der europäischen Aufklärung*. Graz 1996.

<sup>26</sup> KLOBAS, Oldřich: *Václav hrabě Kounic, Šlechtic nejen rodem*. Brno 1993; MALÍŘ, Jiří – RÁJA, Martin: *JUDr. Václav Kounic a jeho doba*. Brno 2009; TOMEČEK, Radek: *JUDr. Václav hrabě z Kounic: šlechtic a demokrat*. Uherský Brod 2013.

<sup>27</sup> HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecílie: *Galerie moravských Kouniců. Z dějin uměleckých zájmů jejich budovatelů*. Časopis Matice moravské, 63–64, 1940, s. 315–373; TÁŽ: *Sedm Kounicovských portrétů*. Časopis společnosti přátel starožitností, 54, 1946, s. 42–50.

Dominika Ondřeje a jeho pokračovatelů v oboru textilnictví.<sup>28</sup> V posledních letech se badatelský zájem upřel zejména na kavalírské cesty raněnovověkých Kouniců.<sup>29</sup> Ve výčtu nesmějí chybět ani díla pojednávající o moravské větvi Kouniců v souvislosti s historií města Slavkova,<sup>30</sup> jejich rezidenčního sídla, přestavbou slavkovského zámku<sup>31</sup> a dějinami Uherského Brodu,<sup>32</sup> který v této práci bude zmiňován velmi často, neboť na tomto panství se nacházel první hřebčín Kouniců.

Jelikož se práce věnuje raněnovověkému chovu koní jako součásti šlechtické reprezentace, je třeba na tomto místě zmínit, že také v dílech

---

<sup>28</sup> ŠEBÁNEK, Jindřich: *Textilní podniky moravských Kouniců*. Časopis Matice Moravské 55, 1931, s. 95–168; Týž: *Textilní podniky moravských Kouniců*. Časopis Matice Moravské 56, 1932, s. 101–186; RANDÝSKOVÁ, Tereza: *Slavkovské panství za Dominika Ondřeje I. Kounice. Slavkovská manufaktura na jemná sukna v letech 1703-1706 v kontextu soudobých merkantilistických teorií*. Práce je dostupná on-line na: <http://theses.cz/id/lvczos/00176818-419305924.pdf> [cit. 28. 7. 2015].

<sup>29</sup> HRUBÝ, František: *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*. Brno 1987; FLORKOVÁ, Lenka: *Kavalírská cesta Dominika Ondřeje z Kounic*. In: Vyškovský sborník 4, 2004, s. 87–111; STRÍTECKÁ, Marie: *Francouzské umění sklonku 17. století ve sbírkách hrabat Kouniců se vztahem ke kavalírským cestám*. Brno 2011 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Seminář dějin umění). Práce je dostupná on-line: [http://is.muni.cz/th/333315/ff\\_b/Francouzske\\_umeni\\_sklonku\\_17.\\_stoleti\\_ve\\_sbirkach\\_hrabat\\_Kounicu\\_se\\_vztahem\\_ke\\_kavalirskym\\_cestam.pdf](http://is.muni.cz/th/333315/ff_b/Francouzske_umeni_sklonku_17._stoleti_ve_sbirkach_hrabat_Kounicu_se_vztahem_ke_kavalirskym_cestam.pdf) [cit. 28. 7. 2015]; KUBEŠ, Jiří: *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*. Pelhřimov 2007. (Samostatná kapitola pokud jde o moravskou větev Kouniců je věnována Václavu Antonínu s. 164–169).

<sup>30</sup> HANÁK, Jaromír: *Zámek Slavkov u Brna*. Brno 1992; PERNES, Jiří – HOLÁN, Ivo: *Slavkov u Brna, město a okolí*. Praha 1987. PERNES, Jiří – SÁČEK, Karel – KROPÁČOVÁ, Lubomíra: *Slavkov u Brna. Město nejen se slavnou historií*. Slavkov u Brna 2007.

<sup>31</sup> SEIFERT, Jaroslav: *Stavební vývoj zámku ve Slavkově*. Věstník historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích 12, 2003, s. 94–97; PEDUZZI, Lubomír: *Václav Petrucci, stavitel Kouniců*. Vlastivědný věstník moravský XLV, 1993, s. 56–61; MILTOVÁ, Radka: *Mezi zalíbením a zavržením. Recepte Ovidiových metamorfóz v barokním umění v Čechách a na Moravě*. Brno 2009; LORENZ, Hellmut a kol.: *Domenico Martinelli - tvář génia barokní architektury = Domenico Martinelli - Genie der Barockarchitektur*. Rousínov 2006; KUDĚLKA, Zdeněk a kol.: *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 220–224; KROUPA, Jiří: *V zrcadle stínů: Morava v době baroka 1670–1790*. Brno 2003, s. 136–138.

<sup>32</sup> KUČERA, Jan: *Paměti královského města Uherského Brodu*. Brno 1903; RŮŽIČKA, Vilibald: *Uherský Brod. Průvodce městem Komenského*. Uherský Brod 1968; MAREK, Jaroslav: *Dramata města: dějinami Uherského Brodu a jeho obyvatel*. Uherský Brod 1992; BARTOŠ Josef a kol.: *Uherský Brod, minulost i současnost slováckého města*. Brno 1972; TOMEČEK, Radek: *Uherský Brod. Putování historií královského města*. Uherský Brod 2002; LETOCHA, Václav František: *Památky města Brodu Uherského*. Uherský Brod 1942; STRNADOVÁ, Karla – KOMÁREK, Karel – ZEMEK, Petr: *Krátká kronika Uherského Brodu Matyáše Haškonia = Breve chronicon Hunno-Brodense Matyáše Haškonia*. Boskovice 2011; KOMÁREK, Karel – STRNADOVÁ, Karla – ZEMEK, Petr: *Pamětní kniha města – Uherského Brodu od Martina Josefa Ležáka*. Boskovice 2012.

předních českých historiček a historiků zabývajících se raněnovověkou šlechtou, je problematika koně latentně přítomna, neboť kůň, jak již bylo řečeno, tvořil nedílnou součást šlechticova života. Například Marie Koldinská ve své publikaci *Každodennost renesančního aristokrata* v kapitole nazvané Volný čas zmiňuje roli koně při aktivitách jako je lov či turnaj.<sup>33</sup> O turnajích jako šlechtické zábavě pojednal ve své studii *Karneval v životě a myšlení novověké šlechty* také Petr Maťa,<sup>34</sup> který je rovněž autorem úctyhodného díla *Svět české aristokracie*,<sup>35</sup> v níž se věnuje šlechtické reprezentaci a hospodářským aktivitám. Výše zmíněná témata najdeme také v dalších pracích pojednávajících o životním stylu raněnovověkého šlechtice, zejména těch, na nichž se podílel Václav Bůžek.<sup>36</sup> Jiří Kubeš se zase v souvislosti s kavalírskými cestami zaměřil i na výuku jízdy na koni jako součást šlechticova vzdělání.<sup>37</sup> Nicméně samotnému koni a jeho chovu jako prostředku reprezentace raněnovověkého šlechtice však zatím soustavněji v našem prostředí pojednáno nebylo.

---

<sup>33</sup> KOLDINSKÁ, Marie: *Každodennost renesančního aristokrata*. Praha-Litomyšl 2001, s. 76–93.

<sup>34</sup> MAŤA, Petr: *Karneval v životě a myšlení raněnovověké šlechty*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. České Budějovice 2000, s. 163–189.

<sup>35</sup> MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500–1700)*. Praha 2004.

<sup>36</sup> BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk: *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha-Litomyšl 2002; BŮŽEK, Václav a kol.: *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*. Praha 2010, BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. České Budějovice 2000.

<sup>37</sup> KUBEŠ, Jiří: *Náročná dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*. Pelhřimov 2007.

# 1. Historie chovu koní

Počátky domestikace koně se objevují kolem roku 4000 př. n. l. Nejprve byl kůň využíván pouze pro maso a kůži. Netrvalo však dlouho, kdy člověk objevil jeho sílu a zapřáhl ho k tahu a nakonec na něj usedl sám. To byl pro člověka přelomový počín, neboť možností překonávat podstatně delší vzdálenosti se mu mnohonásobně zmenšil svět. Navzdory tomu, že došlo ke zdomácnění koně až mezi posledními z tehdejších užitkových zvířat, v průběhu času nabyl pro své schopnosti a využití velkého významu. Stal se nedílnou součástí lidských životů a byla mu prokazována veliká úcta, o čemž svědčí starověké výtvarné umění, mytologie i kulty koní spjaté především s panovnickou mocí.<sup>38</sup>

Prvními zakladateli velkých chovných hřebčínů byly vyspělé starověké civilizace, jejichž kultura a technický pokrok se odrazil i v hipologii, která dle dochovaných literárních památek dosahovala vysoké úrovně. Významné jsou v tomto směru hliněné tabulky ze 14. století př. n. l. chetitského vrchního podkoního Kikkuliše popisující krmení, ošetřování, výcvikové zásady koní a výběr vhodného pleménika, u něhož se kladl důraz na konstituci a vytrvalost. Mezi antickými díly z oblasti jezdeckví zaujímá přední místo Xenofón a jeho spis *O jezdeckví* provázející jezdce od nákupu koně a vybavení přes jeho výcvik až k péči o koně. Osobní zkušenosti vojevůdce přenesl na papír ve své další práci nazvané *Hipparchikos* určené jízdním velitelům jako návod, jak zvýšit údernost vlastní jízdy. Hipologické příručky starověku po dlouhou dobu určovaly vývoj středověkého i novověkého chovu koní a díky pochopení fyziologie a psychologie koní se v principu uplatňují dodnes.

Ve středověku se chov koní vyvíjel ve dvou rovinách. První představoval zemský chov organizovaný státem a produkující koně pro jeho vlastní potřebu. Druhý sektor tvořil chov soukromý podléhající zájmům majitelů, kterými byla urozená šlechta a církve (kláštery nebo řád německých

---

<sup>38</sup> Kultem koní a jejich obětováním u jednotlivých národů se zabývala Daniela Dvořáková v knize *Kůň a člověk středověku. K spolužití člověka a koňa v Uherskom kráľovstve*. Budmerice 2007, s. 22–24. Kulturní roli koně napříč staletími se ve své studii *Kůň v mytologiích, lidovém rčení, tradicích a symbolem* věnoval Roman Bortel. In: *Prameny a studie. Koně*, 43, 2009, s. 163–174.

rytířů),<sup>39</sup> přičemž organizovanější šlechtický chov se začal rozvíjet teprve s druhou polovinou 15. století a počátkem století šestnáctého, kdy šlechta začíná hospodařit na svých panstvích ve vlastní režii a kromě pivovarů, rybníků a dalších podniků navyšujících její příjmy, zakládá i první koňské obory.<sup>40</sup>

Postupně také dochází k větší diferencovanosti koní podle jejich funkčního využití, od kterého se odvíjely i nároky na jejich výkonnost a vzhled. Například u kurýrních koní hrála důležitou roli rychlost. Válečný kůň oproti starověkému musel nově splňovat požadavek mohutnosti, aby bez problémů unesl rytíře v plné zbroji. Avšak zdokonalení palných zbraní si vyžádalo i dokonalejší jezdecký výcvik, při němž se začal klást větší důraz na obranné reakce při střetu s protivníkem. Tomuto účelu nejlépe vyhovovali koně z jižní části Španělska a Itálie. Jejich chovy byly zakládány na všech evropských dvorech, protože tyto typy koní pro svůj půvab a ladnost pohybu rovněž naplňovali představy o reprezentativním jezdeckém a kočárovém koni, který se stal okrasou panovnických ceremoniálů.

Dovoz španělských koní do našich zemí podporoval zvláště císař Maxmilián II., jenž si sám ze svého pobytu na španělském dvoře přivezl tyto nádherné koně a umístil je do kladrubské obory na pardubickém panství, které koupil Maxmiliánův otec Ferdinand I. od Jaroslava z Pernštejna.<sup>41</sup> Následně bylo toto rozsáhlé panství převedeno roku 1560 pod královskou komoru a některými příslušníky stavů, jež poskytli finanční příspěvek, pojato jako korunovační dar právě pro Ferdinandova syna Maxmiliána.<sup>42</sup> Císař Rudolf II. v rámci kladrubské obory roku 1579 založil císařsko-královský hřebčín Kladruby nad Labem, kde se na podkladě barokních andaluských (starošpanělských) a neapolských koní zrodila nová rasa tažného koně pro

---

<sup>39</sup> DUŠEK, Jaromír a kol.: *Chov koní*. Praha 2011, s. 74.

<sup>40</sup> ČERNÝ, Václav: *Hospodářské instrukce. Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV.–XIX. století*. Praha 1930, s. 29–32.

<sup>41</sup> Jaroslav z Pernštejna se dostal do finančních potíží. Miloval umění a navíc působil u dvora jako královský štolba, což vyžadovalo vést odpovídající společenský život, proto se rozhodl prodat rozsáhlé pardubické panství.

<sup>42</sup> HÁJEK, Jiří: *Kronika kladrubská: barokní kůň v Čechách: z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem: sbíráno a sepsáno v letech 1976–1982, doplněno až do roku 1990*. 1. díl. Bezdědice 2011, s. 36–39.

ceremoniální zápřeže – starokladrubský galakariosier.<sup>43</sup> Jeho charakteristickými znaky jsou klabonosá hlava, mohutnější hrudník a středně dlouhý válcovitý trup. Zvláště při klusu pak vyniknou jejich vysoce se zvedající přední končetiny. Typická je pro něj klidná povaha, poslušnost, rychlost a snadná ovladatelnost. Všechny tyto vlastnosti spolu s mimořádným šarmem získaly starokladrubákům velmi brzy celoevropský věhlas a předurčily je k dvorské službě, kde se stali součástí veřejné reprezentace panovníků až do rozpadu rakousko-uherské monarchie.<sup>44</sup>

Koně španělské a italské provenience stáli u zrodu i dalších raněnovověkých šlechtických hřebčínů. K nejvýznamnějším patřil chov koní Albrechta Václava Eusebia Valdštejna situovaný ve smrkovické Oboře u Nového Bydžova<sup>45</sup> nebo proslulé hřebčiny Liechtensteinů. Později si získaly prestiž i elitní chovy španělských koní Schwarzenbergů v Hluboké nad Vltavou, Trautmansdorffů u Litomyšle (zakladatel hřebčína František Václav Trautmansdorff měl za manželku Marii Eleonorou Kouncovou, dceru Dominika Ondřeje I. Kounice) či Colloredo-Mansfeldů v hřebčíně Opočno.<sup>46</sup>

Zatímco soukromé šlechtické hřebčiny si držely svůj standard i v 18. století, zemský chov<sup>47</sup> produkující koně i pro válečné účely byl v útlumu. Ve snaze zabránit jeho úpadku a zajištění dostatku jezdeckých koní pro armádu zakázal císař Karel VI. vývoz koní a šlechtě uložil povinnost pečovat o rozvoj chovu koní. V reformách podporujících chov koní jednak pro vojenské účely, jednak pro hospodářství a zemědělství (i mezi sedláky

---

<sup>43</sup> ZÁLIŠ, Norbert: *Jeho Milosti císařské obora koňská v Kladrubech nad Labem*. Praha 1997, s. 37.

<sup>44</sup> Za panování Rudolfa II. také stoupli na vážnosti lidé pracující s koňmi. Především kočí, kteří měli od roku 1576 svůj vlastní cech a panovník jim udělil k užívání pečeť a erb, jemuž dominovalo čtyřspřeží bílých koní táhnoucí kočár s kočím a dvěma dalšími lidmi. (ZÁLIŠ, N.: *Jeho Milosti císařské obora koňská*, s. 307.) Štefan Varállyai, který se živil jako miškař (zvěrokleště) a kastroval koně sedmihradského knížete, dostal za svoje služby roku 1599 erb s figurami názorně ilustrující jeho činnost. (DVOŘÁKOVÁ, D.: *c. d.*, s. 120.)

<sup>45</sup> Smrkovická obora měla velmi úzký vztah k císařskému hřebčínu v Kladrubech. Hrabě Valdštejn si při zakládání obory vyžádal ředitele hřebčína v Kladrubech Scipiadella Grandia, aby mu poradil, jak vše v oboře zařídit, aby co nejlépe splňovala jeho očekávání. Po zavraždění Valdštejna přičlenil císař Ferdinand II. smrkovinou Oboru k oboře kladrubské.

<sup>46</sup> MISAŘ, Drahošlav: *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Praha 2011, s. 9.

<sup>47</sup> Kladruby byly dvorním hřebčínem, nikoliv státním, a i když i zde stoupla větší orientace na armádu a kladrubští koně bojovali i na válečných polích, nebyl v jejím držení.

a rolníky) pokračovala také císařovna Marie Terezie, která patentem z roku 1763 rozdělila habsburskou monarchii do menších chovatelských oblastí a mimo jiné nařídila soupis všech hřebců bez dědičných vad mající minimální výšku v kohoutku 168 cm a chovných klisen. Vybrané klisny a hřebata byly opatřeny výžehy, jejichž zneužití bylo trestné. Patent v následujícím roce doplňovala řada dalších nařízení. Ve znamení reformy zajišťujících kvalitní plemeny se nesla vláda i Josefa II., který dozor nad plemenitbou svěřil armádě, zakládal nové zemské hřebčiny a bezplatné připouštěcí stanice ošetřované vojenskými vysloužilci a podporoval vydávání hipologických publikací.<sup>48</sup> Josef II. také poprvé vypsál odměny pro nejlepší chovatele hřebců. Dne 12. května roku 1786 vydal prohlášení, v němž všemu rolnictvu a chovatelům koní oznamoval: „*Za nejlepší vybrané hřebce skrze císařské pušťáky*<sup>49</sup> *zplozené pětileté, bude darováno 50 dukátů. K přehlídkám se určují města Velvary, Stará Boleslav, Škvorec, Poděbrady a Pardubice. Těch 50 dukátů se ihned na místě vyplatí majiteli hřebce a ponechá se mu k uvážení, zda-li jej chce podržet či státu prodat.*“<sup>50</sup> Díky tomuto motivačnímu prohlášení se podstatně zkvalitnil chov rolnických koní, takže ve válečných dobách si armáda kupovala koně i od rolníků.<sup>51</sup>

Řada výše uvedených i zde nezmíněných tereziánských a josefinských reform v oblasti chovu koní byla na svou dobu vzniku neobyčejně pokrokových a v podstatě se v mnohém uplatňují dodnes (označování koní, sledování zdravotního stavu, plemenitba, selekce,...).

Důležitý bod v historii chovu koní představuje i rok 1869, kdy byl dán zemský chov koní do správy Ministerstva orby a armády. K udržení jednotlivých typů koní bylo zavedeno pět chovných oblastí.<sup>52</sup> Čechy spadaly do oblastí pro chov těžkého pracovního koně a pro chov středního tažného i jezdeckého koně. Morava a Slezsko spadaly do oblasti chovu středně těžkého

---

<sup>48</sup> DUŠEK, Jaromír a kol.: *Chov koní v Československu*, Praha 1992, s. 14–15; MISAŘ, D.: *c. d.*, s. 15.

<sup>49</sup> Pušťák = plemenný hřelec.

<sup>50</sup> HÁJEK, J.: *c. d.*, 2. díl, s. 131.

<sup>51</sup> Tamtéž.

<sup>52</sup> 1. norická oblast, 2. chov těžkého pracovního koně, 3. chov středně těžkého vozového a dělostřeleckého koně, 4. chov lehčího jezdeckého a vozového koně, 5. chov lehkého jezdeckého koně a soumara.



vozového a dělostřeleckého koně.<sup>53</sup> Přísná pravidla plemenitby zasáhla i soukromé hřebčiny, včetně těch šlechtických, protože chovat koně bylo možno pouze na licencovaných soukromých nebo zapůjčených státních plemenících a každé připuštění se muselo evidovat.<sup>54</sup>

Nicméně chov šlechticů se stále v drtivé většině lišil od chovatelských záměrů administrativy monarchie, neboť i na počátku 20. století se zpravidla soustřeďovali na své zájmy a potřeby. Například kníže Colloredo-Mansfeld či hrabě Karel Buquoy se i nadále ve svých hřebčinech věnovali chovu karosiérů, kníže Fürstenberg se orientoval na jezdecké a kočárové koně a hrabě Octavian Kinský či hrabě Oswald Thun našli zálibu v dostizích a k tomuto účelu se zaměřili na chov anglického plnokrevníka.<sup>55</sup> Schwarzenberský hřebčín v Netolicích během své existence prošel vývojem. Zatímco v 17. století zde chovali jezdecké a kočárové koně, ve 20. století produkovali vojenské jezdecké koně a v poválečném období přešli jako jiní šlechticové na chov koní sportovních.<sup>56</sup>

V současné době má chov koní význam hlavně v aktivním i pasivním využití volného času člověka a v lékařství, kde kromě hipoterapie a hiporehabilitace má nezastupitelné místo v produkci krevního séra a očkovacích látek. Stále se využívá jako pracovní síla, ale i jako dopravní prostředek (jízdni policie, reprezentativní vojenské jednotky) či k produkci surovin.

---

<sup>53</sup> MISAŘ, D.: *c. d.*, s. 16.

<sup>54</sup> KRAMPEROVÁ, Petra: "*...a musí umět jezdit především na koni a pak až na gramatice.*" *Šlechtic a kůň v 19. a na počátku 20. století*. České Budějovice 2013, s. 24. (nepublikovaná magisterská diplomová práce, historický ústav FF JU). Práce je dostupná on-line na [http://theses.cz/id/to0ymc/Dip\\_lomka\\_Kramperova.pdf](http://theses.cz/id/to0ymc/Dip_lomka_Kramperova.pdf) [cit. 20. 6. 2015].

<sup>55</sup> MISAŘ, D.: *c. d.*, s. 17.

<sup>56</sup> DUŠEK, J.: *Chov koní v Československu*, s. 123–126.

## 2. Kounicovský hřebčín

Následující kapitola pojednává o založení hřebčína, jeho postupném rozvoji, organizaci a událostech ovlivňujících dění v hřebčíně. Jelikož se tato práce orientuje na období raného novověku, tato kapitola skončí s osobou Václava Antonína Kounice-Rietberga, jež zemřel roku 1796, i když chov koní pokračoval i za jeho synů, kteří po nečlenských válkách znovu budovali stáje pro koně. Vzhledem k povaze pramenů, o nichž byla řeč v úvodu práce, se nejedná o vyčerpávající dějiny hřebčína.

### 2.1 Lev Vilém Kounic (1614–1655) a jeho choť Eleonora Kounicová, rozená Dietrichsteinová (1623–1687)

Vznik a počátky chovu jsou spojeny se jménem Lva Viléma Kounice, který v dubnu roku 1651 využil nepříznivé hospodářské situace uherskobrodského panství a skoupil od města Uherského Brodu a od poddaných pole, louky a zahrady „*podle dvoru Lipového ležící*“.<sup>57</sup> Na těchto pozemcích nacházejících se před branami Uherského Brodu vystavěl Lev Vilém, jak uvádí Jan Kučera v *Pamětech královského města Uherského Brodu*, roku 1653 Lipový dvůr určený pro chov kobyly, v Těšově (dědina na uherskobrodském panství) dvůr pro chov hříbat<sup>58</sup> a cestu spojující Lipový dvůr s městem nechal osázet topoly.<sup>59</sup>

Nejstarším pramenem dokládajícím chov koní a klisen na panství Kouniců je účetní kniha hřebčína *při Uherském Brodě* z let 31. října 1655 – 31. prosince 1674,<sup>60</sup> kterou založila hraběnka Eleonora Kounicová jako poručnice svého nezletilého syna Dominika Ondřeje I. Kounice „*nach zeitlichen Hüntrütt meines in Gott ruhenden Gemahls wailandt Herrn*

---

<sup>57</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 128, inv. č. 1296, sign. K 20, *Koupě pole a louky k Lipovému dvoru pro hřebčín v r. 1651 Lvem Vilémem od města Uherského Brodu a další jeho koupě od poddaných*, fol. 2.

<sup>58</sup> První narozená hříbata jsou v pramenech doložena již k roku 1652.

<sup>59</sup> KUČERA, Jan: *Paměti královského města Uherského Brodu*. Brno 1903, s. 240.

<sup>60</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 119, inv. č. 1223, sign. G 23, *Účet hřebčince v Uherském Brodě*.

*Leonis Guilielmi Graffens von Kaunicz.*<sup>61</sup> Díky povaze zápisků víme, že pro základ svého chovu si Lev Vilém pořídil minimálně šest hřebců.<sup>62</sup> Hermelína<sup>63</sup> jménem Plumage, bílého bělouše Diluvia a Floris barvy huber<sup>64</sup> si Lev Vilém dovezl z císařsko-královského hřebčína v Kladrubech nad Labem.<sup>65</sup> Hnědáka Rubina, hermelína Zucarina získal od knížete Karla Liechtensteina a černého hnědáka Granduca, původem z velkovévodského hřebčína ve Florencii, od hraběte Leslieho. Další tři plemenné hřebce si už Lev Vilém odchoval sám. Hlubší sonda do původu klisen jako v případě hřebců je problematičtější, protože se ne u všech dá určit místo nákupu. U zakoupených klisen se totiž v první řadě evidovala cena a jména rodičů – hřebce a klisny, pokud byla známa. Ti oba mohli, ale ne vždy museli pocházet z hřebčína Kouniců. Ze záznamů, u nichž je uveden majitel či místo nákupu klisny, je patrné, že Lev Vilém nakupoval klisny nejen od šlechticů a v hřebčíněch, ale i na jarmarcích, trzích a od prostých lidí. Součástí hřebčína podle účetní knihy tvořil i malý počet jezdeckých koní, valachů a plnokrevníků, kteří nebyli počítáni mezi reproduktivní hřebce. A nesmíme zapomenout ani na hříbata narozená v uherskobrodském hřebčíně.

Hraběnka Eleonora převzala po smrti svého muže celkem 190 koní a tento počet se příliš neměnil.<sup>66</sup> Ročně se prodalo mezi 10–15 koní. Výjimku tvořil první rok, kdy to bylo 92 koní, protože jenom 73 si zakoupil kníže Karel Eusebius Liechtenstein. S hraběnkou se domluvil, že sumu 11 000 zlatých zaplatí ve dvou splátkách. Dohodu však nedodržel, a tak když se blížila doba, kdy měla hraběnka předat hřebčín svému plnoletému synovi a snažila se uvést

---

<sup>61</sup> Tamtéž, s. 1 (nestránkováno).

<sup>62</sup> Není vyloučeno, že jich mohlo být více, protože v knize jsou zapsáni ti hřebci a klisny, kteří zůstali v hřebčíně po smrti Lva Viléma.

<sup>63</sup> Hermelín = skvrnitý bělouš, běžně označovaný také jako tygrovaný kůň.

<sup>64</sup> Tuto barvu se mi nepodařilo přesně určit. Jedná se o flekatého bělouše, neboť Karel Eusebius Liechtenstein v jednom ze svých dopisů adresovaných Dominiku Ondřeji Kounicovi dělí strakaté koně na hermelíny a „huberi“. (MZA Brno, fond G 436, kart. 202, inv. č. 1780, sign. 11, *Korespondence Dominika Ondřeje Kounice s knížetem Karlem Lichtenštejnem*, fol. 21(v).) Z tohoto důvodu bude v textu nadále používán termín huber.

<sup>65</sup> V Kladrubech se nacházely plemena z různých koutů světa, které se sem dostávaly jako dary pro panovníka od poselstev a dalších zahraničních návštěv. Z tohoto důvodu se zde dali koupit velmi kvalitní a ušlechtilí oři, ovšem za tisíce zlatých. Krom toho v 17. století a v první polovině 18. století se z Kladrub ročně vyřazovalo a rozprodávalo 30–40 koní, čímž dvorský hřebčín přispíval k zušlechťování koní v našich zemích. (HÁJEK, J.: *c. d.*, 1. díl, s. 138.)

<sup>66</sup> Na konci jejího poručnického období předala synovi Dominiku Ondřeji I. 204 koní.

do pořádku všechny finanční záležitosti, musela písemně urgovat knížete, aby vyrovnal svůj dluh. Karel Eusebius Liechtenstein bez zbytečného protahování celý obnos uhradil.<sup>67</sup>

I další zákazníci kounického hřebčína pocházeli převážně z vyšších kruhů raně novověké společnosti – hrabata, knížata, krajští hejtmani, zemští soudci, kavalíři i rytmistři. Na své cestě českými zeměmi si zde koně zakoupil i španělský velvyslanec, papežský nuncius nebo biskupský regent.

Velmi často hraběnka také koně měnila za jiné nebo darovala, čímž v šlechtickém prostředí vznikl závazek, jenž předpokládal zpětné obdarování dárce ať už ve formě materiální nebo prokázané služby. Proto dary velmi často směřovaly k rukám vysoce postavených úředníků.<sup>68</sup> Z daru od hraběnky Kounicové v podobě koně se tak mohl těšit například vrchní kancléř hrabě Nostic, dvorní sekretář Pachta či moravský vrchní zemský soudce hrabě Altheim. V záznamech účetní knihy se setkáme i s případem, kdy Lev Vilém panu Elbognerovi a knížeti Dietrichsteinovi přislíbil zatím nenarozené hříbě, které bylo krátce po svém příchodu na svět předáno novému majiteli.

„Horší,“ a tedy cenově dostupnější koně si kupovali povětšinou lidé z kounických panství. Nevyhovující (např. kvůli vadě předních noh), již nepotřební a staří koně se nechávali za malý obnos židům nebo koňským handlířům.

## 2.2 Dominik Ondřej I. Kounic (1654–1705)

Mladý Dominik Ondřej I. Kounic se ušlechtilému chovu koní učil od nejpopovlanějšího člověka v českých zemích a možná v celé habsburské monarchii – svého praděda z matčiny strany knížete Karla Eusebia Liechtensteina (1611–1684), za něhož se liechtensteinský hřebčín stal synonymem mimořádně krásných ušlechtilých koní proslulých po celé Evropě. Vévodové, kurfiřti, králové a dokonce i císařský dvůr si přáli mít koně

---

<sup>67</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 119, inv. č. 1222, sign. G 22, *Jednání o zaplacení dluhu za koně prodané knížeti Karlu Eusebiovi Lichtenštejnovi*.

<sup>68</sup> Více k darům a obdarovávání úředníků v raném novověku In: MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500–1700)*. Praha 2004, s. 204–206.

od knížete Liechtensteina vždy, když si slavnostní příležitost žádala reprezentativní jezdecké a tažné koně.<sup>69</sup> A právě Karel Eusebius Liechtenstein, jenž měl přehled o evropských hřebčinech, o koních v nich chovaných a disponoval rozsáhlými vědomostmi z oblasti chovu koní, ochotně zodpovídal nejrůznější odborné dotazy, které mu Dominik Ondřej ve svých dopisech kladl, vyměňoval si s ním koně a mimo jiné mu i radil, které typy klisen a hřebců křížit, aby vznikala co možná nejušlechtilejší hříbata požadovaných tvarů a barev.<sup>70</sup> Dokonce na základě dotazu Dominika Ondřeje na složení letního a zimního krmiva pohlavně dospělých klisen, vznikla detailní instrukce z pera knížete Karla Eusebia Liechtensteina popisující místy až do nejmenších detailů všechny náležitosti okolo reprodukčního procesu.<sup>71</sup> Kromě složení stravy již březích a nepracujících klisen, která se měla skládat z řezané slámy z té nejlepší pšenice, ovesné slámy a řezaného sena v poměru dvou dílů slámy na jeden díl sena a podávána dvakrát denně, se dozvídáme, že je dobré, když se krmivo podává ve velkém korytě (Liechtenstein uvádí i přesné rozměry) stlučeného z dubových prken a opatřeném zábranou znemožňující klisnám vyházovat krmení z koryta, ale zároveň s dostatečně velkými otvory, aby mohly bez problémů prostrčit hlavu tam i zpět a nedošlo v důsledku uvíznutí hlavy v korytu ke zlomení noh. V létě je naopak dobré klisny vodit na dobrou pastvinu, kde se mohou dosyta nažrat, aby měly hodně mléka. Ideální je, když se pastvina pro březí klisny nachází na rovině, je rozdělena do osmi částí (rotační systém spásání trávy), ale v každém případě musí být součástí pastviny i zdroj vody a stromy poskytující klisnám dostatečný stín. V souvislosti se stromy poukazuje kníže i na okrasnou funkci stromových alejí lemujících cestu vedoucí do města či k zámku a poskytujících tak krásnou a příjemnou projížďku v letních měsících.<sup>72</sup> Dále se v instrukcích Dominik Ondřej dočte, čím krmit hřebce, aby měli kvalitní semeno, jak u klisny poznat říji, jakým způsobem ji uvázat a manipulovat s hřebcem při samotném skoku, že je nutné následně s klisnou

---

<sup>69</sup> HAUPT, Herbert: *Umění ve službách reprezentace. Knížata z Lichtenštejna jako zadavatelé a sběratelé v období baroka*. Časopis Matice moravské, roč. 132, suppl. 5, 2013, s. 14.

<sup>70</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 202, inv. č. 1780, sign. 11, *Korespondence Dominika Ondřeje Kounice s knížetem Karlem Lichtenštejnem*.

<sup>71</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 119, inv. č. 1219, sign. G 19, *Instrukce pro hřebčinec*.

<sup>72</sup> Tamtéž, fol. 6–8.

chodit, hřebce vytřít a zvláště v chladném počasí zabalit do deky. Na dalších stránkách pak Karel Eusebius popisuje, jak se u klisny projevuje březost, co dělat, když má klisna problém zabřeznout, proč je nutné vést evidenci jednotlivých skoků a věnuje se i dalším věcem ohledně porodu a mladých hříbat.<sup>73</sup>

Poklidný chod kounického hřebčina velmi výrazně narušily vpády kuruců na české území počátkem osmdesátých let 17. století. Uherskobrodská městská rada upozorňovala moravské stavy na chatrnost městským hradeb a žádala je o jejich vylepšení, jakožto strategického bodu celého okolí. Avšak k opravě už nedošlo, neboť rozkaz k zabezpečení městských fortifikací na náklady země přišel příliš pozdě.<sup>74</sup> Dominik Ondřej se tedy nemohl spolehnout na hradby města jako jeho matka Eleonora v roce 1663<sup>75</sup> a pod vlivem šířících se zpráv o postupu kuruckých vojsk, začal začátkem měsíce února roku 1683 vyjednávat a zařizovat přesun několika stovek svých koní na bezpečnější místa.<sup>76</sup> Kromě vlastních panství – Slavkova, Křížanova<sup>77</sup> – a brněnského domu, se Dominik Ondřej dopisem datovaným 6. února obrátil na knížete Karla Eusebia Liechtensteina, kterého žádal o poskytnutí jeho starého brněnského domu, pokud ho nebude v ten samý čas potřebovat, pro ustájení svých koní. Kníže ve svém dopise<sup>78</sup> nejen ustájení povolil, ale zmiňuje se mimo jiné i o možnosti přesunu části koní do císařského

---

<sup>73</sup> Tamtéž, fol. 9–31.

<sup>74</sup> BARTOŠ, Josef a kol.: *Uherský Brod, minulost i současnost slováckého města*. Brno 1972, s. 121–122.

<sup>75</sup> V roce 1663 se tatarská vojska zmocnila dnešního západního Slovenska a pronikla až na Moravu. Přestože se samotné město, za jehož hradby se uchýlovala většina uherskobrodského obyvatelstva, včetně jeho předměstí ubránilo, blízké a vzdálenější okolí bylo zpustošeno. Tataři zcela vypálili vsi Těšov, Újezdec, Suchá Loza, Bánov, Korytná, Byskupec, Záhorovice, Komňa a městečko Bojkovice. Ačkoliv se uvádí, že z Uherskobrodka bylo odvečeno 1185 koní, 3230 kusů hovězího dobytka, 16 235 kusů ovcí a spálena celá úroda obilí (In: BARTOŠ Josef a kol.: *c. d.*, s. 122.), účetní kniha hřebčina žádné ztráty neuvádí. I Karel Eusebius Lichtenštejn v dopise ze dne 26. února 1683 adresovanému Dominiku Ondřeji Kounicovi píše, že hřebčín v Uherském Brodě před 20 lety přečkal vpád bez ztrát. (MZA Brno, fond G 436, kart. 119, inv. č. 1221, sign. G 21, *Přemístění koní z uherskobrodského hřebčince do Brna, Křížanova, Kladrub atd. kvůli turecké válce – korespondence, návrhy, seznamy*, fol. 35.)

<sup>76</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 119, inv. č. 1221, sign. G 21, *Přemístění koní z uherskobrodského hřebčince do Brna, Křížanova, Kladrub atd. kvůli turecké válce – korespondence, návrhy, seznamy*.

<sup>77</sup> Panství Křížanov vlastnili Kounicové v letech 1675–1710.

<sup>78</sup> MZA Brno, *Přemístění koní z uherskobrodského hřebčince do Brna, Křížanova, Kladrub atd. kvůli turecké válce – korespondence, návrhy, seznamy*, fol. 28–36.

hřebčina v Kladrubech, čehož hrabě využil. Současně se Dominik Ondřej obrátil i na hraběnku Annu Kateřinu z Martinic,<sup>79</sup> jež mu rovněž umožnila přemístit část koní na její panství Bystré.<sup>80</sup> Dále koně z uherskobrodského hřebčina našli v letech 1683–1684<sup>81</sup> útočiště v Hradišti, House a Třebeticích. Koním zajišťoval hrabě dostatek krmení a vždy s nimi posílal i personál, který měl většinou v cílovém místě pobývat a starat se o ně. Dominik Ondřej byl nucen sestavit i dlouhý seznam koní, kteří měli být prodáni. Přesto v Uherském Brodě po celou dobu pobýval menší počet koní, jež měli být v případě nebezpečí z města zachráněni.

Díky tak rozsáhlému počínu,<sup>82</sup> se hraběti Dominiku Ondřejovi podařilo zachránit svůj hřebcín před zkázou, neboť „*Léta Páně 1683 dne 14. julii na den paměti hodný sv. Bonaventury stal se od Uhrů rebelantů nenadálý pád a outok na město Brod Uherský ráno před pátú hodinú od koníků skrze vůdce Adama Ratce, Petenházyho a Révaje ze zámku Beckova, též jiných kapitánů uherských, na město Brod přímo komandýrovaných od Emerika Tekelyho...*“<sup>83</sup> Útok na město byl zničující. Po zpusťování předměstí včetně Lipového dvora a po několika neúspěšných pokusech o prolomení jižní Nivnické brány – „*Vidouce, tehdy to ti rebelanti, že při tej bráně nic neprovedou, zabodnouce koně, okolo města všichni mimo brány Hradiskej jedni a druzí mimo Těšovskej, spolčice se ještě s druhými tropami...*“<sup>84</sup> – se nepřátelské vojsko přesunulo k severnímu opevnění města, kde se mu v místech Zámecké brány podařilo proniknout do města, které vykradli a následně zapálili.<sup>85</sup> I když samotné město utrpělo bolestné ztráty, neboť mezi oběťmi byli i významní uherskobrodští měšťané, škody na chovu koní byly pro Kounice minimální.

---

<sup>79</sup> Anna Kateřina z Martinic, rozená z Bukůvky byla matkou Jaroslava Bernarda Bořita z Martinic, který si vzal Kláru Rozálii Kounicovou, sestru Dominika Ondřeje Kounice.

<sup>80</sup> MZA Brno, *Přemístění koní z uherskobrodského hřebčince do Brna, Křížanova, Kladrub atd. kvůli turecké válce – korespondence, návrhy, seznamy*, fol. 69–70.

<sup>81</sup> Přemístování koní probíhalo dle záznamů ve dvou velkých vlnách. První se konala v roce 1683 (před obležením města), druhá se odehrála ještě v následujícím roce.

<sup>82</sup> Evakuace celého hřebčina nebyla nic neobvyklého. Například na přelomu let 1637/1638 byli kladrubští koně odsunuti do hřebčina v Mühlhofenu, kde setrvalo až do konce třicetileté války, i ještě několik let po ní. (HÁJEK, J.: *c. d.*, 1. díl, s. 113.

<sup>83</sup> KOMÁREK, Karel – STRNADOVÁ, Karla – ZEMEK, Petr: *Pamětní kniha města Uherského Brodu od Martina Josefa Ležáka*. Boskovice 2012, s. 34.

<sup>84</sup> Tamtéž, s. 35.

<sup>85</sup> TOMEČEK, Radek: *Uherský Brod. Putování historií královského města*. Uherský Brod 2002, s. 100.

Během několika následujících desetiletí začíná město opět hospodářsky a kulturně růst. Také vlivem nové výstavby nabývá pozvolna nové podoby, na níž se podílí i vrchnost. Hrabě Dominik Ondřej Kounic chce na svém uherskobrodském panství chov koní obnovit a tomuto záměru podléhají i některé jím nově vystavěné objekty. Kromě obnovy Lipového dvora, totiž kolem roku 1690 započal Dominik Ondřej v Uherském Brodě s výstavbou reprezentativních koníren zamýšlených jako součást zámeckého komplexu. K jeho úplné realizaci ale nikdy nedošlo, neboť Dominik Ondřej se soustředil především na přestavbu hlavního rodového sídla ve Slavkově a potomci již ve stavbě uherskobrodského zámku nepokračovali. Nicméně reprezentativní konírny byly dle mého názoru pro hraběte více než žádoucí – již kníže Karel Eusebius Liechtenstein se v roce 1680 v jednom ze svých dopisů zmiňuje, že krásná stáj je nejen potěšením, ale je také „užitečná“ pro prezentaci krásných koní<sup>86</sup> – a jelikož Dominik Ondřej žádnou honosnou stájí na svých panstvích nedisponoval, rozhodl se jako první vystavět právě konírny. O architektovi stájí se doposud mezi historiky umění vedou spory.<sup>87</sup> Samotná stavba byla realizována stavebním mistrem Giuseppem Antoniem Rivou v letech 1690–1693, přičemž šestnáct nosných sloupů tvořících trojlodní sál jsou dílem kameníka Pavla Zvohala, za něž dostal 160 zlatých. Roku 1692 hrabě uzavřel smlouvu se štukatérem Francescem Fontanou na zhotovení jónských hlavic.<sup>88</sup> Vnější fasáda, stejně jako členění vnitřního prostoru nese jisté shody s lednickými zámeckými konírnami,<sup>89</sup> které budoval od roku 1688 podle architektonického odkazu svého otce Johann Adam

---

<sup>86</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 202, inv. č. 1780, sign. 11, *Korespondence Dominika Ondřeje Kounice s knížetem Karlem Lichtenštejnem*, fol. 30.

<sup>87</sup> Jako nejpravděpodobnější se jeví italský architekt Domenica Martinelli (1650–1718), kterého Dominik Ondřej pozval kolem roku 1690 na své panství, především v souvislosti s přestavbou hlavní rezidence ve Slavkově. Avšak během patnácti let svého působení na Moravě je spjat s řadou dalších staveb vzniklých na kounicovských panstvích mezi něž i zámecké konírny. In: KUDĚLKA, Zdeněk a kol.: *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 55. V úvahu ale přichází i Giuseppe Antonio Riva nebo Giovanni Pietro Tencalla. Podrobněji se tímto tématem zabývá a shrnuje veškerá pro a proti možného autorství koníren zmíněných osobností nepublikovaná bakalářská práce: BENÍČEK, Martin: *Uherskobrodské koňské stáje – Baraník*. Brno 2005 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce, seminář dějin umění FF MU). Práce je dostupná on-line na [http://is.muni.cz/th/74250/ff\\_b/text.pdf](http://is.muni.cz/th/74250/ff_b/text.pdf) [cit. 15. 6. 2015], s. 31–40.

<sup>88</sup> KUDĚLKA, Z.: *c. d.*, s. 226.

<sup>89</sup> Podrobný výčet podobností – tamtéž.



Liechtenstein (1662–1712): „*Podstatnou a základní vizitkou každého vznešeného paláce jsou totiž krásné a dobře udržované stáje. Největší příležitost, jak stáje ozdobit skýtá takzvaná corsia, což je prostřední chodba vedoucí mezi koňmi. Čím je tato chodba širší, tím krásněji a vznešeněji vypadá. Lze říci, že je jakousi esencí celé stáje. Neměla by být příliš stísněná a úzká, již kvůli bezpečnosti jak lidí, tak prováděných koní. Koně by měli být ustájeni ve dvou řadách naproti sobě. Stáje by se měly vyklízet vždy po jedné řadě na každé straně zvlášť. I z tohoto důvodu je dobré zachovávat chodbu co nejširší. (...) Pokud je koní méně, samozřejmě není třeba mít tak ohromné stáje, které by poloprázdné nevypadaly dobře. Vždy působí lépe pěkně zaplněná stáj. Je ale třeba mít stále na paměti základní uspořádání, které jsme právě zmínili, bez ohledu na velikost stáje. Dvě řady koní stáj nejen pěkně zaplní, ale pokud jí člověk prochází, nemusí při zpáteční cestě hledět na řadu koní, které již viděl na cestě tam, ale může se kochat těmi, které jsou ustájeny naproti. (...) Pokaždé, jakmile stáje prodloužíme, musí dostat i svoji odpovídající výšku, jinak budou vypadat splácle. Pokud chceme, aby stáj vypadala líbezně, musí jí délka i výška pokaždé ruku v ruce. Pokud je tedy stáj pět sáhů vysoká, musí se všechny klenby navýšit. Současně je vhodné umístit nad velká okna ještě řadu menších oken, aby stáj nepůsobila ponuře, ale přívětivě a radostně. Rovněž nad stájemi by měla být obydlí. Opět větší a menší pokoje nad sebou až po střechu...“<sup>90</sup> Barokní konírny představovaly ve své době mnohem více než jen pouhé obydlí pro koně. Staly se vysoce reprezentativní součástí aristokratických zámeckých komplexů. Do detailů se promýšlela jejich velkolepá podoba a výzdoba, aby nejen zapadaly do celkové kompozice zámku a dalších užitkových budov, ale ještě více podtrhly krásu a ušlechtilost v nich ustájených koní a udělaly tak dojem na jimi procházející hosty.<sup>91</sup>*

V devadesátých letech 17. století vystavěl Dominik Ondřej na náměstí v Uherském Brodě podle plánů Domenica Martinelliho také reprezentativní arkádový panský dům. Počátkem 18. století severovýchodní stranu náměstí

---

<sup>90</sup> FLEISCHER, Victor: *Des Fürsten Karl Eusebius von Lichtenstein Werk von der Architektur*. In: Týž: Fürstl Karl Eusebius Liechtenstein als Bauherr und Kunstsammler (1611–1684). Wien und Leipzig 1910, s. 131–132. (Odcitovanou část přeložila z originálu do češtiny Hana Holubová a její text byl zveřejněn na konferenci Chov koní knížat z Liechtensteina na jižní Moravě a v Dolním Rakousku I. konané v Lednici 16. dubna 2014.)

<sup>91</sup> Více k typům a podobě barokních stájí na území dnešního Německa, Rakouska a lednického areálu In: GÖTZ Wolfgang: *Deutsche Marställe des Barock*. München 1964.

uzavřela panská jízdárna,<sup>92</sup> prostorné místo pro potřebný výcvik mladých koní.<sup>93</sup>

Uherský Brod již ale nebyl jediným místem, kde Kounicové chovali své koně. Dalším místem se stal Slavkov<sup>94</sup> a Křížanov.<sup>95</sup> A poté co koncem osmdesátých let 17. století Dominik Ondřej skoupil uherské statky v okolí Nových Zámků, kde postupem času vzniklo další rozsáhlé panství Kouniců s hlavním velkostatkem Nové Kounice, tak byli koně spolu s jiným hospodářským dobytkem chováni i zde. K tomuto účelu vznikla v devadesátých letech v rámci 47 sáhů dlouhého a 6 sáhů širokého dvojpatrového panského domu stáj pro 40 koní, pod níž se nacházely dva velké sklepy a nahoře pod šindelovou střechou prostorná půda, v níž se dalo uskladnit až 1000 měřic obilí. Vedle budovy se nacházela velká prostorná nezděná jízdárna, při níž stál malý domek.<sup>96</sup> Autorem plánů hospodářského dvoru (malého zámečku) pro chov koní byl architekt Domenico Martinelli, který se v tomto případě inspiroval kurfiřtským zámekem v Porýní.<sup>97</sup> Stáje však nebyly vybudovány v plném rozsahu kvůli protihabsburskému povstání vedené Františkem II. Rákóczim, které se v letech 1703–1711 ošklivě podepsalo na celém nově zbudovaném uherském panství. V první fázi Kuruci vyhnali veškerou správu a rozehnali početný dobytek veškerého kounického dominia, kromě klisen.<sup>98</sup> Ty se ještě podařilo z Nových Kounic

---

<sup>92</sup> Inventář slavkovského zámku z roku 1683 dokládá, že v této době se již nacházela jízdárna ve Slavkově. (MZA Brno, fond G 436, kart. 56, inv. č. 463, sign. I 7a, 4 *inventáře slavkovského zámku*, fol. 95.)

<sup>93</sup> RŮŽIČKA, Vilibald: *Uherský Brod. Průvodce městem Komenského*. Uherský Brod 1968, s. 23. Objekt zůstal zachován. Dříve se v něm nacházelo kino Svět. V současné době slouží jako Dům dětí a mládeže.

<sup>94</sup> Prameny mluví o místech chovu koní jako hřebcín v Uherském Brodě, ve Slavkově... Není však vyloučeno, že se koně kromě uváděných měst nacházeli i v okolních vesnicích příslušejících k těmto centrům panství.

<sup>95</sup> Jeho syn, Maxmilián Oldřich Kounic, roku 1727 Křížanov prodal a nově jsou koně soustředěny na kounický velkostatek Moravské Prusy.

<sup>96</sup> MZA Brno, G 436, kart. 256, inv. č. 2159, sign. III. 17. *Vymáhání náhrady škod způsobených uherskými vzbouřenci na uherských kounicovských statcích Nové Kounice a Šuřany...*, fol. 2–3.

<sup>97</sup> LORENZ, Hellmut a kol.: *Domenico Martinelli - tvář génia barokní architektury = Domenico Martinelli - Genie der Barockarchitektur*. Rousínov 2006, s. 17.

<sup>98</sup> Rákocziho povstalci podnikli v letech 1704–1708 několik vpádů i na jihovýchodní Moravu. Ačkoliv okolí Uherského Brodu včetně jeho předměstí bylo kuruckými vojsky několikrát zpustošeno, samotné město se s pomocí padesáti povoláných vojáků útokům ubránilo. Nicméně panství utrpělo značné škody, neboť byl odvečen značný počet koní, hovězího

vyslat na slavkovské panství. V druhé fázi, když se Kuruci zmocnili i Nových Zámků, jejichž opevnění bylo z dob tureckých válek značně poškozené, použili na jeho opravu materiál z nově vystavěných hospodářských budov a dalších objektů.<sup>99</sup>

### 2.3 Maxmilián Oldřich Kounic-Rietberg (1679–1746)

V účetních přehledech Maxmiliána Oldřicha z roku 1707 je patrné, že protihabsburskému povstání padlo za obětí 25 dospělých a 4 jednorocní klisny.<sup>100</sup> Celkem se podařilo zachránit 408 klisen a 7 valachů, kteří roku 1703 dorazili na statek Raro. Zde bylo rozhodnuto o tom, na jaké statky budou koně umístěny. Valaši v doprovodu podkoního a několik desítek klisen pod dohledem zaměstnance Oplezsky putovali z Rara do Laxenburgu u Vídně. Dalších 215 klisen se vydalo pod vedením písaře hřebčína do Vídně, odtud pokračovali do Totzenbachu. Další velkou zastávkou byli již Čechy, konkrétně Nové dvory a Kladruby nad Labem a odtud už to bylo jen kousek k hřebčínům Kouniců v Křížanově, Uherském Brodě a Slavkově, kam dorazili roku 1707. Ze Slavkova bylo ještě okolo stovky klisen posláno do Tovačova, který v té době vlastnil rod Salm-Neuburgů.<sup>101</sup>

Po porážce protihabsburského povstání začal Maxmilián Oldřich s obnovou uherského panství. Rozhodl se sem navrátit i chov koní, proto jednou z prvních od základů nově postavených budov v Nových Kounicích byla i velká stáj, jejíž stavba se protáhla až do roku 1715. Následně byla vystavěna i samostatná stáj pro hřibata a ve dvacátých letech

---

dobytky, ovcí, vepřů a podstatná část hospodářské půdy následkem nepokojů zůstala neobdělána. (TOMEČEK, R.: *c. d.*, s. 112–113.) Nakolik se plenění předměstí dotklo panských koní, není jisté, protože v pramenech týkajících se hřebčínů nejsou ztráty vyčísleny. Dá se předpokládat, že koně byli z Lipového dvora staženi za hradby města, případně opět přemístěny na jiná bezpečnější panství. I v dalších letech se město potýkalo s vojsky, tentokrát pruskými, s nimiž habsburská monarchie válčila.

<sup>99</sup> DRKAL, Stanislav: *Kounický velkostatek na Slovensku na počátku 18. věku*. Časopis matice moravské, roč. 70, č. 1–2, 1951, s. 309.

<sup>100</sup> Dominik Ondřej choval v Nových Kounicích převážně klisny. Hřebců tu bylo jen několik, stejně jako valachů, které zde měl hrabě na práci.

<sup>101</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 360, inv. č. 3209, sign VI 79, *Písemnosti o chovu koní v panských hřebčincích*, fol. 17–24.

ještě jedna nová koňská stáj a kovárna.<sup>102</sup> Početné stádo klisen se z moravských panství vydalo na cestu do svého nového domova z moravských panství již roku 1711.<sup>103</sup>

V roce 1730 prodal Maxmilián Ondřej uherské panství Alexandru Károlyimu, jednomu z předních generálů rákócziho povstání, které dominium Kouniců na počátku 18. století vyplenilo. S Károlyim se hrabě Maxmilián Oldřich dohodl na 120 000 zlatých a 200 zlatých klíčného. Polovina byla zaplacená ihned, druhá polovina s příslušnými úroky ve druhé splátce. Samotný prodej však byl spojen i s řadou dohod a závazků obou stran. Pro chov koní je podstatné, že kupci byl za uhrazení fassionální a statuční výlohy, přenechán veškerý živý i mrtvý inventář panství až na koně.<sup>104</sup> Ti se opět vydali na dalekou cestu, tentokrát se jejich novým domovem stal hřebčín na uherskobrodském panství. V Nových Kounicích také bylo zanecháno tolik sena a obilí, aby si s ním vystačili do příštích žní. Zbytek putoval na Moravu, protože tak rozsáhlý chov koní si každoročně žádal velké množství krmiva, kterého muselo být dostatek i pro zimní měsíce. Proto se chovu koní přizpůsobovala i zemědělská produkce panství. Už Lev Vilém se založením hřebčína rozšířil plochy osevu ovsu, který na uherskobrodsku rychle předčil ostatní pěstované obiloviny. Jednak byl potravou i pro jiný dobytek, jednak se ho nemalé množství spotřebovalo i při panských jízdách. Stávalo se, že byl oves z Uherského Brodu dovážen i na jiná panství, kde ho nebyl pro koně dostatek, a to i do Nových Kounic, když je ještě vlastnili Kounicové. Ječmenem se krmilo méně a žito se podávalo jen výjimečně a v malých dávkách, protože koním při delší konzumaci způsobuje vážné zažívací problémy. Největší část jejich stravy však tvořila spasená tráva, neboť na jim vyhrazené louky byli vyváděni po většinu roku. Hřebčín se neobešel ani bez dostatečných zásob sena a slámy. Koním se dovážela i sůl, jelikož vlivem pocení přichází kůň o značné množství sodíku a chloridu, které se musí v případě potřeby doplňovat v rámci krmných dávek. To je také důvod, proč sami koně sůl vyhledávají a když mají možnost, zkonzumují jí tolik, kolik potřebují.

---

<sup>102</sup> DRKAL, S.: *c. d.*, s. 309.

<sup>103</sup> MZA, *Písemnosti o chovu koní v panských hřebčincích*, fol. 111–112.

<sup>104</sup> Více k podmínkám prodeje DRKAL, S.: *c. d.*, s. 305.

Samotný provoz hřebčína zajišťovalo několik zaměstnanců. Nejvyšší osobou v hřebčíně byl jeho správce neboli podkoní či štolba, který se staral, aby celý hřebčín fungoval tak, jak má a pravidelně svého pána písemně informoval o všech podstatných událostech. Veškerou potřebnou práci zajišťovali čeledíni. Někteří měli na starost věci okolo koní a stájí, jiní asistovali při skocích koní, další se zase věnovali řezání slámy... Povinností byla spousta. Hřebčín měl i vlastního písaře a neobešel se ani bez služeb kováře. Velmi důležitou osobou byl také koňský lékař (Roßarzt),<sup>105</sup> protože od jednoho nemocného koně se mohl nakazit celý hřebčín, jak o tom informuje Dominika Ondřeje správce hřebčína Oplezka. Sděluje mu, že příčinou „nemoci“ v křížanovském hřebčíně byla klisna Testina.<sup>106</sup> Maxmilián Oldřich se zase od svého správce Urfuse dovídá, že na vině dvou uhynulých klisen v Mädieru je místní voda a vzduch.<sup>107</sup> Případné infekční onemocnění znamenalo nepříjemnou záležitost pro celý hřebčín, neboť byl dán do karantény, aby se zabránilo šíření nemoci na další statky s chovem.

## 2.4 Václav Antonín Kounic-Rietberg (1711–1794)

Za Václava Antonína Kounice byla dokončena dlouholetá přestavba slavkovského zámku započatá již za Dominika Ondřeje. Domenico Martinelli pro něj vypracoval velkolepý zámecký komplex, jehož součástí měl být park, dvory, stáje a jízdárna. Z tohoto plánu však za života hraběte vzniklo pouze západní křídlo. Maxmilián Oldřich od roku 1720 ve stavebních pracích pokračoval. Avšak původní plán si vyžadoval přizpůsobení novodobým trendům. Snaha o reprezentativnější čestný dvůr vedla k rozšíření bočních křídel a k vyhloubení jejich nádvorních stran. Tím vznikl rozsáhlý vstupní

---

<sup>105</sup> Léčení koní se věnovala neobyčejná pozornost. Napříč staletími vznikala řada příruček zabývající se chorobami a zraněními koní, které se léčily chirurgickými zákroky, bylinkami, mastičkami, užíváním nálevů, přikládáním léčivých obkladů. V dřívějších dobách léčebný proces velmi často doprovázelo i nejrůznější zařikávání. V raném novověku se už ale více věří na sílu bylin než čarů. Jednu příručku o léčení koní si pořídil hned v počátcích chovu i Lev Vilém.

<sup>106</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 404, inv. č. 3602, *Korespondence Dominika Ondřeje se správcem koníren (hřebčinců) Martinem Oplezskou*, fol. 10.

<sup>107</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 412, inv. č. 3736, *Korespondence se správcem hřebčince Urfusem*, fol. 11.

prostor na protilehlých stranách vymezený budovou reprezentativních půlkruhových koníren<sup>108</sup> s byty služebnictva.<sup>109</sup> Podle staršího plánu měly stát stáje severně od zámku. Na Petruzzioho kresbě z roku 1730 jsou situovány hned vedle kryté jízďárny<sup>110</sup> umístěné v samostatném dvoru severovýchodně od zámku.<sup>111</sup> Václav Antonín si však dokončeného rodového sídla příliš neužíval, jelikož ho jeho dvorská kariéra připoutala k vídeňskému dvoru.

Přesto se i nadále věnoval rozsáhlému chovu koní a podobně jako jeho předchůdci ho dále zušlechťoval nákupem zahraničních koní, nejen na trzích, ale přímo od významných šlechtických chovatelů. K tomu využívali rozsáhlou síť kontaktů, které Kounicové získávali nejen prostřednictvím svých příbuzných, ale sami si je vytvářeli už během svých kavalírských cest. V kounických hřebčinech proto najdeme nejen koně španělské a italské, ale také anglické, berberské, turecké, holandské, dánské, sedmihradské a další,<sup>112</sup> jež si Kounicové sami přiváželi ze svých zahraničních cest nebo jejich nákup svěřovali svým podkoním. O tom, jak takový transport mohl být organizačně náročný, si můžeme udělat představu na příkladu podkoního Františka Lipky, kterého Václav Antonín Kounic-Rietberg roku 1778 pověřil vyzvednutím koní v Neapoli a Florencii. Podkoní dostal k ruce tři čeledíny, všechny potřebné pasy a podrobné instrukce ohledně financování a průběhu cesty, jež měla trvat sto dnů. Podle nich „stravné“ na každý den mělo činit na osobu 1 zlatý a 30 grošů, na čeledína 45 grošů. Na zaopatření koní, s nimiž výprava z Vídně cestovala, a potřebné výdaje bylo vyhrazeno 300 zlatých, přičemž v Neapoli měl podkoní dostat dalších 500 a ve Florencii 400 zlatých.

Cesta započala ve Vídni a vedla přes Terst, kde měl podkoní nařizeno se dlouho nezdržovat. Delšího odpočinku totiž nebylo třeba, neboť odtud výprava pokračovala lodí do Barlettu. Zde Václav Antonín stanovil jeden den odpočinku, aby se koně mohli zotavit z plavby. Do Neapole pokračovali

---

<sup>108</sup> Konírny prošly v nedávné době rekonstrukcí, při níž byla zachována mladší klasicistní podoba omítek a zrekonstruováno bylo i stání pro koně včetně žlabů. (příloha č. 2) V současné době je v konírnách umístěna napoleonská expozice.

<sup>109</sup> KROUPA, Jiří: *V zrcadle stínů: Morava v době baroka 1670–1790*. Brno 2003, s. 136; PERNES, Jiří – SÁČEK, Karel – KROPÁČOVÁ, Lubomíra: *Slavkov u Brna. Město nejen se slavnou historií*. Slavkov u Brna 2007, s. 37.

<sup>110</sup> Příloha č. 2, objekt číslo 8.

<sup>111</sup> KUDĚLKA, Z.: *c. d.*, s. 226.

<sup>112</sup> U koní se spíše než plemeno určující oblast nebo hřebčín, ze kterých pocházeli.

po souši, přičemž podle pokynů Václava Antonína se mělo ujít nanejvýš čtyři německé míle<sup>113</sup> denně. V Neapoli už na jejich příjezd čekal hrabě Wilczek, který měl skupině poskytnout přístřeší, a císařsko-královský vyslanec hrabě Rotenburg. V tomto italském městě se výprava konečně dočkala plných osmi dnů odpočinku. Ale úplné volno však neměla. Václav Antonín nařídil, že po převzetí koní (hříbat), musí být koně každý den nejméně hodinu voděni (ve smyslu cvičeni), aby si přivykli a na cestě do Florencie nedošlo ke zbytečným potížím. Ve Florencii na ně čekal vrchní podkoní velkovévodského hřebčína Karsch, s nímž si Václav Antonín dopisoval kvůli marockým hříbatům. Z osmi nabízených si Kounic-Rietberg vybral modrého bělouše<sup>114</sup> a jablečňáka,<sup>115</sup> které pro něj Lipka vyzvedl. Podkoní byl také předem přesně instruován, jakým způsobem mají ve čtyřech lidech nově nabyté koně přepravovat. Každý čeledín měl nasednout na koně a ke kroužku sedla po levé i pravé straně pečlivě přivázat dva koně, aby se nemohli vytrhnout a utéct. Při příjezdu do každé cílové destinace, měl podkoní nejdřív dojednat ustájení pro koně, pak teprve měli čeledíni dovoleno sesednout. Václav Antonín nabádal Lipku, aby se vždy zajímal o to, zda nejsou a nebyli ve stáji „podezřelí“ (zřejmě myšleno ve smyslu nemocní) koně. V takovém případě měli být koně raději ustájeni pod širým nebem. Po celou zpáteční cestu bylo důležité, aby koně dorazili v pořádku a ve zdraví. Z tohoto důvodu neměli být překrmováni, měli se dělat přestávky, když byli koně unavení a denně měli ujít opět nanejvýš čtyři německé míle. Zpáteční cesta z Florencie vedla přes Judenburg a Neustadt.<sup>116</sup>

Václav Antonín Kounic-Rietberg měl cestu nejen do detailu naplánovanou, ale také díky jeho bohatým kontaktům měl na trase své známé, s nimiž si během putování výpravy dopisoval, a kromě toho, že je Václav Antonín Kounic-Rietberg prosil o postarání se o výpravu, sloužili i jako kontrola počínání a postupu skupiny. Ne všechny nákupy Kouniců zahraničních koní museli být nutně tak organizované. Například služební

---

<sup>113</sup> Jedna německá míle = asi 7,4 km.

<sup>114</sup> Modrý bělouš má tělo pokryto černými chlupy s příměsí bílých, což vytváří výsledný modrošedý odstín.

<sup>115</sup> Neboli sířovaný bělouš je vybělující grošovaný bělouš - tmavé chlupy tvoří kruhy na bílé srsti. Postupně se ale tmavé chlupy ztrácí.

<sup>116</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 437, inv. č. 4052, *Korespondence o zlepšení chovu koní*.

Dominika Ondřeje, který měl pro hraběte v Sedmíhradsku zakoupit koně a jiný dobytek, obdržel na počátku zřejmě jen požadavky ohledně počtu, vzhledu a stáří zvířat.<sup>117</sup> Pokud jde o koně, měl zakoupit deset až dvanáct klisen, ne starší šesti sedmi let, nejlépe hnědáka, načervenalého ryzáka a vraníka. Na nákup klisen byl stanoven rozpočet 540 zlatých. Služebník pak během svého pobytu písemně informoval hraběte, kolik zvířat již nakoupil, kolik jich je na cestě a které je ještě potřeba koupit.<sup>118</sup>

Závěrem lze konstatovat, že chov koní byl pro Kounice časově i finančně velmi náročný. A neobešel se ani bez rozsáhlé sítě kontaktů nejen na přední evropské chovatele, od nichž si Kounicové kupovali ušlechtilé koně, ale také na šlechtické rody mající v českých zemích svá panství. Na ty se obracely zejména v případech válečného ohrožení, kdy bylo potřeba najít početnějšímu stádu koní na delší dobu ustájení, případně odpočinkovou stanici na jejich dlouhém pochodu do cílové destinace, neboť Kounicové se vždy a za všech okolností snažili svým koním zajistit tu nejlepší péči.

---

<sup>117</sup> Je možné, že hrabě instrukce sepsal, ale nepořídil si jejich kopii, tudíž se nezachovaly.

<sup>118</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 47, inv. č. 350, sign. E 11, *Nákup hovězího dobytka, koní a ovcí v Sedmíhradsku, jejich transport.*



### 3. Pohled na koně očima raněnovověkého šlechtice (chovatele)

*„Když chtěl bůh stvořit koně, řekl jižnímu větru: „Chci z tebe udělat živou bytost, zhmotni se!“ A vítr se zhmotnil. Ihned se objevil archanděl Gabriel<sup>119</sup> a přinesl plnou hrst prachu, kterou nabídl bohu a ten udělal hnědáka a ryzáka, a přitom řekl: "Tvé jméno je Kůň. Učinil jsem tě arabem a dal ti červenou barvu mravenců. Zavěsil jsem štěstí do kštice, která ti visí mezi očima, učinil tě pánem jiných živočichů. Lidé tě budou následovat, kamkoli půjdeš; budeš stejně dobrý k honbě jako k letu; bohatí budou jezdit na tvém hřbetě a štěstěna bude přicházet díky tobě.“*

Arabská legenda o stvoření koně

I v křesťanství bylo stvoření koně považováno za veliký dar. *„Poté co Bůh stvořil nebe, zemi, ryby v moři a ptáky ve vzduchu, chtěl dát člověku ještě zvláštní znamení jeho přízně: stvořil koně.“<sup>120</sup>* Zvíře, jež svou mohutností, silou a rychlostí usnadňovalo různé lidské činnosti. V raněnovověké aristokratické společnosti se ušlechtilý oř stal symbolem reprezentace a jako takový se těšil výsadnímu postavení na šlechtických dvorech. Tato kapitola se bude snažit na základě dochovaných evidencí z hřebčínů Kouniců<sup>121</sup> nahlédnout na raněnovověkého aristokratického koně jako na stvoření vyznačující se souborem osobitých znaků utvářejících jeho nezaměnitelnou identitu a stupeň ušlechtilosti.

---

<sup>119</sup> V islámu je archanděl Gabriel poslem zjevení, který uděluje inspiraci proroku Mohamedovi při sepisování koránu.

<sup>120</sup> LÖFFLER, Carl: *Geschichte des Pferdes*. Berlin 1863, s. 1.

<sup>121</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 119, inv. č. 1223, sign. G 23, *Účet hřebčince v Uherském Brodě*; kart. 119, inv. č. 1218 sign. G 18, *Hřebčinec v Uherském Brodě a ve Slavkově*; kart. 277, inv. č. 2547, sign. III 102, *Písemnosti o hřebčincích za Dominika Ondřeje Kounice*; kart. 278, inv. č. 2547, sign. III 102, *Písemnosti o hřebčincích za Dominika Ondřeje Kounice*; kart. 404, inv. č. 3603, *Seznamy koní z kounicovských hřebčinců ve Slavkově, Křížanově a Nových Kounicích*; kart. 359, inv. č. 3203, sign. VI 73, *Chov koní, panské hřebčince*; kart. 128, inv. č. 3207, sign. VI 77, *Seznamy koní v panských hřebčincích*; kart. 280, inv. č. 2563 *Písemnosti o hřebčincích za Maxmiliána Oldřicha Kounice*; kart. 360, inv. č. 3209, sign. VI 79, *Písemnosti o chovu koní v panských hřebčincích*; kart. 432, inv. č. 4002 *Chov koní, rejstříky koní zprávy z hřebčinců*.

První znak, který spoluutvářel „osobnost“ koně, bylo jméno, které dostával krátce po narození a mnohdy vypovídalo o jeho původu či fyzické kráse. Koně z hřebčínů Kouniců se nejčastěji jmenovali podle geografických míst, především z oblasti apeninského poloostrova: *Apenino, Itallia, Sardinia, Calabria, Lombardia, Venetia, Neapoli, Modena, Bologna, Ferrara, Andalusia, Barcellona, Majorca, Minorca, Anglia, Britannia, Croatia, Bulgaria, Ungaria, Holandia, Ethiopia, Alemania, Sedmihradská*... Bylo by však mylné domnívat se, že všichni koně z těchto oblastí i pocházeli. Převážná většina se totiž narodila v hřebčíně Kouniců. Nedá se ani s jistotou tvrdit, že z oblasti pocházel alespoň jeden z rodičů hříběte, přesto geografické jméno nebylo vybráno zcela náhodně a některý z pokrevních předků hříběte z této oblasti opravdu pocházel a dané jméno mělo poukazovat na shodné tělesné znaky typické pro koně z těchto zemí, které hříbata zdělila.

Více se pravidlo rodiště uplatňuje u orientálních jmen jako *Mustaffa* a u jmen odvozených od názvů hřebčínů, ať už na panství Kouniců, kdy koně nesou jména *Austerliczka, Slawkowska, Hunobroda, Brodska, Rittberga, Krzizanowska*, nebo cizích jako v případě jména *Contestible* a *Contestabile* (z hřebčína *Contestible*), *Mirandola* (ze stejnojmenného hřebčína) či *Modena* (z modenského vévodského hřebčína). I zde ale existují výjimky.<sup>122</sup> Další početnou skupinu jmen zastupují ta, jež poukazují na krásu koně. Například *Hermoso* (Krásný), *Bonito* (Pěkný), *Nobile* (Ušlechtilý), *Delicata* (Něžná), *Dulcinea* (Vyvolená), *Krasna, Wzaczna*,<sup>123</sup> *Diamante, Perla, Harmonia* a další. Velmi hojné zastoupení mají také jména jako *Le Prince, Prinz, La Dama, Duco, General, Sultan, Monarca, Amormio, Amica*... Koně byli pojmenováváni i podle barvy srsti: *Crema* (zlatavě hnědá klisna), *Marmor* (kombinace bílé a světle plavé), *Leopante* (bílý hřebec s modrými fleky, tzv. hermelín), *Panthera* (černý strakoš). Do této kategorie by se dali zařadit i klisny se jménem *Zingara* (Cikánka), *Tapla* (Krtek) nebo *Cometa*,

---

<sup>122</sup> Např. mladší generace klisen jménem *Kladrubska* se narodili už u Kouniců.

<sup>123</sup> Česká jména mají italskými a španělskými podstatně menší zastoupení. Kromě již zmíněných se v záznamech mimo jiné vyskytuje klisna *Hrabienka, Panenka, Sleczna, Drahomira, Piekna* nebo *Dobrawoda* (zřejmě podle vsi Dobrá Voda, která do roku 1727 náležela ke křížanovskému panství).

kteřá dostala jméno podle lysinky ve tvaru komety.<sup>124</sup> Jména byla odvozována rovněž od povahy koní jako v případě hřebců *Furiosa*, což znamená zběsilý, nebo *Allegra* (Veselý). Jména jako *Arithmetica* či *Alchimia* zase odkazují na křížení koní různého typu a barev, které se vždy nemuselo vydařit jako v případě klisny *Spatna* – „ničím zvláštní“ ocelový bělouš.<sup>125</sup> Ve druhé polovině 17. století byli koně často nazýváni i podle mytologických a historických postav: *Hercules*, *Semiramis*, *Nympha*, *Hanibal*, *Xantipa*, *Atilla* a jiné. Za zmínku stojí i hřebec jménem *Nostiz*, dárek od hraběte Nostice.<sup>126</sup>

Některá jména se udílela opakovaně. Občas s malou změnou *Pazza-Pazzia*, *Bologna-Bologna*, většinou ale beze změny. Tak se například stalo, že se v evidenci sepsané roku 1738 vyskytovaly hned tři klisny jménem *Romana* a dvě jménem *Křižanowska*.<sup>127</sup> Lišily se věkem, různými rodiči a na první pohled i barvou.<sup>128</sup>

A právě zbarvení srsti byl další znak, který činil koně jedinečným. Od samého počátku chovu koní se barvě přisuzoval velký význam. Pojila se s nejrůznějšími pověrami<sup>129</sup> a Řekové dokonce podle zbarvení srsti rozlišovali i temperament koní: hnědák byl považován za sangvinika, ryzák za cholerika, vraník za melancholika a bělouš za flegmatika.<sup>130</sup> Postupem času lidé přestávali věřit, že by barevnost srsti měla vliv na charakter nebo výkonnost a stala se spíše módní záležitostí, případně otázkou jedincova vkusu. O tom, že bylo z čeho vybírat, svědčí pestrá paleta běžně dostupných zbarvení koní.

V kounicovských hřebčinech se můžeme setkat s pěti základními barvami: hnědák, bělouš, ryzák, vraník a plavák,<sup>131</sup> jejichž mísením vznikala celá škála nejrůznějších odstínů a variací. Hnědáky tak vlastnili ve zbarvení zlatý hnědák (Goldbraun), světlý hnědák (Lichtbraun), tmavý hnědák (Dunkelbraun), kaštanový hnědák (Kästenbraun), tmavě kaštanový hnědák

<sup>124</sup> MZA, kart. 278, *Písemnosti o hřebčincích za Dominika Ondřeje Kounice*, fol. 1(v).

<sup>125</sup> MZA, kart. 277, *Písemnosti o hřebčincích za Dominika Ondřeje Kounice*, fol. 42(v).

<sup>126</sup> MZA, *Účet hřebčince v Uherském Brodě*, s. 163 (nestránkováno).

<sup>127</sup> MZA, *Seznamy koní v panských hřebčincích*, fol. 2 a 3.

<sup>128</sup> Výčet jmen není v žádném případě úplný, protože za sledované období bylo v hřebčinech Kouniců odchováno několik stovek koní. Cílem bylo pouze přiblížit hlavní oblasti, z nichž vycházela jména koní a poukázat na některá specifika.

<sup>129</sup> O některých pověrách se zmiňuje DUŠEK, J.: *Kůň*, s. 191.

<sup>130</sup> DECHAMPS, Bruno J. G.: *Über Pferde. Ein Beitrag zur Geschichte des Pferdes*. Berlin 1957, s. 25.

<sup>131</sup> Základní paleta barev srsti – příloha č. 3.

(Dunkelkästenbraun), černý hnědák (Schwartzbraun) a tmavě černý hnědák (Dunkelschwartzbraun). Bělouši se v kounicovských hřebčínách vyskytovali v menším počtu zato v různých barvách: černý bělouš (Schwartzschimmel), bílý bělouš (Weißschimmel), červený bělouš (Rothschimmel), hnědočervený bělouš (Braunrothschimmel), zrzavočervený bělouš (Fuchsrothschimmel), medový bělouš (Hönigschimmel), muškový bělouš (Fliegenschimmel), grošovaný bělouš (Apfelschimmel), hermelín (Armelin) a v dalších barevných modifikacích. Ryzáky chovali světlé (Lichtfuchs) a načervenalé s bílým nádechem, takže jejich srst zdá jako pokrytá potem (Schweißfuchs)<sup>132</sup> Plaváci se v hřebčíně nacházeli světlí (Lichtfalb), tmaví (Dunkelfalb), zlatí (Goldfalb), šedí tak zvaný myšák (Maußfalb) a v barvě slámy (Strohfalb). Vraník (Rapp) se vyskytuje dodnes pouze v černé barvě. Dále se v hřebčíně objevují koně v barvě huber, modrý huber a strakoši například s ryzými (Fuchschäcke) nebo černými fleky (Schwartzschäcke). Do zbarvení koně se mohly promítnout i odznaky, tj. odlišně zbarvené, zpravidla bílé, skvrny různé velikosti i tvaru na hlavě, končetinách, případně na jiných částech těla. Občas šlechtěním vznikala opravdu nádherná, a dokonce i symetrická zbarvení, kterým se mohla pyšnit třeba klisna *Rabicana*, což byl červený bělouš s bílou lysinou a všema čtyřma nohama bílé barvy.<sup>133</sup>

Velký důraz se kladl i na tělesnou stavbu koně. V tomto směru se nejvíce pozornosti věnovalo hlavě, neboť tvar lebky spolu s krkem a ušima ovlivňuje celkový výraz koně. Mezi plemennými skupinami existují rozdíly ve tvaru hlavy. Koně východního typu mají vyvinutější mozkovou část lebky, pro koně západního typu je naopak charakteristická delší hlava a poněkud širší obličejová část.<sup>134</sup> Podle profilu se rozlišuje několik tvarů hlav.<sup>135</sup> Rovná hlava se nejčastěji vyskytuje u anglického a menorského koně. Většinou se s ní můžeme setkat i u fríského koně. Rovným nebo mírně klabonosým profilem se

---

<sup>132</sup> Röhlicher Pferde, deren dunkles Haar mit Weiß so schattiret ist, daß sie mit Schweiß bedeckt zu seyn scheinen In: ADELUNG, Johann Christoph: *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart mit beständiger Vergleichung der übrigen Mundarten, besonders aber der oberdeutschen*. Svazek 4. Wien 1808, heslo Schweißfuchs.

<sup>133</sup> MZA, *Účet hřebčince v Uherském Brodě*, s. 231 (nestránkováno).

<sup>134</sup> DUŠEK, J.: *Chov koní*, s. 11.

<sup>135</sup> Příloha č. 4.

vyznačoval andaluský kůň, který byl ztělesnění dokonalého barokního koně.<sup>136</sup> Pro starokladrubske koně (téměř čistokrevné potomky starošpanělských a staroitalských koní) je typická klabonosá hlava. Štičím tvarem, považovaným za velmi ušlechtilý, se pyšní arabští koně. Volská hlava se vyznačuje neforemností, je široká, krátká a zmasilá. Babská hlava – hubená s odstátými pysky a rozkleslýma ušima, se často objevuje u sešlých či dlouhodobě nemocných koní.<sup>137</sup>

Vzhledem k uvedeným znakům, od kterých se odvíjela ušlechtilost koně, není pochyb, že důležité místo v hřebčíně zaujímali plemeniči, kteří sloužili k celkovému zušlechtění chovu. Z tohoto důvodu se v jejich přehledech nachází velká část koní, které Kounicové zakoupili v jiných, zpravidla zahraničních hřebčíněch. Například v roce 1720<sup>138</sup> náleželi mezi plemeníky čtyři vraníci: *Corvo* z hřebčína Rubinati, *Carbonaro* z hřebčína St. Justina, *Belmore* a *Goya* z hřebčína Kouniců, čtyři černí hnědáci: *Contestible* ze stejnojmenného hřebčína Contestible, *Bonmercado* a *Potesta* z hřebčína Pepoli, *Baron* z hřebčína Kouniců a dva zlatí hnědáci: *Henter* anglického původu a *Alfiere* španělského původu. Počet plemeníků býval oproti tomuto roku i dvojnásobně větší a co do barevnosti srsti různorodější. Nicméně jsou to právě vraníci a černí hnědáci, kteří v následujících letech vlivem měnicí se módy nacházejí nové majitele, což dokládá rok 1730,<sup>139</sup> kdy bylo prodáno hned pět vraníků, šest černých a dva tmavě černí hnědáci. Krom toho hřebčín opustil i černý hnědák s bílým odznakem na čele ve tvaru srdce a vraník s bílou hvězdou na čele a bílýma zadníma nohama, jež obdržel hrabě Károlyi od Maxmiliána Oldřicha Kounice darem. Vzhledem k chybějícím údajům o cenách, za jaké byli koně v tomto období prodáváni, se bohužel nedá určit, nakolik byli považováni za ušlechtilé. Opravdu krásný a ušlechtilý oř se totiž velmi často řadil mezi tak zvané favority majitele, byl pro něj velmi cenný a víceméně neprodejný. Proto Lev Vilém Kounic vnímal jako velkou poctu a projev náklonnosti ze strany florentského vévody

---

<sup>136</sup> Rovný profil, či jemu se blíží, tvar hlavy se v hřebčíněch Kouniců vyskytuje nejčastěji. Druhým rozšířeným typem byla ovčí hlava, dnes více známá pod názvem poloklabonosá.

<sup>137</sup> DUŠEK, J.: *Chov koní*, s. 11; WATSON, Mary Gordon a kol: *Kůň*, Praha 2003, s. 160–235.

<sup>138</sup> MZA, *Písemnosti o hřebčincích za Maxmiliána Oldřicha Kounice*, fol. 96; *Chov koní, panské hřebčince*, fol. 5.

<sup>139</sup> MZA, *Písemnosti o chovu koní v panských hřebčincích*, fol. 358–370.

Guisse, když mu ke společné vyjížděce zapůjčil svého favorita, jehož hodnota činila 3000 „*krennen*“.<sup>140</sup>

Temperament ani charakter koní Kounicové nezaznamenávali, zřejmě proto, že na rozdíl od evidovaných znaků nebyl neměnný a během dospívání koně a vlivem jeho výcviku se mohl měnit nebo minimálně korigovat. U kastrovaných koní se dá předpokládat, že mohli být příliš živí a těžko zvladatelní, a proto se jejich vyklestěním mělo dosáhnout mírnější a lépe ovladatelné povahy. Dalším projevem kastrace je mohutnější tělesný rámec, ale kastrovat koně primárně pro větší tažnou sílu a vyřadit je tak z plemenitby se v podmínkách a účelu hřebčínů Kouniců jeví jako kontraproduktivní. Navíc celkový počet sterilizovaných klisen a valachů je malý a zájem o ně ze strany kupců nízký.

Zajímavé jsou údaje týkající se věku koní, které prozrazují, že se nejstarší obyvatelé hřebčína dožívali mezi sedmnácti a dvaceti lety. Ale najde se i třiadvacetiletá klisna. V 17. století se koně, kteří nepracovali, mohli dožít i víc než čtyřicet roků dnešnímu průměrnému věku koní, což je okolo pětadvaceti let podle rasy a hlavně životních podmínek.<sup>141</sup>

Z nastíněných znaků, které hrály v raněnovověkém chovu důležitou roli, vyplývá, že vyšlechtit ve svém hřebčíně co možná nejdokonalejšího a nejreprezentativnějšího koně ladné a harmonické tělesné konstituce a barvy srsti, byla hotová alchymie, jež byla podle Karla Eusebia Liechtensteina dána do vínku pouze šlechticům: „, [...] *Malířství je velmi pěkné a vybrané, člověk ale najde kdykoli dobré malíře, kteří se to postupně naučí. Stavitelství je pěkné a vysoce umělecké, také na to se najdou vynikající architekti, kteří tomu rozumí*

---

<sup>140</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 86, inv. č. 871, *Deník Lva Viléma*, fol. 20v. Pro srovnání, Lev Vilém při zakládání hřebčína zakoupil své favority hřebce *Plumage* z císařského hřebčína za 1000 zlatých a *Granduca* původem z Florencie za 1100 zlatých, což i tak byla cena několikanásobně vyšší, než za jakou obvykle Kounicové své koně prodávali, tj. mezi 100–200 zlatými podle výkonnosti a ušlechtilosti. V tomto rozmezí se mladí koně prodávali i v 19. století u Schwarzenbergů. (KRAMPEROVÁ, P.: *c. d.*, s. 27.) Někteří hříbata a zřejmě méně ušlechtilé koně bylo možné u Kouniců pořídit do 100 zlatých. Nejlevnější koně, většinou již staří nebo s vadami, se prodávali kolem 10 zlatých. Cena ušlechtlejších koní se pohybovala v rozmezí 300–600 zlatých. Svě vypěstované favority však Kounicové neprodávali, alespoň ne v produktivním věku, takže se jejich peněžní hodnota nedá vyčíslit. (Údaje pochází z let 1656–1705)

<sup>141</sup> Na problematiku alarmujícího zdravotního stavu dnešních koní upozorňuje a srovnává se středověkem Daniela Dvoráková. (DVOŘÁKOVÁ, D.: *c. d.*, 215–222.)

*a dokážou řídit a postavit vynikající budovu. Na chov koní už ale nenajdete žádné lidi, kteří by tomu opravdu rozuměli [...]. Prostí lidé a sluhové jsou na to příliš neohrabaní, nenaučí se to [...]. Toto dílo si žádá šlechtický rozum, rozum lidí, kteří se narodili jako šlechtici a budou mít velkou radost a chuť být pány v hřebčíně: un ponto d' honore, vyšlechtit něco úplně vznešeného a neuspokojovat jen obecný styl, ale chtít předčít i přírodu samotnou a nechat vzniknout něčemu hezcímu, než může dát sama příroda [...].<sup>142</sup>* To byl také jeden z hlavních důvodů, proč se nejen Kounicové, ale všichni šlechtičtí chovatelé snažili svůj chov neustále zušlechtovat zahraničními koňmi, za něž byli ochotni zaplatit i tisíce, aby mohli stvořit mimořádného a jedinečného koně.

---

<sup>142</sup> HAUPT, Herbert: *Stallungen, edler Pferde. Das fürstlich Liechtensteinische Gestüt im 17. und frühen 18. Jahrhundert.* In: FEUCHTMÜLLER, Rupert: Liechtenstein: [die Sammlungen des Fürsten von Liechtenstein, Familienchronik, flämische Malerei, Bronzen,...]. Wien 1995, s. 97–100.

## 4. Koňmo

Tato kapitola se bude zabývat úlohou koně jako reprezentativního dopravního prostředku. Nejprve se zaměří na jezdecké akademie a kavalírské cesty Kouniců, kteří se v nich učili (zdokonalovali) ovládat koně pod sedlem a zvládat vysoké jezdecké umění. Dále se bude věnovat kočárové dopravě, ceremoniálním kočárovým koním a jejich spřežení ve světle dvorského ceremoniálu vídeňského dvora. V poslední podkapitole bude přiblížena úloha koně v reprezentativních legacích a diplomatických cestách na příkladu Dominika Ondřeje I. Kounice.

### 4.1 V sedle

Jízda na koni patřila k jedné z hlavních dovedností, kterou si musel šlechtic osvojit. K tomu sloužily jezdecké školy, které byly budovány při šlechtických akademiích a univerzitách, kde se staly neoddělitelnou součástí tělesné výchovy doplňující výuku na akademické půdě.<sup>143</sup> Při plánování kavalírských cest se kromě univerzit, na nichž se měl mladý šlechtic zapsat, zohledňovaly i jezdecké školy vyučující v krátkých i delších kurzech základy klasického jezdeckého umění.

Proslulé se po celém světě staly italské jezdecké akademie, jež byly na Apeninském ostrově hojně zakládány v období vrcholné renesance. Tento rozmach souvisel s příchodem východořímských mistrů jezdeckého výcviku, kteří po pádu Byzance, vyhlášené chovem koní a vysokým jezdeckým uměním, mířili na Apeninský poloostrov a odtud dál do Evropy.<sup>144</sup> První a nejvyhlášenější italskou jezdeckou akademií, kterou chtěl na své kavalírské cestě navštívit snad každý šlechtic, založil v Neapoli roku 1532 šlechtic Federico Grisone (1507–1570).<sup>145</sup> Slavnou a ve své době velmi prodávanou se stala i jeho příručka *Ordini di cavalcare e il modo di conoscere le Nature dei*

---

<sup>143</sup> SKALECKI, Liliane: *Das Reithaus. Untersuchungen zu einer Bauaufgabe im 17. bis 19. Jahrhundert*. Hildesheim 1992, s. 9.

<sup>144</sup> DUŠEK, J.: *Kůň*, s. 15.

<sup>145</sup> SKALECKI, L.: *c. d.*, s. 59.



*Cavalli etc.*<sup>146</sup> z roku 1552 věnující se výběru vhodných koní pro účely akademie, pravidlům jízdy na koni a dílčím výcvikovým prvkům. Grisoni upřednostňoval ve výuce španělské koně pro jejich konstituční tvrdost, učenlivost a hbitost při obratech a skocích nad zemí, čímž definitivně určil odklon od dosud používaných těžkých rytířských koní již nevyhovujícím náročným výkonnostním požadavkům jezdecké školy.<sup>147</sup> Ve výcviku koní však Grisoni žádný velký průlom neučinil, naopak zcela převzal koncepci tvrdého trestání vzdorovitého koně běžně využívanými drastickými donucovacími prostředky.<sup>148</sup> Pro představu, koni, který odmítal jít dopředu, se měla dát pod ocas otýpka hořící slámy, kočka nebo živý ježek. Problém mohli vyřešit i pacholci, kteří koně zezadu popoháněli ostrými předměty.<sup>149</sup>

Grisonových následovníků věnujících se výcviku koní a výuce mladých kavalírů, pro něž psali své vlastní příručky, bylo nejen v Itálii mnoho. Proslulým a vyhledávaným se stal Antoine de Pluvinet (1552–1620), který i přesto, že byl žákem neapolské akademie, se odklonil od dosud násilných metod výcviku této školy.<sup>150</sup> Jako jezdecký mistr francouzské *Akademie pro mladé šlechtice se zvláštním zaměřením na jezdecké umění* prosazoval humánní a na svou dobu neobvykle jemné tréninkové metody, které stejně dobře dokázaly připravit koně spolu s jezdcem na slavnostní reprezentace, turnajové disciplíny i boj zblízka. Princip nového pojetí výcviku spočíval v porozumění danému charakteru koně, jeho přirozenosti, trpělivost a pozitivní motivaci vedoucí k postupné fixaci jednotlivých úkonů. Mimo to zavedl do základního výcviku novou cvičební pomůcku – piláry, mezi nimiž se kůň učil prvkům sebrání a také levadě (prvnímu základnímu prvku nad zemí). Své odlišné pojetí postupu výuky se snažil mladým šlechticům zprostředkovat i neotřelou formou ve své knize *La maneige royal ou l'on peut remarquer*

---

<sup>146</sup> Výtisk je dostupný on-line na [http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO\\_%2BZ174598207](http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ174598207) [cit. 15. 7. 2015].

<sup>147</sup> DUŠEK, J.: *Kůň*, s. 162.

<sup>148</sup> Na obranu Grisoniho nutno dodat, že na rozdíl od svých pozdějších následovníků pracoval s těžkými rytířskými koňmi, kteří na požadovaný výcvik neměli vloh.

<sup>149</sup> HARTLEY, Edwards Elwyn – HOUGHTON, Kit – LANGRISH, Bob: *Obrazová encyklopedie koní*. Praha 1998, s. 97.

<sup>150</sup> Právě Pluvinetův učitel Giovanni Batista Pignatelli je považován za spojovací článek mezi italskou školou spoléhající na mechanické pomůcky a francouzským podstatně lidštějším systémem. Byl prvním, kdo formuloval pokroková pravidla pro manéž (školu ježdění).

*le défaut et la perfection du chevalier en tous les exercices de cet art*<sup>151</sup> pojaté jako dialog francouzského krále Ludvíka XIII., jezdeckého mistra Antoine de Pluvinela a Monsieura Le Granda<sup>152</sup> doplněnou nádhernými ilustracemi Crispina de Pase. Podle této učebnice vysokého jezdeckého umění, velmi brzy dostupné rovněž v německém jazyce, se učilo ještě dlouho po autorově smrti<sup>153</sup> a našla si cestu i do řady soukromých knihoven včetně té Kouniců, jak dokládá inventář knih z 19. ledna roku 1656.<sup>154</sup>

Členové rodu Kouniců<sup>155</sup> své kavalírské cesty orientovali podle módních trendů. Zatímco v 16. století přitahovalo šlechtice italské elegantní šermířské, jezdecké a taneční umění, v druhé polovině 17. století se začínala prosazovat Francie s rovněž rozvinutými jezdeckými akademii, kde se šlechtic kromě studia, mohl zároveň učit vybranému chování na dvoře Ludvíka XIV.<sup>156</sup> Proto Dominik Ondřej nenásledoval stopy svého otce a nahradil příliš neoblíbené Španělsko kvůli odlišnému šlechtickému životnímu stylu i španělskému způsobu jízdy na koni, jež byl západním kavalírům cizí,<sup>157</sup> právě Francií. Přesto jedním z lákadel, proč někteří mladí šlechticové Španělsko navštívili, mohla být koupě nádherných španělských koní. To byl totiž jeden

---

<sup>151</sup> Kniha poprvé vyšla až po Pluvinelově smrti a následně byla jeho přítelem Menou de Charnizay zrevidována a rozšířena pod názvem *L'instruction du Roy en l'exercice de monter a cheval*.

<sup>152</sup> Tak byla v této době označována funkce královského vrchního podkoního neboli štolby. Tento úřad, zvláště ve Francii, byl velmi prestižní a vysoce vážený.

<sup>153</sup> V současné době se jezdeckému umění založeném na znalostech starých jezdeckých mistrů mezi jinými věnuje i Bent Branderup. Tento přední jezdecký mistr mající v Dánsku svou vlastní Akademii jezdeckého umění a na svém kontě několik odborných knih vydal i dvě publikace *Renaissance Reiten nach Antoine de Pluvinel* a *Barockes Reiten nach F. R. de la Gueriniere* zprostředkovávající dnešním mladým hipologům a zájemcům jejich historické metody, které sám v praxi vyzkoušel a doplnil o své poznámky. (Guernière je další významný jezdecký mistr, který zjemnil a upřesnil principy ježdění. Jeho práce *École de Cavalerie* je dodnes vysoce ceněna ve školách věnujících se starobylému klasickému ježdění. To platí zejména o Španělské škole ve Vídni.)

<sup>154</sup> V knihovně se roku 1656 nacházela i italská příručka a německy psaná kniha o koňském lékařství. MZA Brno, fond G 436, kart. 46, inv. č. 336, sign. D 47 a, *Domestica – korespondence, účty, poznámky o domácnosti Dominika Ondřeje*, fol. 263(v).

<sup>155</sup> Pod tímto pojmem, případně pod pojmem Kounicové, jsou v této kapitole míněni Lev Vilém, Dominik Ondřej I., Maxmilián Oldřich a Václav Antonín Kounic.

<sup>156</sup> PETRÁŇ, Josef a kol.: *Dějiny hmotné kultury*. Praha 1995, s. 118–120.

<sup>157</sup> KUBEŠ, Jiří: *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*. Pelhřimov 2007, s. 96.

z hlavních důvodů, proč Karel Eusebius Liechtenstein doporučoval návštěvu této země svému synovi.<sup>158</sup>

Společná se všem Kounicům na jejich kavalírské cestě stala Neapol s dříve proslulou jezdeckou školou, kam se ale nyní během pobytu v Římě jezdilo pouze na několikadenní výlet většinou jen za účelem zhlédnutí památek, a Benátky přitahující kavalíry svým specifickým státním zřízením a slavnostmi: karneval a zasnoubení dóžete s mořem, na který vyšel například i dvouměsíční pobyt Lva Viléma. Výuku jezdeckého umění každý z Kouniců absolvoval v rozdílných italských městech. V Sieně se například během kavalírské cesty zapsal do jezdecké školy jen Lev Vilém a Dominik Ondřej, jenž v tomto městě strávil celý rok, nepočítáme-li delší výlety mimo město. Během svého zdejšího pobytu pravidelně navštěvoval jezdeckého mistra, jemuž měsíčně platil 18 zlatých a 33 krejcarů a stájovému čeledínovi, který zřejmě při výcviku asistoval, 33 krejcarů.<sup>159</sup> Ve svém jezdeckém výcviku pokračoval Dominik Ondřej i v Římě, kde si před nástupem do školy, jak se stalo jeho dobrým zvykem, zakoupil novou jezdeckou výbavu v podobě jednoho páru vysokých jezdeckých bot s ostruhy (7 zlatých 42 krejcarů) a do nich vlněné punčochy (1 zlatý a 39 krejcarů). Opatřil si i fleret a kopí, neboť se ve škole učil rovněž šermu a zacházení s kopím.<sup>160</sup> V den nástupu zaplatil Dominik Ondřej podkonímu a jeho pomocnému čeledínovi 12 zlatých a 6 krejcarů. Následně pak platil měsíčně podkonímu 22 zlatých, mistrovi šermu a mistrovi výuky kopí po 5 zlatých a 30 krejcarech.<sup>161</sup> (Ceny v Římě byly celkově vyšší než v Sieně.)

Zajímavá byla situace ohledně akademií a jezdeckých manéží v Paříži, kde jich bylo několik. Před šlechticem stálo nejen rozhodnutí, kterou si vybrat, ale jestli do akademie přímo vstoupí nebo ji bude jen navštěvovat, což je vycházelo levněji. Další možností bylo docházet pouze do jízdárny na šlechtická cvičení a ostatní učitele si najmout dle vlastního výběru.<sup>162</sup> Zdá se, že takto to měl v Paříži zařízené Dominik Ondřej Kounic, neboť podle

---

<sup>158</sup> Tamtéž.

<sup>159</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 84, inv. č. 827, *Výdaje Dominika Ondřeje Kounice z cest po cizích zemích*, fol. 11.

<sup>160</sup> Tamtéž, fol. 20(v).

<sup>161</sup> Tamtéž, fol. 20–27.

<sup>162</sup> Více k důvodům českých kavalírů, které je odrazovali od vstupu do akademie In: KUBEŠ, J.: *c. d.*, s. 52–56.

úctů odváděl smluvený měsíční plat jednotlivým učitelům a docházel pouze do jezdecké školy.<sup>163</sup> Pro výuku jezdeckví si zakoupil dvě příručky, podle nichž se zde vyučovalo.<sup>164</sup> Maxmilián Oldřich Kounic se zase v Paříži rozhodoval, ve které akademii svůj jezdecký kurz absolvuje, protože konkurence byla vysoká. Například akademie pana Grandpreta lákala jen svou kvalitní jízdárnou a šlechticové si ostatní cvičení zařizovali soukromě, protože mistři byli velmi špatní. Proto Maxmilián Oldřich uvažoval spíše nad akademií pana Longpré.<sup>165</sup>

Účty z kavalírských cest Kouniců prozrazují, že necestovali po celou dobu na svých vlastních reprezentativních koních. Domnívám se, že je měli pouze na počátku cesty, protože například Václav Antonín Kounic si velmi často najímal jednoho koně k vyjížděnkám po městě, ke kterým by asi nejspíš jinak využil vlastního koně. Nemalé částky Kounicové vydávali i za pronájem čtyř častěji však dvou koní spolu s kočím sloužících ve městech k rychlé přepravě z místa na místo. Kromě koní využívali i lodní dopravu nebo nosítka – především v Benátkách, kde pro kočárovou dopravu na uzounkých cestách mezi domy a kanály nebyl prostor.<sup>166</sup> V najímání si a kombinování nejrůznějších dopravních prostředků při přesunech z města do města nebyli výjimkou.<sup>167</sup>

Oblíbenou barvou koní kavalírů i podle účtů Kouniců byli hlavně výrazní koně jako hermelíni, hubeři, strakáči nebo hnědáci různých odstínů s odznaky.<sup>168</sup> Jinak však církevní hodnostáři a šlechticové dávali přednost jednobarevným jezdeckým koním, které Kounicové nabízeli v nejrůznějších barvách a odstínech. Záleželo na vkusu jednotlivce.

---

<sup>163</sup> V účtech se vyskytuje termín „*Raitschuel*“, nikoliv akademie, nelze tedy s jistotou tvrdit, že Dominik Ondřej docházel do akademie, neboť mohlo jít pouze o jízdárnu. (MZA Brno, *Výdaje Dominika Ondřeje Kounice z cest po cizích zemích*, fol 38(v).)

<sup>164</sup> Tamtéž.

<sup>165</sup> KUBEŠ, J.: *c. d.*, s. 55.

<sup>166</sup> SOJKA, Jaroslav (ed.): *Zapřažená krása. Kočáry, saně a nosítka 18.–20. století*. Praha 2014, s. 11.

<sup>167</sup> Srovnání In: LEIBETSEDER, Mathis: *Die Kavalierstour. Adlige Erziehungsreisen im 17. und 18. Jahrhundert*. Köln 2004, s. 77.

<sup>168</sup> MZA, *Účet hřebčince v Uherském Brodě*, s. 46 (nestránkováno).

## 4.2 V kočáře

V období pozdního středověku se z obyčejných povozů začal vyvíjet první druh vozu pro přepravu osob nazývaný kočí nebo také kotčí, jenž měl na rozdíl od povozů korbu zavěšenou na řetězech, provazech nebo kožených řemenech, které byly podle vzorů orientálních vozů odpruženy.<sup>169</sup> Později se však korby opět nějakou dobu připevňovaly napevno k podvozku, aby se zamezilo náhlým výkyvům korby při rychlejší jízdě a odpružovala se pouze sedadla.<sup>170</sup>

Ze základní konstrukce kočích vozů vzešla během 16., 17. a 18. století celá řada evropských odpružených cestovních vozů a kočárů. Nejznámějším je italský typ kočáru – karosa, hojně využívaná v období baroka při reprezentativních událostech, což se pochopitelně promítlo i do uměleckého provedení konstrukce kočáru a samotné korby. V 18. století se rovněž velmi oblíbenými cestovními vozy staly kupé vyznačující se polootevřenou kabinou, která se později zasklívala, a berlíny vyklenuté v přední části do vysokých polooblouků umožňujících lepší otáčení vozu.<sup>171</sup> Počátek 18. století přinesl ještě jednu novinku – kočár se sklápěcí koženou střechou – tzv. landauer, jenž nabyl na oblibě až v 19. století.<sup>172</sup>

Po období středověku protkuté vysokým rytířským uměním však nebyl přechod k užívání kočárů zcela plynulý, jak by se mohlo zdát. Pro mnohé muže byla jízda na koni stále věcí cti. Z tohoto důvodu představovala východisko pro staré a nemocné muže, kteří už měli potíže udržet se koni při zdolávání složitějších cest, koňská nosítka zavěšená na tyčích mezi dvěma koňmi.<sup>173</sup> Proti užívání kočárů se brojilo ještě v 17. století. Např. vévoda brunšvický, pomořanský či kurfiřt brandenburský počátkem 17. století zakazovali na svém území jízdu kočárem z důvodu snižování fyzické zdatnosti poddaných. I anglický král Karel I., milovník jezdeckví, se na kočáry díval

---

<sup>169</sup> SCHADENDORF, Wulf: *Zu Pferde, im Wagen, zu Fuß: tausend Jahre Reisen*. München 1959, s. 26.

<sup>170</sup> ČTVRTNÍK, Pavel: *Kočárová technika a doprava v 16.–19. století*. Dějiny věd a techniky 16, 1983, s. 19–20.

<sup>171</sup> Tamtéž, s. 20–21.

<sup>172</sup> SOJKA, J.: *c. d.*, s. 95.

<sup>173</sup> SCHADENDORF, W.: *c. d.*, s. 24.

nelibě, a tak alespoň roku 1636 vydal zákon, který zakazoval v Londýně a Westminsteru užívat kočár na vzdálenost menší než tři míle.<sup>174</sup> Technický pokrok v dopravě však nešel zastavit a přepychová karosa (Grand Carrose) začala od poloviny 17. století určovat ráz evropských metropolí, kde se především kočárům přizpůsobují silnice a podepsaly se i na architektuře barokních paláců, pro které se staly nezbytností rozlehlé čestné dvory umožňující velkým kočárům taženými i šesti až osmi koňmi otáčecí manévry.<sup>175</sup> Spřežení krásných nazdobených koní táhnoucí bohatě zdobený kočár a podtrhující oděv svého majitele se odrazilo i v oblasti veřejné reprezentace šlechty, která byla řízena panovnickými dvory, kde se začínají formulovat požadavky na vzhled a počet koní pro zápřeh při oficiálních událostech.

Správný kočárový kůň neboli tzv. karosiér musel být exteriérově krásný a svou mohutností korespondovat s daným kočárem. Vyznačoval se vysoko nasazeným krkem, méně výrazným kohoutkem, širokou svalnatou zádí a vysokou akcí končetin v klusu, jenž měl být vznosný a energický. Výcvik kočárových koní byl po odborné stránce velmi náročný. Nejdříve kůň procházel základním výcvikem. Především si musel zvyknout na postroj, uzdění... Poté se měl nezkušený kočárový kůň vždy zapřahat na náruční, tedy pravou stranu již zkušeného karosiéra, aby se předešlo ošklivým nehodám.<sup>176</sup> Celé spřežení muselo být synchronizované a disciplinované. Teprve tehdy mohla vyniknout krása a ladnost pohybu koní. Proto se při sestavování do zápřeže koně párovali na základě jejich velikosti, mohutnosti, temperamentu, mechaniky chůze a spolehlivosti v tahu. Barva spřežení se částečně odvíjela od společenské funkce, částečně podléhala módě. Na konci středověkého období se například párovaly různé barvy koní za účelem zvýšení atraktivity spřežení. Tato móda však brzy ustala a zcela převládla jednobarevná spřežení (koně mohli mít i bílé odznaky) nejrůznějších barev. Hraběti Kolovratovi, stejně jako panu Minkwitzovi se zalíbili světlí

---

<sup>174</sup> DUŠEK, J.: *Kůň*, s. 212.

<sup>175</sup> HAUPT, Herbert: *Vom Kobelwagen zur Grand Carosse. Der Wagenbau im 17. Jahrhundert am Beispiel des fürstlich liechtensteinischen Fuhrparks*. Achse, Rad und Wagen. Beiträge zur Geschichte der Landfahrzeuge, 1996, s. 15–18.

<sup>176</sup> Na výcvik kočárového koně kladl důraz i Karel Liechtenstein, který v jednom z dopisů projevuje starost o bezpečnost Dominika Ondřeje a doporučuje mu, aby dbal na výcvik koní a hlavně ze začátku zapřahal nezkušeného koně ke zkušenému.

hnědáci.<sup>177</sup> Výjimku v nákupu jednobarevného spřežení učinil hrabě Sereni, který si u Kouniců do kočáru vybral tři kaštanové hnědáky, dva světlé, jednoho mezi kaštanovým a zlatým zbarvením a jednoho zlatého.<sup>178</sup> Matce Maxmilián Oldřich prodal černé hnědáky.<sup>179</sup> Jeho syn, Václav Antonín, jezdil s vraníky.<sup>180</sup> Kočárové koně si Kounicové velmi často stahovali i přímo do Slavkova, kde byli v případě potřeby po ruce. Mezi zde ustájenými karosiéry převládali kaštanoví, zlatí, černí hnědáky či vraníci. V chovu nechyběli ani tradiční ceremoniální bílí bělouši. Jedno šestispřeží poslali také do Vídně. Bohužel už není blíže specifikováno, zda pro svou vlastní potřebu nebo pro někoho jiného. Vídeňský dvůr dával od konce 18. století rovněž přednost jednobarevným spřežením složených buď z typických běloušů, kteří vynikali harmonií a ušlechtilostí, nebo vraníků,<sup>181</sup> jež navíc ve zlatem zdobených postrojích a zapřažených do černých kočárů s pozlacenými detaily odrážely barvy vídeňského dvora.<sup>182</sup>

Počet koní ve spřežení, stejně jako místo v královském průvodu, mělo rovněž svá pravidla, jež se odvíjela od postavení jedince ve společnosti a ceremoniálních aktů jednotlivých zemí. To dokládá deníkový záznam Lva Viléma Kounice ze dne 21. září 1636, kdy v Madridu během své kavalírské cesty sledoval slavnostní královský průvod „*alla Madona de Toccia*“ směřujícího do dominikánského kláštera. Na začátku průvodu jelo nejprve na 8 000<sup>183</sup> kočárů. Za nimi následoval krásný kočár se šesti koňmi a honosná královská nosítka. Dále průvod tvořilo několik set kavalírů na nejkrásnějších koních, „*jaké bylo vůbec možno spatřit*“. Za kavalíry jela knížata, grandí a královnin kočár, v němž seděla pouze královna s mladým princem. Král jel na koni po pravé straně kočáru. Za královniným kočárem pokračovaly kočáry s dvorským fraucimorem tažené vždy jen čtyřmi koňmi, protože, jak si Lev

<sup>177</sup> MZA, *Účet hřebčince v Uherském Brodě*, s. 92 a 104 (nestránkováno).

<sup>178</sup> MZA, *Písemnosti o chovu koní v panských hřebčincích*, fol. 33(v), 34(v) a 35.

<sup>179</sup> MZA, *Písemnosti o hřebčincích za Maxmiliána Oldřicha Kounice*, fol. 50.

<sup>180</sup> Tamtéž, fol. 129(v), 130.

<sup>181</sup> Až do roku 1918 si panovnický dvůr mezi 500 dvorními koňmi udržoval dvě bílá a dvě vraná osmispřežní, včetně rezervy. Celkem tedy 36 koní. In: ZÁLIŠ, Norbert: *Bílí koně starokladrubští*. Hradec Králové 1979, s. 20.

<sup>182</sup> SKALICKÝ, Jaroslav: *Ve službách císařů a králů*. Země Světa 5, č. 7, 2006, s. 21.

<sup>183</sup> Údaj je hodně nadnesený. Lev Vilém byl nepochybně ohromen velikostí a okázalostí královského průvodu, ale 8 000 kočárů je vzhledem k prostorám náměstí a kapacitě kláštera, do kterého hosti směřovali, zcela nereálné číslo.

Vilém poznamenal, ve městě nemohl jet nikdo jiný se šesti koňmi než král a královna. Vyslanci a grandí jezdili vždy jen se čtyřmi mulami a se dvěma kočími. Jiní urození jezdili se dvěma nebo čtyřmi koni, ale už jen s jedním kočím.<sup>184</sup> V habsburské monarchii předepisoval ceremoniál nižší šlechty (až do hraběte) a na roveň jí postaveným církevním hodnostářům zapřahat k oficiálním výjezdům čtyřspřeží, knížatům a vévodům šestispřeží. Pro krále a císaře bylo vyhrazeno osmispřeží. Zapřahání většího počtu koní se pokládalo za projev nevkusu.<sup>185</sup>

### 4.3 V legaci

Velmi okázale působily oficiální diplomatické cesty předních představitelů státu projíždějících městy, které mohlo tvořit i několik set koní. Takových cest se účastnil i sedmadvacetiletý Dominik Ondřej I. Kounic jako vyslanec pro mnichovské záležitosti. Císař Leopold I. totiž hledal počátkem osmdesátých let 17. století v říši spojence pro války s Turky a k tomu mu měl dopomoci právě Dominik Ondřej, kterého roku 1682 pověřil potlačením profrancouzského vlivu na bavorském dvoře a naopak nakloněním kurfiřta Maxmiliána Emanuela ke spolupráci s dvorem vídeňským. Kounic si ve své funkci počínal přímo znamenitě, neboť již v lednu roku 1683 byla podepsána smlouva o vzájemné vojenské pomoci, na základě níž ještě v tomtéž roce přispěchala bavorská strana obležené Vídni na pomoc.<sup>186</sup> Završením diplomatického působení Dominika Ondřeje u bavorského dvora pak byla svatba kurfiřta s arcivévodkyní Marií Antoníí, dcery Leopolda I. a španělské princezny Markéty Terezy, roku 1685.<sup>187</sup>

Během tříletého sbližování bavorského a vídeňského dvora, navštěvoval Maxmilián Emanuel také samotného císaře Leopolda I. Jak pompézní taková cesta mezi oběma městy byla, ilustruje zápis v ceremoniálních protokolech ze srpna 1684. Jádro výpravy čítající 30 koní tvořil bavorský kurfiřt spolu s

---

<sup>184</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 86, inv. č. 871, *Deník Lva Viléma*, fol. 57.

<sup>185</sup> ZÁLIŠ, N.: *Bílí koně starokladrubští*, s. 26.

<sup>186</sup> Dominik Ondřej a jeho choť Marie Eleonora, pro niž měl kurfiřt slabost, pozvali Maxmiliána Emanuela po úspěšném odražení Turků na své slavkovské panství.

<sup>187</sup> KLINGENSTEIN, Grete: *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz: Studien zur Herkunft und Bildung des Staatskanzlers Wenzel Anton*. Göttingen 1975, s. 45.



vyslancem Dominikem Ondřejem Kounicem a dalších blíže nespecifikovaných 16 lidí. Druhá část průvodu se skládala z významných osob vídeňského a bavorského dvora, mezi něž náležel dvorní maršálek, vrchní podkoní, čelní funkcionáři bavorského dvora, několik hrabat a edlknobů (pážat), dva italské kavalíři a další vybrané osoby. Většina z těchto členů měla sebou i osobního sluhu. Ve výpravě ale nechyběl například ani kapelník, trumpetisté, bubeníci, lazebníci nebo třeba myslivci včetně jejich psů. Výprava měla i rozsáhlé stravovací zázemí, neboť kromě kuchařů v přehledu najdeme i cukráře, řezníka a další služebnictvo, které mělo zajišťovat nejen chod kuchyně, ale i průběh samotného stolování. V neposlední řadě součástí průvodu tvořili lidé, jejichž úkolem bylo starat se o koně a pohodlí všech cestujících. V konečném součtu se výpravy zúčastnilo 215 osob a 209 koní reprezentující bavorský a vídeňský dvůr.<sup>188</sup>

Dominik Ondřej si na poměrně novém typu aristokratického uplatnění – diplomacii<sup>189</sup> vystavěl svou dvorskou kariéru. Za získání kurfirta Maxmiliána Emanuela na stranu habsburské monarchie, byl hrabě císařem Leopoldem I. již roku 1683 povýšen do stavu říšských hrabat a o dva roky později jmenován tajným radou. I nadále ho císař jako svého zplnomocněnce vysílal na zahraniční mise, které mu vynesly i prestižní řád Zlatého rouna. Nejvýznamnější v jeho kariéře jsou však léta 1694–1697, během nichž působil jako císařský vyslanec v Severním Nizozemí a účastnil se vyjednávání rijswijckého míru, jež ukončil bezmála deset let trvající válku o falcké dědictví. Po svém návratu se mohl ujmout úřadu vicekancléře, do něhož byl jmenován už v roce 1696.

Funkce vyslance vídeňského císařského byla sice prestižní záležitost, avšak po finanční stránce velmi nákladná. I když diplomat na počátku mise obdržel cestovné, peníze na vybavení, po dobu pobytu pobíral pravidelný plat a na konci svého pobytu mnohdy dostal od svého hostitele i velmi cenné dary, v plné míře se mu vynaložené náklady nevrátily. Habsburská monarchie totiž očekávala, že se bude diplomat zčásti na financování své cesty podílet. Proto

---

<sup>188</sup> Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (dále jen OESTA/HHSta), ZA-Prot. 4, 4 *Zeremonialprotokolle 1681–1691*, fol. 104(v)–106.

<sup>189</sup> Diplomatická kariéra se začala formulovat v 16., a zejména pak ve století 17. Nedokázala se však ve svém počátku oproti jiným šlechtickým uplatněním v plné míře osamostatnit.

byli do čela těch nejvýznamnějších poselstev směřujících do cizích zemí jmenováni nejen z finančních, ale i reprezentativních důvodů hlavně aristokrati. I tak byl ale občas problém najít ochotného kandidáta, protože drtivá většina aristokratů spatřovala v diplomatické činnosti pouze krátkodobou doplňkovou záležitost, jejímž prostřednictvím mohl postoupit v rámci kariérního i společenského žebříčku výše, ne svou celoživotní dráhu. Tato situace se začíná proměňovat od druhé poloviny 17. století, kdy diplomacie i přes stále nedostatečnou kompenzaci vynaložených nákladů zabírá čím dál tím delší období v kariéře šlechtice. O profesionálních a všestranných diplomatech, kteří jsou schopni a ochotni zastupovat císaře na všech panovnických (například o Polsko nebo Rusko nebyl i kvůli jazykové bariéře velký zájem) lze hovořit teprve s přelomem 17. a 18. století.<sup>190</sup>

Od Dominika Ondřeje, stejně jako od ostatních šlechticů zastávajících funkci diplomata, se očekávalo, že budou svého panovníka náležitě reprezentovat. Jejich vystupování se sledovalo do nejmenších detailů, proto bylo naprosto nezbytné, aby za každých okolností dodržovali pravidla dvorského ceremonálu dané země. Jakákoliv odchylka od zavedeného rituálu slavnostních recepcí, zejména při první audienci, mohla být vnímána jako známka změnivších se vztahů, a dokonce i jako projev jisté neúcty. Stejně tak si ale sám diplomat všímal chování přijímající strany, protože ceremonie mu poskytnutá odrážela postavení jeho vysílatele.<sup>191</sup> Perfektní znalost dvorského protokolu a diplomatické schopnosti byly zásadní, nikoli však jedinou složkou diplomatovy prezentace. Mezi ty další patřilo reprezentativní oblečení vyslance, koně, kočáry a šlechtický doprovod, který většinou cestoval na svoje vlastní náklady, zatímco ostatní členové výpravy byli placeni vyslancem, za předpokladu, že se financování celé skupiny neujal sám hostitel. Dominik Ondřej si na svých diplomatických cestách platil služebnictvo starající se nejen o jeho pohodlí, ale i o jeho koně. Ty měl na starosti podkoní (Stallmeister). K ruce měl několik čeledínů pomáhajících nejen při koních, ale i při kočárech.

---

<sup>190</sup> Více ke kariéře diplomata MAŤA, P.: *c. d.*, s. 465–477.

<sup>191</sup> POTEKIN, Vladimir Petrovič – CHVOSTOV, Vladimir Michaljovič, MINC, Isaak Izrailevič: *Dějiny diplomacie: diplomacie ve starověku I. Diplomacie starověku, středověku a doby do velké revoluce francouzské*. Praha 1948, s. 119; KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657–1658): volby a korunovace ve Svaté říši římské v raném novověku*. České Budějovice 2009, s. 150–156; MAŤA, P.: *c. d.*, s. 475.

Čeledín mohl být také například pověřen projetím koně, za což dostal od Dominika Ondřeje menší obnos. Během některých výprav bylo potřeba rovněž tak zvaného předního jezdce (Vorreiter), jehož úkolem bylo ovládnutí předního páru koní při šestispřeží. Občas bylo potřeba i služeb sedláře nebo kováře nejčastěji k údržbě jízdních prostředků. Muselo se počítat také s výdaji za ustájení koní a za zajištění dostatečného množství krmení. Seno, řezanka, oves a sláma se kupovaly v poměrně pravidelných intervalech. V Londýně, kde pobýval od konce roku 1686 do září roku následujícího a snažil se získat na stranu vídeňského císaře také krále Jakuba II., dosavadního spojence Francie,<sup>192</sup> si Dominik Ondřej, jak vyplývá z účtů, velmi často k cestování městem kočár s kočím najímal. Z toho usuzuji, že do této ostrovní země cestoval hrabě jen s malým počtem koní, neboť celkové náklady na koně byly nižší.<sup>193</sup>

Dominik Ondřej diplomatické cesty využíval i k nákupu zahraničních koní – zejména anglických, ale především těch holandských. Severní Nizozemí totiž bylo domovinou fríského koně. Tento původně ne příliš pohledný chladnokrevník se po zušlechtění orientální krví andaluských koní během španělské okupace proměnil v reprezentativního karosiéra konkurujícího starokladrubákům. Fríský kůň se vyznačoval a dodnes vyznačuje dlouhou, jemně utvořenou hlavou s nápadně pohyblivými ušima, obloukovitě klenutým krkem a robustním tělem. Charakteristická je pro něj lesklá smolně černá barva srsti bez odznaků (tedy vraník), s dlouhou vlnitou hřívou, bohatým ohonem a nádhernými rousy na nohách. Bylo však možné vlastnit i hnědáky a ryzáky.<sup>194</sup> Stejně jako kladrubský kůň má vrozený vysoký krok, tudíž jejich spřežení rovněž působí neobyčejně hrdě.<sup>195</sup>

---

<sup>192</sup> V Anglii Dominik Ondřej úspěšný nebyl. Ke spojenectví s Anglií došlo až za Viléma Oranžského roku 1689.

<sup>193</sup> MZA, G 436, kart. 407, 408 a 409, inv. č. 3720, *Účty (spotřební, cestovní z diplomatických pobytů, cest), kvintace, finanční záležitosti.*

<sup>194</sup> Tato zbarvení jsou dnes nežádoucí, proto se do chovu používají výhradně vraníci.

<sup>195</sup> AMLEROVÁ, Ulrike – METZOVÁ, Gabriele: *Koně*. Praha 2013, s. 262–263.

## **5. Kůň na vídeňském císařském a českém šlechtickém dvoře v raném novověku**

Kůň nesloužil pouze jako dopravní prostředek, stal se rovněž součástí dvorského ceremoniálu a nejrůznějších slavností a zábav nejen na panovnickém, ale i šlechtickém dvoře. Velmi důležité bylo, aby byli ušlechtilí oři perfektně příježdění a nedocházelo ke zbytečným nehodám. Součástí zábav bývaly i jezdecké hry nebo představení, během nichž bylo možné obdivovat jednak vysoké jezdecké umění samotného jezdce, jednak ladné pohyby a krásu barokních koní. Při všech těchto úlohách ušlechtilí oři vždy reprezentovali svého jezdce či jezdkyňi, proto se jejich postroje blyštily drahými kovy a kameny. Následující kapitola pojedná o slavnostech a zábavách na raněnovověkém vídeňském panovnickém dvoře a panstvích české šlechty, jež se neobešly bez ceremoniálních kočárových nebo reprezentativních jezdeckých koní.

### **5.1 Kůň v okázalých slavnostech vídeňského dvora**

Na vídeňském dvoře se krásní koně stali součástí všech veřejných velkých dvorských slavností, jakými byly například korunovace, sňatky či pohřby, ale i některých kratochvílí.<sup>196</sup> V přísných pravidlech těchto okázalých festivit se odráželo hierarchické uspořádání dvorské společnosti. Jedinci se od sebe odlišovali nejen oblečením, ale i tím, zda šli po svých nebo jeli na koni či v kočáře, na jejichž výběr se rovněž kladl velký důraz. Ne vždy museli koně při těchto událostech sloužit pouze jako reprezentativní dopravní prostředek odrážející výši urozenosti svého jezdce, ale mohli být

---

<sup>196</sup> Na vídeňském císařském dvoře je v raném novověku rozeznat dva druhy dvorských slavností, a to veřejné slavnosti, kterých se účastnila dvorská společnost včetně zahraničních vyslanců a komorní slavnosti. Těch se účastnila pouze panovníkova rodina a jí pozvaní hosté, dvorní dámy, nejvyšší úředníci, komorníci a tajní radové. Veřejné a komorní slavnosti je možné dále dělit na slavnostní dny (Gala-Tage), kam patřily narozeniny a další slavnostní události členů královské rodiny, slavnosti Řádu zlatého rouna, různé náboženské festivity..., a kratochvíle, mezi něž se řadily bály, lovy, jízdy na saních. (BŮŽEK, Václav a kol.: *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*. Praha 2010, s. 213–214.)

i menší či větší měrou zakomponování do samotného programu. Důkazem toho byl sňatek císaře Leopolda I. s dcerou španělského krále Filipa IV. Markétou Terezou (1651–1673). Samotný obřad se odehrál 25. dubna 1666 ve Španělsku, nicméně svatební veselí pokračovalo i po příjezdu nové císařovny do Vídně, kam dorazila 8. prosince 1666. Součástí bohatého programu se stalo i představení (koňský balet) „*La contesa dell'aria e dell'acqua festa a cavallo*“ (německy „*Sieg-Streit Deß lufft und Wassers.Freuden-Festzu Pferd*“) konané 24. ledna 1667 v Hofburgu.<sup>197</sup>

Představení začalo vplutím lodi argonautů s Fámou doprovázených třiceti tritony. Následně se na scéně objevily čtyři alegorické vozy představující čtyři přírodní živly s jejich družinou. Hlavní boj o perlu Margheritu sváděl Neptun (ztělesňovaný falckrabětem Philippem von Sulzbach v modrozeleném kostýmu) s Junem (zosobněný princem Karlem Lotrinským v barvách Aurory). Vodní živel podporovala v boji Země, představovaná zahradou Berencinthii, jejíž družinu vedl vrchní štolba Gundakar Dietrichstein. A na straně vzduchu stála družina Vulkána s vozem se skálou, vedená polním maršálem hrabětem Aneasem Caprarou, který zastoupil svého příbuzného, nemocného knížete Raimonda Montecuccoli. Bitevní střety živlů se odehrávaly za zvuků trumpet, bubnů a střelby, během nichž jezdci na pomyslném bitevním poli vytvářeli působivé obrazce čitelné z tribun. Spor vyřešila postava ze všech nejpovolnější – Genius v osobě císaře Leopolda I., který vstoupil do děje následován dvanácti šlechtici a třemi sty dalšími jezdci. Poté co císař předvedl novomanželce své skvělé jezdecké umění, Věčnost z chrámu v oblacích nad scénou mu přiřkla perlu Margheritu.<sup>198</sup>

---

<sup>197</sup> Organizací celého koňského baletu byl pověřen vrchní císařský podkoní, hraběte Gundakar Dietrichstein. Autorem představení, jehož námětem se stal boj čtyř živlů o perlu „Margharitu“ (výběr jména nebyl náhodný), byl dvorní básník Francesco Sbarra. Hudbu k představení zkomponoval operní skladatel Antonio Bertali, ke koňskému baletu dvorní skladatel a houslista Johann Heinrich Schmelzer. Režii a choreografií byl pověřen Florent'án Alessandro Carducci. Autorem výpravy a kostýmů se stal architekt Carlo Passetti, který z Ferrary obstaral i stroje potřebné k sestavení alegorických vozů. In: FIDLER, Petr: *La contesa dell'aria e dell'acqua*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. České Budějovice 2000, s. 362–363.

<sup>198</sup> Tamtéž; BRICHTOVÁ, Dobromila: *Barokní slavnosti Habsburků ve svědectvích dietrichsteinské sbírky grafiky*. RegioM: sborník Regionálního muzea v Mikulově, 2009, s. 122–124.

Představení pokračovalo na výzvu Věčnosti koňským baletem. Velkolepě vyzdobení koně a rytíři v nákladných kostýmech předváděli na písčitém nádvoří Hofburgu po čtyři hodiny geometrické obrazce a další symboly. Například devátá figura představovala ondřejský kříž odkazující na burgundské dědictví a zlaté rouno.<sup>199</sup>

Diváci byli z výprav, hudby i závěrečného koňského baletu nadšeni.<sup>200</sup> Tento slavnostní den vyplněný působivou inscenací pod širým nebem neměl být zapomenut a pro aristokrata bylo chloubou, mohl-li prohlásit, že byl jedním z aktérů této velkolepě pojaté podívané.

Velký prostor pro přehlídku ušlechtilých koní a veřejnou prezentaci šlechticů však skýtala i každoroční slavnost rytířů Zlatého rouna, jejíž součástí byl dlouhý průvod směřující do svatoštěpánského chrámu, a pokud byly dobré sněhové podmínky, tak rovněž každoroční projížďky na saních tak zvané sanice konané v období masopustu. Cíle byly dvojí. Buď se vyráželo do vzdálenějších míst mimo Vídeň (oblíbený byl Ebersdorf či Laxenburg), nebo se průvod na saních vydával do zasněžených ulic Vídně a jejich předměstí.<sup>201</sup> Projížďka hlavním městem trvala mezi půl hodinou až hodinou a stávalo se, že se v ten samý den odehrála dvakrát. Avšak v případě špatných povětrnostních podmínek, kdy účastníky trápila vánice a silné poryvy větru, mohlo dojít ke zkrácení plánované trasy nebo dokonce ke zrušení celé slavnostní události a jejímu přeložení na jiný den.<sup>202</sup>

Doprovázet císařský pár při jízdě na saních bylo pro šlechtice velkou poctou, protože bez přímého pozvání panovníka případně jeho choti nebylo možné se průvodu účastnit. Proto průvod tvořil vždy jen vybraný počet osob – nejvyšší smetánka dvorské šlechty, což z těchto projížďek činilo po celou dobu jejich trvání velmi exkluzivní záležitost. Kounicové měli to štěstí, že patřili mezi několik desítek vyvolených šlechticů, kteří se mohli před početnými

---

<sup>199</sup> Příloha č. 6.

<sup>200</sup> Vysoké jezdecké umění obohacovalo hostiny již ve středověku. Choreografická vystoupení kostýmovaných jezdců, ale i půvabných jezdkyň byly vyvrcholením celého slavnostního banketu. (DUŠEK, J.: *Kůň*, s. 151–152.)

<sup>201</sup> SEITSCHKEK, Stefan: *Karussel und Schlittenfahrt im Spiegel der Zeremonialprotokolle – nicht mehr als höfische Belustigungen?* In: PANGERL, Irmgard – SCHEUTZ, Martin – WINKELBAUER, Thomas: *Der Wiener Hof im Spiegel der Zeremonialprotokolle (1652–1800). Eine Annäherung.* Innsbruck-Wien-Bozen 2007, s. 392–396.

<sup>202</sup> Tamtéž, s. 400.

diváky urozeného i prostého původu přihlížejících této kratochvíli podél vyhrazené trasy prezentovat jako vyvolení císařského páru. Pořadí v průvodu jak jinak určovala dvorská etiketa, tudíž se v něm odrážela blízkost k císaři, urozenost a moc účastníka<sup>203</sup> a proměňovalo se i během několika málo dní. Například 3. února roku 1707 jel Maxmilián Oldřich Kounic ve skupině císařských komorníků na celkovém 19. místě průvodu se slečnou Claudií Souche, 7. února na cestě do Schönbrunnu, se již průvodu neúčastnili dva výše postavení šlechtici před ním, takž mu nyní přínáleželo 17. místo po boku slečny ze Starhembergu. O rok později jel do Ebersdorfu dokonce na osmém místě a jeho manželka na desátém s hrabětem Karlem Dietrichsteinem.<sup>204</sup>

Bohatě vyřezávané saně v mnoha případech navíc postříbřené nebo pozlacené spolu s koňmi ve zdobených postrojích opět dodávaly celé jízdě lesk. Oblečení zúčastněných jistě korespondovalo s výzdobou saní a s postoji koní. Velmi okázale působil průvod i v noci navracející se zpět do Hofburku, neboť ve světle pochodní nesenými před koňmi táhnoucí saně probleskovaly zlaté a stříbrné ozdoby.<sup>205</sup> Z různých vyobrazení víme, že koně byli zapřaháni mezi dvě tyče spojující chomout se saněmi. Kovové části postojů byly pozlacené nebo postříbřené a některé zdobeny drahokamy. Kůň měl přes sebe přehozenou ozdobnou deku. (Dekou se zahřívaly i dámy v saních.) Hlavu koně mohl navíc zdobit chochol z peří.<sup>206</sup>

Velmi přepychové postroje koní bylo možné obdivovat i při zahraničních návštěvách. Ceremoniální protokoly obsahují přesný popis výzdoby postrojů nádherných tureckých koní při příležitosti audience tureckého vyslance u vídeňského dvora v roce 1719. Během jeho návštěvy bylo možné vidět koně zdobené drahými kameny. Jeden ze šesti tureckých koní měl nátylník, poprsník a nákrčník zdoben 494 diamanty zasazenými do čistého zlata a nánosník, rovněž z čistého zlata, byl uprostřed zdoben velkou růží posetou různě velkými diamanty. Ostatní části koňského postroje byly zhotoveny z čistého stříbra. Sedlo, jehož posedlí bylo ušité

---

<sup>203</sup> SMÍŠEK, Rostislav: *Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání. (Příspěvek k poznání mobility císařského dvora na sklonku 17. století)*. In: KUBEŠ, Jiří (ed.): *Šlechtic na cestách v 17.–18. století*. Pardubice 2007, s. 145.

<sup>204</sup> OESTA/HHSta, ZA-Prot. 6, 6 *Zeremonialprotokolle 1700–1709*, fol. 549, 550(v) a 750(v).

<sup>205</sup> SEITSCHEK, S.: *c. d.*, s. 386.

<sup>206</sup> BASTL, Beatrix: *Feuerwer und Schlittenfahrt. Ordnung zwischen Ritual und Zeremoniell*. Wiener Geschichtsblätter 51, 1996, s. 216–220.

z čistého zlata a sedlové polštáře z červeného sametu, se rovněž blyštlo smaragdy a dalšími drahými kameny i zlaté třmeny byly osazeny 20 diamanty spolu se 160 rubíny. Nádhernou výzdobu koně doplňovala ještě koňská deka zhotovená z červeného šarlatu se zlatými a stříbrnými růžemi lemována žlutým atlasem. I postroje zbylých koní měly obdobně nákladnou výzdobu.<sup>207</sup> Podobně nádhernou výzdobu koní máme doloženou už o století dříve na francouzském dvoře, kdy koně při korunovaci Jindřicha III. Francouzského (známého jako Jindřicha z Valois) měli hedvábné nebo brokátové čabraky zdobené drahými kameny. Kovové součásti postrojů byly zlaté, případně stříbrné a kovové přezky navíc posázené drahokamy.<sup>208</sup> Podobně, ne-li stejně nákladné zdobení koňských postrojů ladící s výzdobou kočárů či saní, podtržené šatstvem aristokratů a lokajů, bylo možné obdivovat snad při všech dvorských festivitech vídeňského dvora.

Další velmi oblíbenou zábavou se na panovnickém dvoře nejen za vlády císaře Leopolda I. staly turnaje, označované v ceremoniálních aktech v 17. a 18. století jako Tournier, Karussel (tento název poprvé roku 1706),<sup>209</sup> Kopfrennen nebo jen Rennen pořádané několikrát do roka nejčastěji ve Favoritě. Tyto turnaje provázely různé slavnostní události včetně audiencí významných zahraničních představitelů, například ruského cara Petra I. Velikého v roce 1698. Dominik Ondřej I. Kounic jako vicekancléř se

---

<sup>207</sup> OESTA/HHSta, ZA-Prot. 10, 10 Zeremonialprotokolle 1717–1719, fol. 403.

<sup>208</sup> DUŠEK, J.: *Kůň*, s. 153.

<sup>209</sup> Dnes se obecně používá termín karusel, i když jeho význam není zcela jednoznačný. Prvopočátky významu tohoto slova nalezneme již v raném středověku v Itálii, kde se karuselem (italsky carosello) nazývala vojenská hra, v níž se uplatňovaly skvostné alegorické vozy. Další kořeny karuselů nacházíme v rytířských turnajích a klání považovaných za součást průpravy pro samotnou bitvu, kterými rytíři prokazovaly svoje dovednosti a ctnosti a mohl za ně získat věhlas a slávu. Dvorská společnost si je natolik oblíbila, že po úpadku pravého rytířství se objevily nové činnosti vojenského rázu – karusely, při nichž šlechtic předváděl jízdu na koni a zacházení se zbraní. Místo přímého střetu s protivníkem kavalíři útočili na různé figuríny představující nepřítele. S touto proměnou se můžeme setkat již v období renesance. Karusely se dále vyvíjely až do podoby ceremoniálních okázalých karuselů panovnických dvorů. (MŽYKOVÁ, Marie: *Karusely*. Liberec 2006.) Termín karusel tedy označoval jednak kostýmové jezdecké přehlídky, jednak historicky pojímané rytířské turnaje. I v dnešní době má toto označení několik zcela odlišných významů. Od technického pojmosloví, přes křížovatku ve tvaru kruhu až po svůj historický význam. V Paříži zašlou slávu karuselů dodnes připomíná reprezentativní prostranství mezi Louvrem a Tuilerijskými zahradami Place du Carrousel, jež dostalo svůj název právě podle této zábavy, která se na něm v minulosti pořádala.



osobně účastnil některých setkání cara s císařskou rodinou a zcela určitě shlédl i pořádaný turnaj.

Úkolem soutěžících kavalírů bylo přesně zasáhnout cíl – hlavu přidělanou ke spodní části těla. Nejčastěji, pod vlivem válečných událostí měla podobu Mouřenína nebo Turka. Zvláště poslední jmenovaná maketa byla v souvislosti s tureckými válkami velmi oblíbená. Soutěžilo se na koních ve čtyřech kolech, v každém měli kavalíři v ruce jinou zbraň a zpravidla tři pokusy na zasažení cíle, celkem tedy dvanáct. Nejprve museli soutěžící zasáhnout „hlavu“ kopím, ve druhém kole pistolí, ve třetím šípem a ve čtvrtém kordem. Na probíhající souboj, jenž měl přesně daná pravidla, dohlížela odborná porota a udílela soutěžícím body. Pokud kavalírova trefa směřovala do horní části hlavy, obdržel tři body, za zásah středu hlavy dva body a za dolní část hlavy byl udílen pouze jeden bod.<sup>210</sup> Kavalír musel mít svého koně skvěle vycvičeného, protože pokud spadl z koně nebo spolu s ním, tak prohrál. To mu hrozilo i v případě, že kůň zůstal stát, prošel skrz nebo unikl z „bariéry“.<sup>211</sup> Byly ale i další důvody, díky nimž kavalír prohrál jako pozbytí zbraně a tak dále. V turnaji buď soutěžil každý kavalír sám za sebe, nebo, a to bylo při těchto turnajích častější, byli kavalíři rozděleni do dvou skupin. Každé družstvo mělo svého hlavního představitele a rozlišovací barvu. Nejlepší soutěžící, kteří v závodě prokázali svoji odvahu, sílu, bojovnost a hlavně přesnou mušku, byli odměněni věcnou cenou. Vyhlásoval se nejúspěšnější „střelec“ každé disciplíny a hlavní vítěz turnaje (ten, kterému se podařilo získat nejvyšší počet bodů). V roce 1698 disciplínu s oštěpem vyhrál velké hodiny, ve střelbě pistolí byla remíza mezi hrabětem Martinicem a hrabětem Königseggem. Po opakování disciplíny zvítězil hrabě Martinic a dostal stříbrné umyvadlo na mytí rukou s konvičkou. Třetí kolo vyhrál hrabě Salm a získal dvě stříbrné nádoby na květiny a za kord byla španělská slánka, ze které se mohl těšit Jeho císařsko-královské Veličenstvo Josef I. Hlavní cenu turnaje představoval stříbrný kávový servis s příslušenstvím.<sup>212</sup>

---

<sup>210</sup> Bodování se měnilo. Například kolem roku 1720 pravidla přesně určovala, do jaké části hlavy se musí kavalír danou zbraní trefit. Podrobněji SEITSCHEK, S.: *c. d.*, s. 374–375.

<sup>211</sup> OESTA/HHSta, ZA-Prot. 5, 5 *Zeremonialprotokolle (1692–1699)*, f. 456(v).

<sup>212</sup> Tamtéž.

Karusely se postupně začaly z volných prostranství přesouvat do krytých jízdáren a na přelomu 17. a v 18. století začaly závodit i urozené dámy. Samotná císařovna Marie Terezie byla na rozdíl od svého manžela Františka Lotrinského velkou příznivkyní jezdeckých her a pod vlivem portugalského hraběte Emanuela Sylva-Tarrouca, přítele a ministra, sama aktivně účastnila.<sup>213</sup> Něžné pohlaví závodilo většinou v parádních kočárech (používaly se především lehčí kolesky) řízených pážetem. Slavnostním místem, kde panovnický dvůr pořádal nejen karusely, ale i další reprezentativní festivity, se stala vídeňská zimní jízdárna (španělská jezdecká škola).

## 5.2 Kůň v zábavě české šlechty

Šlechta si pořádala zábavy odehrávající se na vídeňském dvoře ve skromnějších podobách i na svých panstvích. Například hrabě Adam Matyáš Trauttmansdorf soukromou sanici pro šestačtyřicet účastníků.<sup>214</sup> Další jezdeckou hrou, kterou se bavili mladí šlechticové již na svých kavalírských cestách zejména v Itálii, bylo tak zvané „běhání ke kroužku“ („correre alla daga“ nebo „al anello“), jejíž podstata spočívala ve střelení se jezdcem v trysku do zavěšeného kroužku kopím. Tato hra sloužila kavalírům ke zdokonalování se ve vysokém jezdeckém umění. Výhodou této hry byla její nenáročnost na pomůcky (kůň, kroužek, kopí a ideálně protihrač), mohla se provozovat téměř kdekoli a sloužila ke zkrácení dlouhé chvíle třeba i jen dvou šlechticů.<sup>215</sup> Obdobou běhání ke kroužku byla kvintána („quintain“), při níž musel jezdec na koni zasáhnout daný cíl. Ta už ale byla nejen co do potřebných rekvizit, ale i obratnosti soutěžícího náročnější. Ke kvintáně bylo potřeba otočného břevna, kdy se na jednom konci nacházel štít, do kterého se musel

---

<sup>213</sup> MŽYKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 34.

<sup>214</sup> MAŤA, Petr: Karneval v životě a myšlení raněnovověké šlechty. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. České Budějovice 2000, s. 173.

<sup>215</sup> Podrobněji se volnočasovým aktivitám českých kavalírů v Itálii věnovala ŠLEJMAROVÁ Silvie: *Zábava, slavnosti a chování Italů v raném novověku očima českých kavalírů. Příspěvek k proměnám stereotypů v nakládání s volným časem*. Praha 2006 (nepublikovaná magisterská diplomová práce, Ústav světových dějin FF KU). Práce je dostupná on-line na <https://is.cuni.cz/webapps/zp/download/120040188> [20. 7. 2015].

jezdec strefit. Na opačném konci břevna byl umístěn těžký pytel. Pokud nebyl jezdec dostatečně obratný, byl pytlem zasažen do zad. Štít mohl být nahrazen dřevěnou figurínou v podobě zvířat, rytíře nebo Turka.<sup>216</sup>

Avšak nejrozšířenější a nejoblíbenější šlechtickou zábavou se stal lov pořádaný v průběhu celého roku, hlavně však v podzimním období. Této zábavě podléhala aristokracie v celé Evropě již od hlubokého středověku a představovala další možnost prezentace vlastní osoby před širokou vznešenou společností, která mohla skvělý výkon lovce patřičně ocenit.

Okázalé lovy, hony a štvanice měly jasně daná pravidla, která se postupně stále zdokonalovala a musela být respektována celou společností, a to bez rozdílu postavení.<sup>217</sup> Zahajovaly se a ukončovaly slavnostními fanfárami, lovilo na koních nebo pěšky. Během staletí se také pro různé situace vytvořily specifické dorozumívající signály a bylo záhodno, aby je všichni účastníci rozptýlení v lese ovládaly. Zejména v 18. století byly oblíbené nejrůznější žerty, kdy se například zajícům navlékly pestré kazajky nebo se na ně připevnili panáci v podobách jezďů.<sup>218</sup> Samotné lovce často doprovázela další společnost v kočárech, která jejich počínání sledovala. Po skončení honu nebo i mezi štvanicemi, pokud se jich konalo více, se zpravidla odehrával další zábavný program – střelba do terčů, soutěže psů, koní,... Celý hon vždy vyvrcholil honosnou hostinou a na večer býval většinou naplánován ještě ples.<sup>219</sup>

Na přelomu 17. a 18. století se v našich zemích rozšířily hony parforsní na francouzský způsob. Tento lov se vyznačoval štváním jednoho vybraného kusu živé zvěře, nejčastěji jelena nebo jiné vysoké zvěře, za níž se nejdříve vypustila smečka psů, a následně se rozjeli jezdci na koni. Úkolem psů bylo

---

<sup>216</sup> Zmíněné jezdecké hry se odehrávaly i na panovnických dvorech, zejména v první polovině 17. století.

<sup>217</sup> Předně se až do roku 1848 jednalo o výsadní šlechtickou zábavu. Císař Leopold I. v roce 1675 vydal nový lovecký řád, podle něhož šlechta a myslivci všech hodností měli výsadní právo k lovu, používání zbraní a nošení loveckých oděvů. Tyto výsady byly upřeny lesníkům, kteří se starali pouze o pěstování lesů a těžbu dřeva. Český sněm roku 1681 ustanovil podobná nařízení. Zejména zdůraznil, že lov je výhradně šlechtickou zábavou, která je zapovězena nepovolaným lidem, čímž poukazoval na důsledné potírání pytláctví, jež se velmi tvrdě trestalo. (SVOBODA, Lukáš – TAJER, Jan: *Umění lovu - od obživy ke kratochvíli = Die Kunst der Jagd - von der Notwendigkeit zum Zeitvertreib*. Karlovy Vary 2012, s. 58.)

<sup>218</sup> CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista: *Dějiny lovu a lovectví (myslivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Louny 1909, s. 333.

<sup>219</sup> DVOŘÁKOVÁ, D.: *c. d.*, s. 197–199; DUŠEK, J.: *Kůň*, s. 129–130.

lovenou kořist vystopovat. Vyslíděné a vyplašené zvíře se svým pronásledovatelům snažilo uniknout, při čemž uběhlo i několik desítek kilometrů než se zcela vyčerpalo. V tomto okamžiku následoval jeho poslední zápas. Nejprve se do boje s ním pustili psi, poté co zvíře padlo k zemi, byli psi odvoláni a pán honu mu zasadil poslední ránu.<sup>220</sup>

Pokud se chtěl šlechtic na svých panstvích věnovat lovu a pořádat okázalé reprezentativní lovy, honitby a štvance, nestačily k tomu pouze příhodné pozemky. Bylo zapotřebí přetvořit je v lovecké revíry, proto od 17. století dochází k jejich kultivaci. Nejčastěji si šlechta na panstvích zakládala rozsáhlé obory, v nichž se divoká zvěř chovala uměle a díky ohraničenému území šla snadněji ulovit. Zřizovaly se rovněž bažantnice, které dosáhly největší obliby ve druhé polovině 18. století.<sup>221</sup> Žádný lov se neobešel bez loveckých psů. V psincích se chovala rozmanitá psí plemena cvičená k různým úkolům. Někteří se využívali jako vodiči, jiní měli zvěř vyslídít a další uštvať. Do vzdálenějších revírů se přepravovali v tak zvaných psích vozech. K obhospodařování lesů a obor šlechta zaměstnávala myslivce a celou další řadu lidí, jejichž úkolem bylo starat se o lesní porosty a divokou zvěř, čímž došlo k nebývalému rozkvětu lesnictví a myslivectví.

Výjimkou nebyl ani Dominik Ondřej, který bažantnici vystavěnou již v roce jeho narození rozšířil roku 1681 o další pozemky a mezi léty 1684–1690 nechal na slavkovském panství zbudovat poměrně rozsáhlou slavkovskou oboru, do níž roku 1689 obstaral zvěř z kroměřížského panství, panství Tovačov a liechtensteinské obory. Neznamená to ale, že by se Kounicové dosud lovu nevěnovali. Roku 1680 se Dominik Ondřej v jednom ze svých dopisů Karlu Eusebiovi Liechtensteinovi zmínil o lovu na zajíce. V souvislosti s tím ho kníže prosí, aby pozval do Slavkova jeho syna a nechal ho sledovat lov a radovat se z honitby, neboť je to vznešená kavalířská záliba.<sup>222</sup> Honů se hrabě Dominik Ondřej účastnil i během diplomatického pobytu v Londýně, kde si k tomuto druhu zábavy a své veřejné prezentace pronajímal koně a podkonímu, myslivci a dalšímu personálu dával za jejich práci „spropitné“.

---

<sup>220</sup> Více k parforsním honům například: SVOBODA, Miloš: *Pardubické parforsní hony*. Pardubice 2003.

<sup>221</sup> CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, J.: *c. d.*, s. 247.

<sup>222</sup> MZA, *Korespondence Dominika Ondřeje Kounice s knížetem Karlem Lichtenštejnem*, fol. 7.

Úspěšnost každého lovu se odvíjela od zkušeností lovčího, vycvičenosti personálu, střeleckého a jezdeckého umění účastníků. Na lov však musel být perfektně vycvičen i kůň, protože hon či štvance se odehrávala v různorodém terénu, kde musel překonávat nejrůznější překážky a střídat tempo, což představovalo pro koně zároveň i velkou psychickou zátěž. Zvláště v hustých porostech bylo nebezpečí zranění koně a jezdce značné, proto bylo nezbytné, aby byl kůň nejen rychlý, obratný, ale i pohotový a poslušně reagoval na povely jezdce, který ho často s namířenou zbraní ovládal pouze prostřednictvím pomůcek sedem a holení. Zároveň musel být kůň uvyklý střelným ranám a nehrozilo, že se splaší. Lovečtí koně se také dokázali adaptovat na výše zmíněné lovecké signály a vytvořit si na ně podmíněné reflexy.<sup>223</sup> Podobně náročným výcvikem museli projít i lovečtí psi, od kterých se rovněž očekávaly mimořádné výkony.

Věnování krásného loveckého koně nebo psa bylo považováno za projev přízně, náklonnosti a sympatií.<sup>224</sup>

---

<sup>223</sup> DUŠEK, J.: *Kůň*, s. 129.

<sup>224</sup> KOLDINSKÁ, Marie: *Každodennost renesančního aristokrata*. Praha-Litomyšl 2001, s. 88.

## 6. Kůň ve výtvarném umění šlechtických sídel raného novověku

Člověk byl koňmi pro jejich krásu, elegantnost a energičnost fascinován od nejstarších dob. Umělci všech národů po celá staletí zvětčují nejrůznějšími výtvarnými prostředky majestátnost koní a jeho semknutost s člověkem. S nesčítelným uměleckým ztvárněním koně se tak můžeme setkat v mytologii, křesťanských i světských námětech. Tato kapitola se zaměří na motiv koně ve výtvarném umění, především malířství, raného novověku, které si pořizovala raněnovověká aristokracie, zejména Kounicové, do svých reprezentativních sídel.

Výzdoba interiérů šlechtických sídel měla svého majitele v první řadě reprezentovat a odkazovat na kontinuitu a tradici celého rodu. Tuto funkci zcela jistě plnily i velmi rozměrné obrazy s koňskou tematikou, které můžeme nalézt v raném novověku snad ve všech šlechtických sídlech. Nelze v nich spatřovat ani módní, ale ani vyloženě stereotypní záležitost pořizovanou šlechtici ze zvyku a jen pro krásu samu. Jak již bylo řečeno výše, motiv koně sice můžeme nalézt napříč evropskými výtvarnými slohy více méně do dnešních dnů, mění se však způsob jejich znázornění, jež si každá doba přizpůsobovala svým nárokům a trendům. V tomto směru přinesla podstatnou proměnu renesance, která se vrhla do studia anatomie koně, zvláště tvarové proměnlivosti koňského těla při různých fázích pohybu, a „znovuobjevila“ teorii perspektivy.<sup>225</sup> S postupem doby se rozšiřují i témata. Především pod vlivem rozšiřujícího se šlechtického chovu koní se už před polovinou 16. století staly portréty krásných ušlechtilých koní součástí reprezentativních sálů italských paláců. V našich zemích nechyběly už v proslulých sbírkách císaře Rudolfa II., který nařídil dvorním malířům zachytit krásné koně chované v císařských stájích. Jediný dochovaný portrét pochází ze štětce nizozemského malíře Roelandta Savery, na němž v přírodě pózuje nádherný hřebec v přítomnosti

---

<sup>225</sup> VLČEK, Martin: *Kůň ve výtvarném umění*. Prameny a studie. Koně, 43, 2009, s. 153–154.

svého štolby.<sup>226</sup> Pozadu nezůstali ani šlechticové, kteří si rovněž nechávali zvěčnit své nejkrásnější koně, aby se z jejich dokonalosti mohli těšit i mimo stáj a měli na ně památku i po jejich smrti.<sup>227</sup> Albrecht z Valdštejna si dokonce od neznámého umělce nechal malbami koní vyzdobit jednotlivá stání v konírně svého pražského paláce koně.<sup>228</sup> V období baroka se dostávají do popředí jezdecké portréty. Šlechta se také hojně obklopuje výjevy ze své oblíbené volnočasové aktivity – honů.

V interiérech nemovitostí Kouniců se s prvními portréty koní můžeme setkat již za Lva Viléma Kounice, který si nechal zvěčnit hřebce Serpentina a svého milovaného Plumage. Tyto obrazy se mezi dochovanými nenachází, takže nevíme, jakým způsobem byli oba hřebci ztvárněni. Z charakteru zápisu v inventáři: „*Große Roß bilder eines Plumage und das ander Serpentin genandt*“<sup>229</sup> se akorát můžeme domnívat, že obrazy byly rozměrné a přímo v nich (jako je tomu v případě pozdějších obrazů) nebo v jejich rámu se zřejmě nacházelo jméno vyobrazeného koně. Podoba hřebců je známa ze soupisu koní. Serpentin byl tmavý ryzák bez odznaků<sup>230</sup> a Plumage hermelín, tedy kůň s bílým tělem a modrými fleky.<sup>231</sup> Tyto obrazy se roku 1675 nacházely ve vestibulu brněnského domu Kouniců. Zajímavý je osud obou zobrazených koní. Plumage byl krátce po smrti Lva Viléma prodán Karlu Eusebiovi

---

<sup>226</sup> ZÁLIŠ, N.: *Jeho Milosti císařské obora koňská*, s. 18.

<sup>227</sup> V této souvislosti se přikláním k názoru Petry Kramperové. Ta se domnívá, že si šlechtic nechával koně portrétovat pouze z důvodu módní tematiky nebo pro veřejnou chloubu jeho chovu, ale proto, že k danému koni měl pouto – byl jeho nejoblíbenějším, možná i přítelem. (KRAMPEROVÁ, P.: *c. d.*, s. 87.) Šlechtici si běžně nechávali portrétovat své psí miláčky, tak proč by si na věčnou památku nemohli zvěčnit i svého milovaného koně. Například Albrecht z Valdštejna si dokonce nechal svého válečného koně, který padl v bitvě u Lützen, vycpat. (Více In: KOLDINSKÁ, Marie – ŠEDIVÝ, Ivan: *Válečnickova láska. Vycpaný kůň Albrechta z Valdštejna*. Dějiny a současnost. Kulturně historická revue, 27, č. 5, 2005, s. 12.) Myslím, že Karel Eusebius Liechtenstein, stejně jako Dominik Ondřej Kounic a další šlechticové neviděli v chovu koní jen možnost rozmnožení svého majetku, ale našli v koních velkou zálibu a radost, o níž si tak rádi dopisovali. Navíc to byl právě kůň, kdo je doprovázel na jejich cestě životem.

<sup>228</sup> FUČÍKOVÁ, Eliška – ČEPIČKA, Ladislav: *Albrecht z Valdštejna a jeho doba*. Praha. Senát Parlamentu České republiky. *Valdštejnská jízďárna*. 15. 11. 2007-17. 2. 2008. Přívodce výstavou. Praha 2007, s. 47.

<sup>229</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 56, inv. č. 462, sign. I 6, 2 inventáře brněnského domu, fol. 6.

<sup>230</sup> MZA, *Účet hřebčince v Uherském Brodě*, s. 193 (nestránkováno).

<sup>231</sup> Tamtéž, s. 159 (nestránkováno).

Liechtensteinovi za 300 zlatých<sup>232</sup> a Serpentin byl 12. srpna 1671 spolu s Paraborem vyměněn za klisnu Lafsagu hraběte Paradise.<sup>233</sup>

Ve slavkovském zámku se rovněž podle inventáře nacházel velký portrét koně. V tomto případě se však inventář o jeho podobě a přesném umístění nezmiňuje.<sup>234</sup> Nedá se ani s jistotou říct, zda byl portrét namalován za Lva Viléma nebo až za Dominika Ondřeje I. Kounice. Nicméně právě v dobách, kdy hřebčín vedl Dominik Ondřej, můžeme v pramenech nalézt několik kreseb koní. Domnívám se, že tyto malby mohly vzniknout buď za účelem nákupu těchto koní, nebo mohly být předobrazem koňských portrétů, jež se nedochovaly. Jedná se o tři hnědáky a čtyři černobílé kresby,<sup>235</sup> z nichž je možné přesně identifikovat pouze hřebce jménem Nobile. Tento ušlechtilý oř pocházel z Benátek a do chovu Kouniců se dostal za Dominika Ondřeje v devadesátých letech 17. století. Nobile byl krásně rostlý vraník mohutnějšího rámce s protáhlou ovčí hlavou, malýma očima a dobrýma ušima. Na obou levých nohou měl bílé spěnky, dále bílý flek na hřbetě, na slabíně a bílý odznak na nose jdoucí přes levou nozdru a horní pysk. Nobile měl i vyžehnutou značku hřebčína Grimani,<sup>236</sup> kde se narodil.<sup>237</sup>

V současnosti se ve slavkovském zámku nachází osm olejomalb portrétů koní z poloviny 18. století od neznámého autora (autorů). U pěti z nich se přímo na plátně nacházejí jména i vyobrazených hřebců. Díky tomu víme, že se jedná o vraníka Agneliho, tmavého bělouše Hortulana, vraníka Carbuncula, hnědáka Galanteho a bělouše jménem Aime o rozměrech 56x45 cm.<sup>238</sup> Přesto není možné určit, který z Kouniců nechal koně portrétovat, protože se tato jména v dochovaných seznamech a registrech koní Kouniců

---

<sup>232</sup> Patřil mezi těch 73 koní, které hraběnka knížeti prodala a před předáním hřebčína synovi se domáhala splacení dlužné částky.

<sup>233</sup> MZA, *Účet hřebčince v Uherském Brodě*, s. 2 a 116 (nestránkováno).

<sup>234</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 56, inv. č. 463, sign. I 7a, 4 *inventáře slavkovského zámku*, fol. 86.

<sup>235</sup> MZA, kart. 277, *Písemnosti o hřebčincích za Dominika Ondřeje Kounice*, fol. 101–107.

<sup>236</sup> Rod Grimani byl prominentní benátský rod, jehož tři příslušníci se v různých obdobích ocitli i ve funkci dóžete v této italské republice.

<sup>237</sup> MZA, kart. 277, *Písemnosti o hřebčincích za Dominika Ondřeje Kounice*, fol. 55.

<sup>238</sup> Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži, inv. č. SL 517a,b (112/55/245), SL 520a,b (108/56/246), SL 521a,b (111/57/242), SL 522a,b (109/125/243) a SL 525a,b (110/52/244).



bud' nevyskytují, nebo neodpovídají vyobrazenému zbarvení srsti a odznakům. Dále se jedná o portréty vraníka u sloupu a grošovaného bělouše<sup>239</sup> shodných rozměrů jako měly předchozí obrazy a vraníka Macedonia v exotické krajině o rozměrech 77x58 cm.<sup>240</sup>

Kounicové se obklopovali nejen portréty svých vlastních koní, ale také obrazy s koňskou tematikou. Vlastnili obrazy například od holandského malíře Philipse Wouvermana (1619–1668). Tento umělec se ve svých malbách zaměřil pouze na jedno téma, a to byli právě koně. Krajina, lidé, jejich příbytky a další zvířata byli jen doplňkem hlavního motivu – koně s jezdcem. Wouverman si vybíral náměty jako vyjížďky koní, zastávky jezdců před krčmou nebo u kovárny, jezdecké šarvátky, vojenské tábory a hony. Charakteristickým rysem jeho obrazů je bělouš zasazený na obzvlášť nápadné místo celého obrazu.<sup>241</sup> Kounicové od něj měli portréty koní (není jisté, zda jejich vlastních) a Průvod přepadený kavalérií.<sup>242</sup> V jejich sbírce nechyběly ani obrazy od dvojice bratrů pocházejících z Bruselu – Phillipa Ferdinanda (1664–1750) a Johanna Geoga (1672–1737) Hamiltonových. Poslední jmenovaný je autorem zřejmě nejznámějších koňských portrétů, na nichž jsou vyobrazeni nádherní strakáči a hermelíny liechtensteinského hřebčína. Pro Kounice Johann Georg namaloval blíže nespecifikované portréty koní, které po kancléřově smrti skončily v soukromém majetku hraběnky Andrássyové, rozené Kounicové,<sup>243</sup> a jeho bratr obrazy se zvířaty a loveckými trofejemi.<sup>244</sup> Jeden z nich byl také autorem obrazu, na němž jsou zachyceni „různí“ koně v krajině.<sup>245</sup> Z druhé poloviny 18. století od neznámých umělců měli Kounicové dva obrazy jezdce s koněm a jeden obraz zachycující koně

<sup>239</sup> Na plátně se zřejmě také původně nacházela jména ztvárněných koní.

<sup>240</sup> Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži, inv. č. SL 518a,b (113/54/249), SL 519a,b (114/127/247) a SL 471 (115/5/248).

<sup>241</sup> PIJOÁN, José: *Dějiny umění*. 7. Praha 1981, s. 204–205.

<sup>242</sup> HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecílie: *Galerie moravských Kouniců. Z dějin uměleckých zájmů jejich budovatelů*. Časopis Matice moravské, 63–64, 1940, s. 369.

<sup>243</sup> Tamtéž, s. 358.

<sup>244</sup> Tamtéž, s. 337.

<sup>245</sup> MZA Brno, fond G 436, kart. 450, inv. 4491, *Kounicovská obrazárna, obrazy, kvintace za obrazy*, fol. 20.

v krajině. V jejich obrazárně bylo možné shlédnout od neznámých autorů také obrazy s loveckou tematikou, bitevní scény i například rytíře ve zbroji.<sup>246</sup>

Václav Antonín Kounic-Rietberg se také nechal portrétovat na běloušovi ve figuře levada umělcem Francescem Giuseppem Casanovou (1727–1803).<sup>247</sup> Triumfální jezdecké portréty zažívaly po třicetileté válce a v období baroka nový vzestup. Šlechtici si je oblíbili a staly se nedílnou součástí reprezentativní výzdoby sídla. Umělci si nejčastěji hledali vzory v reálných i imaginárních antických hrdinech a starověkých imperátorech. Ale i sami aristokrati se nechávali portrétovat na koni.<sup>248</sup> Takový portrét totiž v sobě ukrýval velkou symbolickou hodnotu a poselství budoucím generacím, neboť zdůrazňoval význam jedince v dějinách, jehož činy měly být příkladem jeho potomkům a dalším generacím. Navíc kůň byl obecně považován za symbol mužské síly, elegancie, inteligence, jisté hrdosti.<sup>249</sup> Jezdecký portrét či pomník navíc za manifestaci politické moci. Jezdecký portrét Václava Antonína Kounice-Rietberga se dochoval do dnešních dnů a je součástí liechtensteinských sbírek.<sup>250</sup>

S motivem koně se můžeme setkat i v sochařství a další umělecko-řemeslné tvorbě raného novověku. Kromě monumentálních soch koní a jezdeckých pomníků významných osobností, které mají svůj základ ve dvou antických dílech – jezdecká socha Marca Aurelia na krácejícím koni a socha

---

<sup>246</sup> Námětů se v obrazárně Kouniců nacházelo pochopitelně více, tato pasáž se zaměřila na koňskou tematiku.

<sup>247</sup> Francesco Giuseppe Casanova (1727–1803) byl mladší bratr slavného dobrodruha a spisovatele Giacoma Casanovy. Narodil se v Londýně jako syn herce a zároveň bratra malíře Giovaniho Battisty Casanovy, ředitele drážďanské akademie. Svě dětství strávil v Itálii, kde se učil malířskému umění. Nejdříve v Benátkách pod vedením Francesca Guardiho, poté ve Florencii u Francesca Simoniniho, malíře proslulého bitevními scénami. Tento žánr si oblíbil i Francesco Casanova, ale zalíbení našel i v malbě krajin s postavami a dobyt看em. Po odchodu z Itálie působil na dvorech v Paříži, v Drážďanech a roku 1783 zavítal i do Vídně, kde strávil zbylá léta svého života.

<sup>248</sup> MŽYKOVÁ, Marie: *Triumfální jezdecký portrét v barokní proměně*. Zprávy památkové péče. Časopis státní památkové péče, 61, č. 8, 2001, s. 272–280.

<sup>249</sup> Velmi detailně se symbolem koně zabývala BAUM, Marlene: *Das Pferd als Symbol. Zur kulturellen Bedeutung einer Simbyose*. Frankfurt am Mein 1991.

<sup>250</sup> Jeho vyobrazení můžeme nalézt In: BIERMANN, Georg: *Deutsches Barock und Rokoko: Herausgegeben im Anschluss an die Jahrhundert-Ausstellung deutscher Kunst 1650–1800 Darmstadt 1914*. Leipzig 1914, s. 407. (černobílá fotografie); KRÄFTNER, Johann (ed.): *Liechtenstein Museum Wien. Pferde, Wagen, Ställe Pferdetradition im Haus Liechtenstein; [Reiten, Fahren und die Jagd zu Pferd im Haus Liechtenstein]*. München 2006, s. 27. (barevná fotografie) – příloha č. 9.

vzpínajícího se koně zvaná Regisol, jejichž typologie lze postřehnout v dílech řady pozdějších umělců, vznikaly i menší sošky koní.<sup>251</sup> Ve druhé polovině 16. století je v různých velikostech produkovala dílna sochaře Giambologni a staly neoblíbený sběratelským objektem.<sup>252</sup> Lze je tedy nalézt v interiérech mnoha šlechtických sídel, zejména pokud měl daný jedinec zálibu v ušlechtilých koních. V nemovitostech Kouniců však doloženy nejsou.

Na závěr ještě krátký exkurz do raného dětství šlechtických dětí. Již v raném novověku existovaly dřevěné modely koňských stájí a koní, s nimiž si mladí šlechticové hráli. Účelem této hračky zřejmě bylo přitáhnout zvláště malé chlapce ke koním již v útlém věku. Modely koňských stájí se velmi rozšířily v 19. století, kdy začaly vznikat i firmy specializující se na jejich výrobu. V této době bylo možné dětem pořídit modely různých provedení od menších až po velké stáje pro deset koní, součástí některých stájí mohl být i seník a další potřebné vybavení pro chov koní.<sup>253</sup>

---

<sup>251</sup> Více k jezdeckým pomníkům VÁLKOVÁ, Eva: *Jezdecký pomník v evropské kulturní tradici*. Brno 2009 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce). Práce je dostupná on-line na [https://is.muni.cz/th/190629/ff\\_b/bakalarska\\_prace\\_-\\_finale.pdf](https://is.muni.cz/th/190629/ff_b/bakalarska_prace_-_finale.pdf) [20. 7. 2015].

<sup>252</sup> FUČÍKOVÁ, E. – ČEPIČKA, L.: *c. d.*, s. 39.

<sup>253</sup> SOJKA, J.: *c. d.*, s. 90.

## Závěr

Šlechtický chov koní tvořil v raném novověku jednu ze složek šlechtické reprezentace. Částečně to bylo dáno dobovým smýšlením, podle něhož měl být chov koní vyhrazen pouze šlechtě, protože jenom ona na to měla mít ten pravý rozum. Každý chovatel totiž musel vlastnit know-how pro produkci co nejušlechtilejších koní. Dominik Ondřej Kounic měl tu smůlu, že jeho otec, Lev Vilém, zakladatel chovu koní Kouniců, zemřel v době, kdy mu byl pouhý rok. Dominik Ondřej tedy s nabytím zletilosti přebíral poměrně rozsáhlý chov s minimálními zkušenostmi a spoustou otázek co a jak. Štěstím bylo, že ho rodinné vazby pojily s knížetem Karlem Eusebiem Liechtensteinem, jehož hřebčín se řadil mezi ty celoevropsky věhlasné a jenž byl ochoten podělit se o své bohaté znalosti. Trpělivě zodpovídal všechny dotazy mladého Kounice, neboť si byl vědom, že každý chovatel by měl ovládat anatomii a různé nemoci koní, jejich vývoj od prenatalního věku až po stáří, správnou péči ve všech stádiích jejich života. Dále musel znát nejrůznější plemena a rasy koní a vědět, kterými svůj chov nejlépe zušlechtovat, aby dosahoval mimořádně vznešených koní požadovaných rozměrů, tvarů a barvy srsti. Bylo dobré, když se chovatel zajímal i o výcvik koní, protože nejen krásný, ale i perfektně příježděný kůň byl dobrou vizitkou daného chovu šlechtice. Samozřejmě, že urozený jedinec většinu věcí sám fyzicky nedělal, ale ovládat je musel, jelikož to byl právě on, kdo udílel instrukce svým zaměstnancům, nakupoval zahraniční koně a celkově dohlížel na dění ve svém hřebčíně, i když se zrovna vyskytoval mimo svá panství.

Druhým podstatným faktem, proč se chovu koní věnovala šlechta, bylo, že jako jedna z mála vrstev raněnovověké společnosti disponovala dostatečnými finančními prostředky a kontakty s místními, ale i zahraničními aristokratickými chovateli potřebnými pro založení vlastního ušlechtilého hřebčína, neboť cena hřebce požadovaných kvalit začínala na 1000 zlatých. Dovolit si provozovat vlastní chov už tedy samo o sobě vypovídalo o moci a majetkových poměrech jedince. Navíc nedílnou součástí každého reprezentativního šlechtického chovu představovaly rovněž reprezentativní konírny. Z tohoto důvodu Kounicové kromě dvorů sloužících k chovu koní

budovaly i nádherné nákladné stáje, menší paláce, pro koně povětšinou pojímané jako součást rozsáhlejších zámeckých komplexů, v nichž měla ještě více vyniknout krása jejich ušlechtilých koní. Při chovu nesměla chybět ani jízdárna, kde se koně jednak cvičili, jednak se v ní od 18. století pořádaly i nejrůznější slavnosti.

Obrovské bohatství uložené ve vlastním chovu, se podobně jako jiný cenný majetek zachraňovalo před hrozícím nebezpečím, „opečovávalo“, pokud možno rozmnožovalo a dědilo z generace na generaci. Aby však pokračování chovu a produkce reprezentativních koní byly úspěšné, musel mít šlechtic ke koním více než jen kladný vztah. Ten nevznikal náhle nebo s předáním chovu, byl v šlechticích pěstován a postupně utužován po celá léta, protože kůň a šlechtic patřili neodmyslitelně k sobě. Proto nelze zcela docenit význam koňského chovu, bez obeznámení se s rolí koně v každodenním životě šlechtice.

Již urození malí chlapci včetně Kouniců si hráli s dřevěnými koníky a modely stájí. Jen co povyrostli, začali být voděni do hřebčína a učili se ovládat opravdového koně pod sedlem. K dokonalému osvojení si klasického jezdeckého umění jim v závěru jejich dětství měla dopomoci kavalírská cesta, během níž se mladí šlechtici mimo jiné zapisovali i do proslulých, zejména italských a francouzských jezdeckých akademií a škol, kde se krom jiných šlechtických dovedností učili pod vedením vynikajících jezdeckých mistrů náročné prvky vysokého jezdeckého umění. Ty měly kavalírům získat nejen veřejný obdiv dam, ale byly i předpokladem k úspěšnému zvládnutí většiny aristokratických zábav. Mezi ty nejoblíbenější patřily zvláště na panovnických dvorech nejrůznější turnaje (karusely), které se udržely i po úpadku pravého rytířství, akorát se s raným novověkem modifikovaly do podoby méně násilných dvorských zábav, kdy účastníci nebojovali mezi sebou, ale útočili na neživý cíl. Další velmi oblíbenou volnočasovou aktivitou aristokratické společnosti, jíž i Kounicové uzpůsobili svá panství, představoval lov. Dále se šlechtici bavili vyjížděkami do přírody, běháním ke kroužku či kvintáně a na vídeňském panovnickém dvoře také okázalými choreografickými vystoupeními ušlechtilých koní.

Jízda v koňském sedle zůstala i v raném novověku pro šlechtice ctí, a to i přes rozmach cestovních a ceremoniálních kočárů, úpravu cest,

jež zaručovaly mnohem komfortnější jízdu než v předchozích dobách. Neustále usedal na hřbet koně a těšil se z jízdy a svého jezdeckého umu, dokud ho pokročilý věk či zdravotní problémy nedonutily trvale vyměnit sedlo a za čtyřkolový, byť reprezentativní, povoz.

Kůň však nesloužil pouze k dopravě a hrám, stal se rovněž prostředkem veřejné reprezentace jedince, kdykoliv na něj šlechtic nebo šlechtična nasedli nebo ho zapřáhli ke kočáru. Ušlechtilý oř, ať už jezdecký nebo kočárový, musel být exteriérově krásný, což částečně podléhalo módě, především pokud šlo o zbarvení srsti, a dobře vycvičený, aby se pod jezdcem nesplašil. Raněnovověkým požadavkům nejlépe vyhovovali italští a španělští koně, z nichž vzešel i ceremoniální kočárový kůň vídeňského habsburského dvora – starokladrubský kůň. Tím se dostáváme ke dvorskému ceremoníálu, v němž měli ušlechtilí koně nezastupitelné místo, neboť se stali součástí veřejné prezentace postavení a moci daného šlechtice. Jasně daná ceremoniální pravidla v první řadě stanovovala, kolik koní smí urozený jedinec zapřahat do kočáru a dá se předpokládat, že upravovala i nákladnost jejich výzdoby, stejně jako tomu bylo v případě okázalosti oblečení šlechtice. Kounicové jako hrabata mohli oficiálně jezdit maximálně se čtyřspřežím, Václav Antonín Kounic-Rietberg po udělení knížecího titulu se třemi páry koní. Rovněž také patřili mezi vyvolené okruh šlechticů panovnické rodiny, kteří byli zváni k okázalým masopustním vyjížďkám na přepychově zdobených saních táhnoucích krásným ořem, jehož postroj a další výzdoba ladila nejen se saněmi, ale i se šatstvem šlechtice a urozené dámy prezentujících se před nastoupenými davy podél trasy průvodu.

Dominik Ondřej, Maxmilián Oldřich i Václav Antonín Kounic byli významnými diplomaty vídeňského dvora a jako takoví museli svého panovníka reprezentovat i pokud šlo o okázalost dopravních prostředků. Na základě velkého množství dochovaných účtů z diplomatických cest bylo doloženo, že během těchto cest byla koním věnována ta nejlepší péče v podobě vlastního personálu, zajišťování vhodného ustájení a dostatku stravy, čímž se pochopitelně celá mise podstatně prodražovala. A stranou nezůstala ani pompéznost oficiálních diplomatických návštěv nejvyšších státních představitelů demonstrována na jedné z cest kurfiřta Maxe Emanuela mezi bavorským a vídeňským dvorem, jíž se Dominik Ondřej v té době jako

vyslanec pro mnichovské záležitosti osobně účastnil. Dokonce se stávalo, že měl Dominik Ondřej celou výpravu kurfiřta Maxmiliána Emanuela k císaři Leopoldovi I. na starost, a to od dopravy přes ubytování a stravu všech zúčastněných osob i koní až po osobní zavazadla bavorského kurfiřta. Diplomatické cesty v zemích vyznačujícími se reprezentativními rasami koní, využívali Kounicové také k nákupu místních nádherných koní za účelem zušlechtění svého vlastního chovu, na nějž si našli čas i při důležitých státních záležitostech.

Z předchozího textu i kapitol celé práce vyplývá, že koně měli v životě raněnovověkého šlechtice opravdu mimořádný význam. A možnost Kouniců prezentovat se vlastními nádhernými příježděnými ušlechtilými koni, které si navíc od nich zakupovala smetánka české aristokratické společnosti a jež byli prodáváni i za hranice českých zemí, utvářela spolu s jinými složkami veřejné prezentace dobré jméno nejen daného jedince ale potažmo celého rodu. Přesto by ale byla chyba spatřovat v šlechtických hřebčínách pouze rentabilní podnik skloubený s veřejnou reprezentací. Představoval mnohem víc – zálibu a velké zalíbení v těchto ušlechtilých zvířatech, do níž Kounicové, stejně jako jiní šlechticové, neváhali investovat obrovské částky a spoustu času. Dokonce si své oblíbené koně nechávali portrétovat, aby na ně měli památku i po jejich smrti.

# Seznam pramenů a literatury

## **Prameny:**

### Moravský zemský archiv Brno

fond G 436, Rodinný archiv Kouniců:

kart. 46, inv. č. 336, sign. D 47 a, *Domestica – korespondence, účty, poznámky o domácnosti Dominika Ondřeje.*

kart. 47, inv. č. 350, sign. E 11, *Nákup hovězího dobytka, koní a ovcí v Sedmíhradsku, jejich transport.*

kart. 56, inv. č. 462, sign. I 6, *2 inventáře brněnského domu.*

kart. 56, inv. č. 463, sign. I 7a, *4 inventáře slavkovského zámku.*

kart. 84, inv. č. 827, *Výdaje Dominika Ondřeje Kounice z cest po cizích zemích.*

kart. 86, inv. č. 871, *Deník Lva Viléma.*

kart. 119, inv. č. 1218 sign. G 18, *Hřebčinec v Uherském Brodě a ve Slavkově.*

kart. 119, inv. č. 1219, sign. G 19, *Instrukce pro hřebčinec.*

kart. 119, inv. č. 1221, sign. G 21, *Přemístění koní z uherskobrodského hřebčince do Brna, Křížanova, Kladrub atd. kvůli turecké válce – korespondence, návrhy, seznamy.*

kart. 119, inv. č. 1222, sign. G 22, *Jednání o zaplacení dluhu za koně prodané knížeti Karlu Eusebiovi Lichtenštejnovi.*

kart. 119, inv. č. 1223, sign. G 23, *Účet hřebčince v Uherském Brodě.*

kart. 128, inv. č. 1296, sign. K 20, *Koupě pole a louky k Lipovému dvoru pro hřebčín v r. 1651 Lvem Vilémem od města Uherského Brodu a další jeho koupě od poddaných.*

kart. 128, inv. č. 3207, sign. VI 77, *Seznamy koní v panských hřebčincích.*

kart. 202, inv. č. 1780, sign. 11, *Korespondence Dominika Ondřeje Kounice s knížetem Karlem Lichtenštejnem.*



kart. 256, inv. č. 2159, sign. III. 17. *Vymáhání náhrady škod způsobených uherskými vzbouřenci na uherských kounicovských statcích Nové Kounice a Šuřany...*

kart. 277, inv. č. 2547, sign. III 102, *Písemnosti o hřebčincích za Dominika Ondřeje Kounice.*

kart. 278, inv. č. 2547, sign. III 102, *Písemnosti o hřebčincích za Dominika Ondřeje Kounice.*

kart. 280, inv. č. 2563 *Písemnosti o hřebčincích za Maxmiliána Oldřicha Kounice.*

kart. 359, inv. č. 3203, sign. VI 73, *Chov koní, panské hřebčince.*

kart. 360, inv. č. 3209, sign VI 79, *Písemnosti o chovu koní v panských hřebčincích.*

kart. 404, inv. č. 3602, *Korespondence Dominika Ondřeje se správcem koníren (hřebčinců) Martinem Oplezskou.*

kart. 404, inv. č. 3603, *Seznamy koní z kounicovských hřebčinců ve Slavkově, Křížanově a Nových Kounicích.*

kart. 407, 408 a 409, inv. č. 3720, *Účty (spotřební, cestovní z diplomatických pobytů, cest), kvintace, finanční záležitosti.*

kart. 412, inv. č. 3736, *Korespondence se správcem hřebčince Urfusem.*

kart. 432, inv. č. 4002 *Chov koní, rejstříky koní zprávy z hřebčinců.*

kart. 437, inv. č. 4052, *Korespondence o zlepšení chovu koní.*

kart. 450, inv. č. 4491, *Kounicovská obrazárna, obrazy, kvintace za obrazy.*

kart. 117, inv. č. 1201, sign G 1, *Štukátérské práce v hřebčinci v Uherském Brodě.*

kart. 119, inv. č. 1220, sign G 20, *Koupě pozemků několika uherskobrodských měšťanů k lipové aleji u hřebčince.*

kart. 122, inv. č. 1241, sign. I 1, 3 *inventáře kounicovského (panského) domu v UB.*

kart. 95, inv. č. 985, sign T 14, *Stavba slavkovské obory.*

## Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv

Zeremonialprotokolle (1652–1918):

ZA-Prot. 4, 4 *Zeremonialprotokolle 1681–1691* až ZA-Prot. 35, 35 *Zeremonialprotokolle 1774–1780*.

## Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži

Mobiliární fond Slavkov u Brna, inv. č. SL 517a,b (112/55/245), SL 518a,b (113/54/249), SL 519a,b (114/127/247), SL 520a,b (108/56/246), SL 521a,b (111/57/242), SL 522a,b (109/125/243), SL 525a,b (110/52/244) a SL 471 (115/5/248).

### **Literatura:**

BARTOŠ Josef a kol.: *Uherský Brod, minulost i současnost slováckého města*. Brno 1972.

BASTL, Beatrix: *Feuerwer und Schlittenfahrt. Ordnung zwischen Ritual und Zeremoniell*. Wiener Geschichtsblätter 51, 1996, s. 197–229.

BAUM, Marlene: *Das Pferd als Symbol. Zur kulturellen Bedeutung einer Simbyose*. Frankfurt am Mein 1991.

BENÍČEK, Martin: *Uherskobrodské koňské stáje – Baraník*. Brno 2005 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce, seminář dějin umění FF MU). Práce je dostupná on-line na [http://is.muni.cz/th/74250/ff\\_b/text.pdf](http://is.muni.cz/th/74250/ff_b/text.pdf) [cit. 15. 6. 2015].

BIERMANN, Georg: *Deutsches Barock und Rokoko: Herausgegeben im Anschluss an die Jahrhundert-Ausstellung deutscher Kunst 1650–1800 Darmstadt 1914*. Leipzig 1914.

BORTEL, Roman: *Kůň v mytologiích, lidovém rčení, tradicích a symbolem*. Prameny a studie. Koně, 43, 2009, s. 163–174.

BRANDERUP, Bent – KERN, Eberhard – SLAWIK, Christiane: *Barockes Reiten nach F. R. de la Gueriniere: Die Reitkunst - Über die Ausbildung des Pferdes*. Lüneburg 2000.

BRANDERUP, Bent – KERN, Eberhard – SLAWIK, Christiane: *Renaissance Reiten nach Antoine de Pluvinel: Reiten wie die Könige; eine Reitlehre*. Brunsbeck 2003.

BRICHTOVÁ, Dobromila: *Barokní slavnosti Habsburků ve svědeckých dietrichsteinské sbírky grafiky*. RegioM: sborník Regionálního muzea v Mikulově, 2009, s. 119–128.

BŮŽEK, Václav a kol.: *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*. Praha 2010.

ČERNÝ, Václav: *Hospodářské instrukce. Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV.–XIX. století*. Praha 1930.

ČTVRTNÍK, Pavel: *Kočárová technika a doprava v 16.–19. století*. Dějiny věd a techniky 16, 1983, s. 18–27.

DECHAMPS, Bruno J. G.: *Über Pferde. Ein Beitrag zur Geschichte des Pferdes*. Berlin 1957.

DRKAL, Stanislav: *Kounický velkostatek na Slovensku na počátku 18. věku*. Časopis matice moravské, roč. 70, č. 1–2, 1951, s. 298–347.

DUŠEK, Jaromír a kol.: *Chov koní v Československu*, Praha 1992.

DUŠEK, Jaromír a kol.: *Chov koní*. Praha 2011.

DUŠEK, Jaromír: *Kůň ve službách člověka (středověk)*. Praha 1996.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Kůň a člověk středověku. K spoluzitiu člověka a koňa v Uherskom kráľovstve*. Budmerice 2007.

FIDLER, Petr: *La contesa dell'aria e dell'acqua*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. České Budějovice 2000, s. 359–379.

FLEISCHER, Victor: *Fürstl Karl Eusebius Liechtenstein als Bauherr und Kunstsammler (1611–1684)*. Wien und Leipzig 1910.

FUČÍKOVÁ, Eliška – ČEPIČKA, Ladislav: *Albrecht z Valdštejna a jeho doba*. Praha. Senát Parlamentu České republiky. *Valdštejnská jízdárna*. 15. 11. 2007-17. 2. 2008. *Průvodce výstavou*. Praha 2007.

GÖTZ Wolfgang: *Deutsche Marställe des Barock*. München 1964.

HÁJEK, Jiří: *Kronika kladrubská: barokní kůň v Čechách: z minulosti i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem: sbíráno a sepisováno v letech 1976–1982, doplněno až do roku 1990*. 3 díly. Bezdědice 2011–2013.

HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecílie: *Galerie moravských Kouniců. Z dějin uměleckých zájmů jejich budovatelů*. Časopis Matice moravské, 63–64, 1940, s. 315–373.

HAUPT, Herbert: *Stallungen, edler Pferde. Das fürstlich Liechtensteinische Gestüt im 17. und frühen 18. Jahrhundert*. In: FEUCHTMÜLLER, Rupert: *Liechtenstein: [die Sammlungen des Fürsten von Liechtenstein, Familienchronik, flämische Malerei, Bronzen,...]*. Wien 1995, s. 96–100.

HAUPT, Herbert: *Umění ve službách reprezentace. Knížata z Lichtenštejna jako zadavatelé a sběratelé v období baroka*. Časopis Matice moravské, roč. 132, suppl. 5, 2013, s. 9–24.

HAUPT, Herbert: *Vom Kobelwagen zur Grand Carosse. Der Wagenbau im 17. Jahrhundert am Biespiel des fürstlich liechtensteinischen Fuhrparks*. Achse, Rad und Wagen. Beiträge zur Geschichte der Landfahrzeuge, 1996, s. 8–15.

CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista: *Dějiny lovu a lovectví (myslivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Louny 1909.

KLINGENSTEIN, Grete: *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz: Studien zur Herkunft und Bildung des Staatskanzlers Wenzel Anton*. Göttingen 1975.

KOLDINSKÁ, Marie – ŠEDIVÝ, Ivan: *Válečnickova láska. Vycpaný kuň Albrechta z Valdštejna*. Dějiny a současnost. Kulturně historická revue, 27, č. 5, 2005, s. 12.

KOLDINSKÁ, Marie: *Každodennost renesančního aristokrata*. Praha-Litomyšl 2001.

KOMÁREK, Karel – STRNADOVÁ, Karla – ZEMEK, Petr: *Pamětní kniha města – Uherského Brodu od Martina Josefa Ležáka*. Boskovice 2012.

KOŠÁNOVÁ, Michaela: *"Plné stáje vedou v ráje." Organizovaný chov koní v českých zemích od 16. století do 1. poloviny 20. století*. České Budějovice 2013, s. 99–103 (nepublikovaná magisterská diplomová práce, historický ústav FF JU). Práce je dostupná on-line na [http://theses.cz/id/doiqri/Diplomov\\_prce\\_-\\_Konov.pdf](http://theses.cz/id/doiqri/Diplomov_prce_-_Konov.pdf) [cit. 28. 7. 2015].

KRÄFTNER, Johann (ed.): *Liechtenstein Museum Wien. Pferde, Wagen, Ställe Pferdetradition im Haus Liechtenstein; [Reiten, Fahren und die Jagd zu Pferd im Haus Liechtenstein]*. München 2006.

KRAMPEROVÁ, Petra: *"...a musí umět jezdit především na koni a pak až na gramatice." Šlechtic a kuň v 19. a na počátku 20. století*. České Budějovice 2013, s. 24. (nepublikovaná magisterská diplomová práce, historický ústav FF JU). Práce je dostupná on-line na [http://theses.cz/id/to0ymc/Dip\\_lomka\\_Kramperova.pdf](http://theses.cz/id/to0ymc/Dip_lomka_Kramperova.pdf) [cit. 20. 6. 2015].

KROUPA, Jiří: *V zrcadle stínů: Morava v době baroka 1670–1790*. Brno 2003.

KUBEŠ, Jiří: *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*. Pelhřimov 2007.

KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657–1658): volby a korunovace ve Svaté říši římské v raném novověku*. České Budějovice 2009.

KUČERA, Jan: *Paměti královského města Uherského Brodu*. Brno 1903.

KUDĚLKA, Zdeněk a kol.: *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996.

LEIBETSEDER, Mathis: *Die Kavalierstour. Adlige Erziehungsreisen im 17. und 18. Jahrhundert.* Köln 2004.

LETOCHA, Václav František: *Památky města Brodu Uherského.* Uherská Brod 1942.

LÖFFLER, Carl: *Geschichte des Pferdes.* Berlin 1863.

LORENZ, Hellmut a kol.: *Domenico Martinelli - tvář génia barokní architektury = Domenico Martinelli - Genie der Barockarchitektur.* Rousínov 2006.

MAHLER, Zdeněk: *Člověk a kůň.* České Budějovice 1995.

MAREK, Jaroslav: *Dramata města: dějinami Uherského Brodu a jeho obyvatel.* Uherský Brod 1992.

MAREŠOVÁ, Marie: *Císařský hřebčín v Kladrubech za vlády Karla VI.* In: KUBEŠ, Jiří – PAVLÍČKOVÁ, Radmila (ed.): *Šlechtic mezi realitou a normou: miscelanea ze studentských prací k dějinám raného novověku: sborník.* Olomouc-Pardubice 2008, s. 193–208.

MAŤA, Petr: *Karneval v životě a myšlení raněnovověké šlechty.* In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku.* České Budějovice 2000, s. 163–189.

MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500–1700).* Praha 2004.

MISAŘ, Drahošlav: *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku.* Praha 2011.

MŽYKOVÁ, Marie: *Karusely.* Liberec 2006.

MŽYKOVÁ, Marie: *Triumfální jezdecký portrét v barokní proměně.* Zprávy památkové péče. Časopis státní památkové péče, 61, č. 8, 2001, s. 272–280.

NAGYOVÁ, Eva – ČERMÁKOVÁ, Libuše – VODIČKOVÁ, Nila: *Křížanov II.* Křížanov 2006.

NAVRÁTIL, Jan: *Význam a chov koně dříve a dnes*. *Prameny a studie*. Koně, 43, 2009, s. 18–32.

NAVRÁTIL, Jan: *Základy chovu koní*. Praha 2007.

PERNES, Jiří – HOLÁN, Ivo: *Slavkov u Brna, město a okolí*, 1987.

PERNES, Jiří – SÁČEK, Karel – KROPÁČOVÁ, Lubomíra: *Slavkov u Brna. Město nejen se slavnou historií*. Slavkov u Brna 2007.

PETRÁŇ, Josef a kol.: *Dějiny hmotné kultury*. 2. díl. Praha 1995.

PIJOÁN, José: *Dějiny umění*. 7. Praha 1981.

POTEMKIN, Vladimír Petrovič – CHVOSTOV, Vladimír Michaljovič – MINC, Isaak Izrailevič: *Dějiny diplomacie: diplomacie ve starověku I. Diplomacie starověku, středověku a doby do velké revoluce francouzské*. Praha 1948.

RŮŽIČKA, Vilibald: *Uherský Brod. Průvodce městem Komenského*. Uherský Brod 1968.

SEITSCHEK, Stefan: *Karussel und Schlittenfahrt im Spiegel der Zeremonialprotokolle – nicht mehr als höfische Belustigungen?* In: PANGERL, Irmgard – SCHEUTZ, Martin – WINKELBAUER, Thomas: *Der Wiener Hof im Spiegel der Zeremonialprotokolle (1652–1800). Eine Annäherung*. Innsbruck-Wien-Bozen 2007, s. 357–434.

SCHADENDORF, Wulf: *Zu Pferde, im Wagen, zu Fuß: tausend Jahre Reisen*. München 1959.

SKALECKI, Liliane: *Das Reithaus. Untersuchungen zu einer Bauaufgabe im 17. bis 19. Jahrhundert*. Hildesheim 1992.

SKALICKÝ, Jaroslav: *Ve službách císařů a králů*. *Země Světa* 5, č. 7, 2006, s. 20–22.

SMÍŠEK, Rostislav: *Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání. (Příspěvek k poznání mobility císařského dvora*

na sklonku 17. století). In: KUBEŠ, Jiří (ed.): Šlechtic na cestách v 17.–18. století. Pardubice 2007, s. 129–161.

SOJKA, Jaroslav (ed.): *Zapřažená krása. Kočáry, saně a nosítka 18.–20. století*. Praha 2014.

STRNADOVÁ, Karla – KOMÁREK, Karel – ZEMEK, Petr: *Krátká kronika Uherského Brodu Matyáše Haškonia = Breve chronicon Hunno-Brodense Matyáše Haškonia*. Boskovice 2011.

SVOBODA, Lukáš – TAJER, Jan: *Umění lovu - od obživy ke kratochvíli = Die Kunst der Jagd - von der Notwendigkeit zum Zeitvertreib*. Karlovy Vary 2012.

SVOBODA, Miloš: *Pardubické parforsní hony*. Pardubice 2003.

ŠLEJMAROVÁ Silvie: Zábava, slavnosti a chování Italů v raném novověku očima českých kavalírů. Příspěvek k proměnám stereotypů v nakládání s volným časem. Praha 2006 (nepublikovaná magisterská diplomová práce, Ústav světových dějin FF KU). Práce je dostupná on-line na <https://is.cuni.cz/webapps/zsp/download/120040188> [20. 7. 2015].

ŠTENCL, František a kol.: *Vývoj chovu koní u nás*. 2 svazky. Pardubice 1976.

TOMEČEK, Radek: *Uherský Brod. Putování historií královského města*. Uherský Brod 2002.

VÁLKOVÁ, Eva: *Jezdecký pomník v evropské kulturní tradici*. Brno 2009 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce, Sdružená uměnovědná studia FF MU). Práce je dostupná on-line na [https://is.muni.cz/th/190629/ff\\_b/bakalarska\\_prace\\_-\\_finale.pdf](https://is.muni.cz/th/190629/ff_b/bakalarska_prace_-_finale.pdf). [20. 7. 2015].

VLČEK, Martin: *Kůň ve výtvarném umění*. *Prameny a studie*. Koně, 43, 2009, s. 148–162.

ZÁLIŠ, Norbert: *Bílí koně starokladrubští*. Hradec Králové 1979.

ZÁLIŠ, Norbert: *Jeho Milosti císařské obora koňská v Kladrubech nad Labem*. Praha 1997.



# Resumé

This thesis deals with a horse-breeding in the Moravian branch of the Kaunitz family, namely Leo William of Kaunitz (1614–1655), Dominic Andrew 1st of Kaunitz (1654–1705), Maximilian Ulrich of Kaunitz and Reitberg (1679–1746) and Wenceslaus Antonius Kaunitz and Reitberg (1711–1794) in the Early Modern Times.

The founder of the horse-breeding was Leo William in the second half of 17th century. He took advantage of the unfavourable economic situation at the Uherský Brod estate and purchased land from the town Uherský Brod and other subjects on which he founded the first stud farm. His successors extended the studs to other Kaunitz estates, protected them against imminent danger and kept breeding their horses using foreign horses (especially Spanish and Italian ones) so that they could produce thoroughbred, representative riding and carriage horses of required qualities and colours.

In the Early Modern Times horse-breeding formed one of the components of aristocratic status as there was a convention according to which the breeding should be reserved only for the nobility because it had the right sense for it, on the other hand also due to high financial demands. The family of Kaunitz invested lots of money in their horse-breeding because the price of a thoroughbred stud-horse started at 1000 gold coins. In addition the parts of each horse breeding were horse stables and riding halls where beauty of stud horses came to the fore. For that reason the horse breeding business itself expressed the power and wealth of a particular person.

The horse itself played an essential part in the life of a nobleman and proved the fact that horse breeding was a representative issue. The horse was not used only for transport, riding activities and other aristocratic games but it became a means of public presentation anytime a nobleman or a noblewoman sat on it or hitched it to their coach. Therefore possibility of the Kaunitz family to present themselves with thoroughbred horses, which were sold to Czech aristocracy as well as abroad, formed a good reputation not only of a particular person but the whole family. However it would be a mistake to associate aristocratic stud farms only with a profitable

business and public presentation. They meant much more for them – pastime, passion and love to these beautiful animals. The aristocrats went to great lengths and had a portrait of their most favourite horses painted so that they would keep a memory of their loyal companion also after his death.

## Uherský Brod



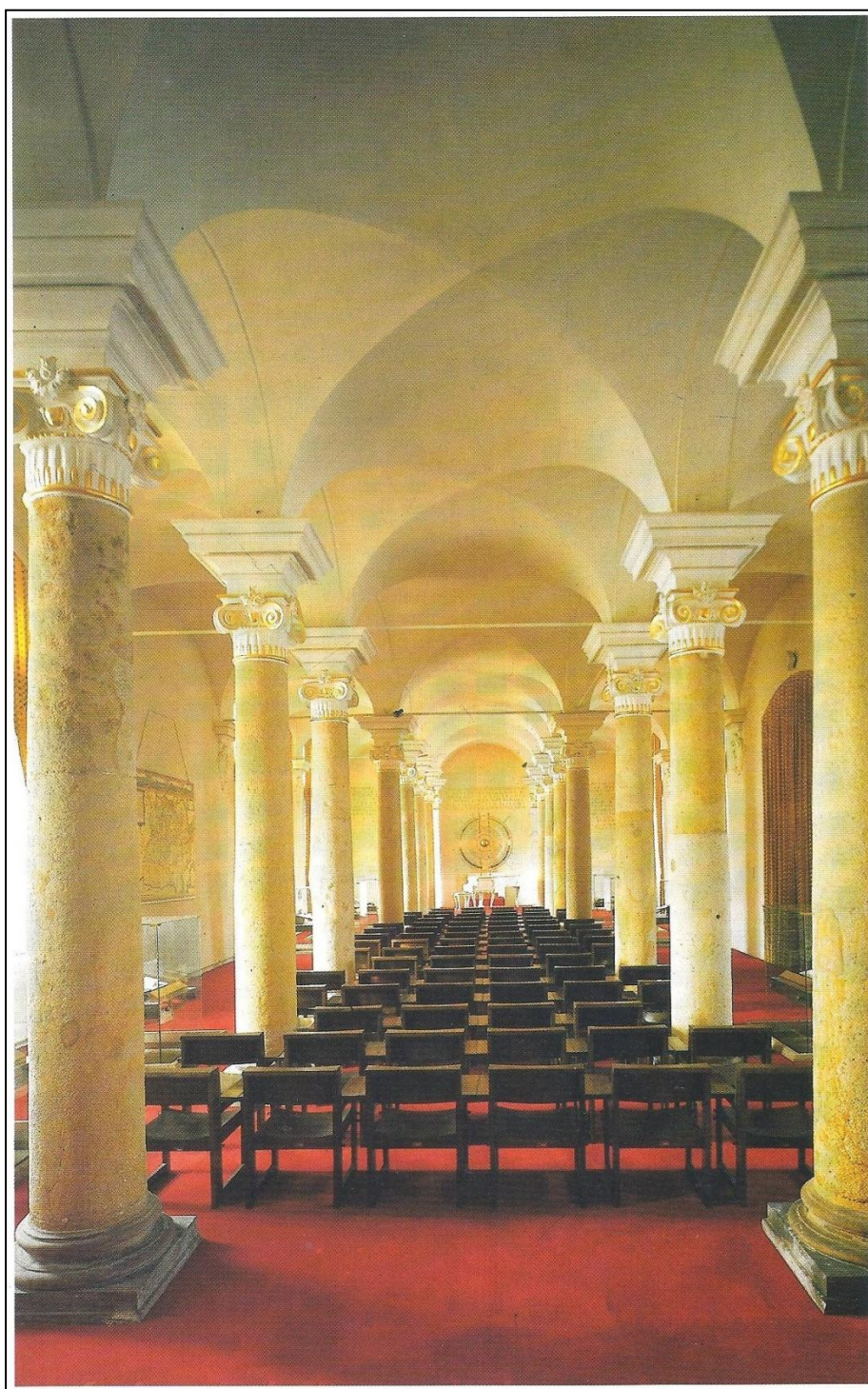
**Hořící Uherský Brod za vpádu tükölyovských vojsk 14. července 1683 (olejomalba z 18. století)**



**Zámecké konírny z konce 17. století, nyní součást expozičních prostor Muzea J. A. Komenského**

In: TOMEČEK, Radek: *Uherský Brod. Putování historií královského města*. Uherský Brod 2002, s. 100 a 209.





**Trojlovní sál bývalých zámeckých koníren**

In: MAREK, Jaroslav: *Dramata města: dějinami Uherského Brodu a jeho obyvatel.* Uherský Brod 1992, 75.

## Slavkov u Brna

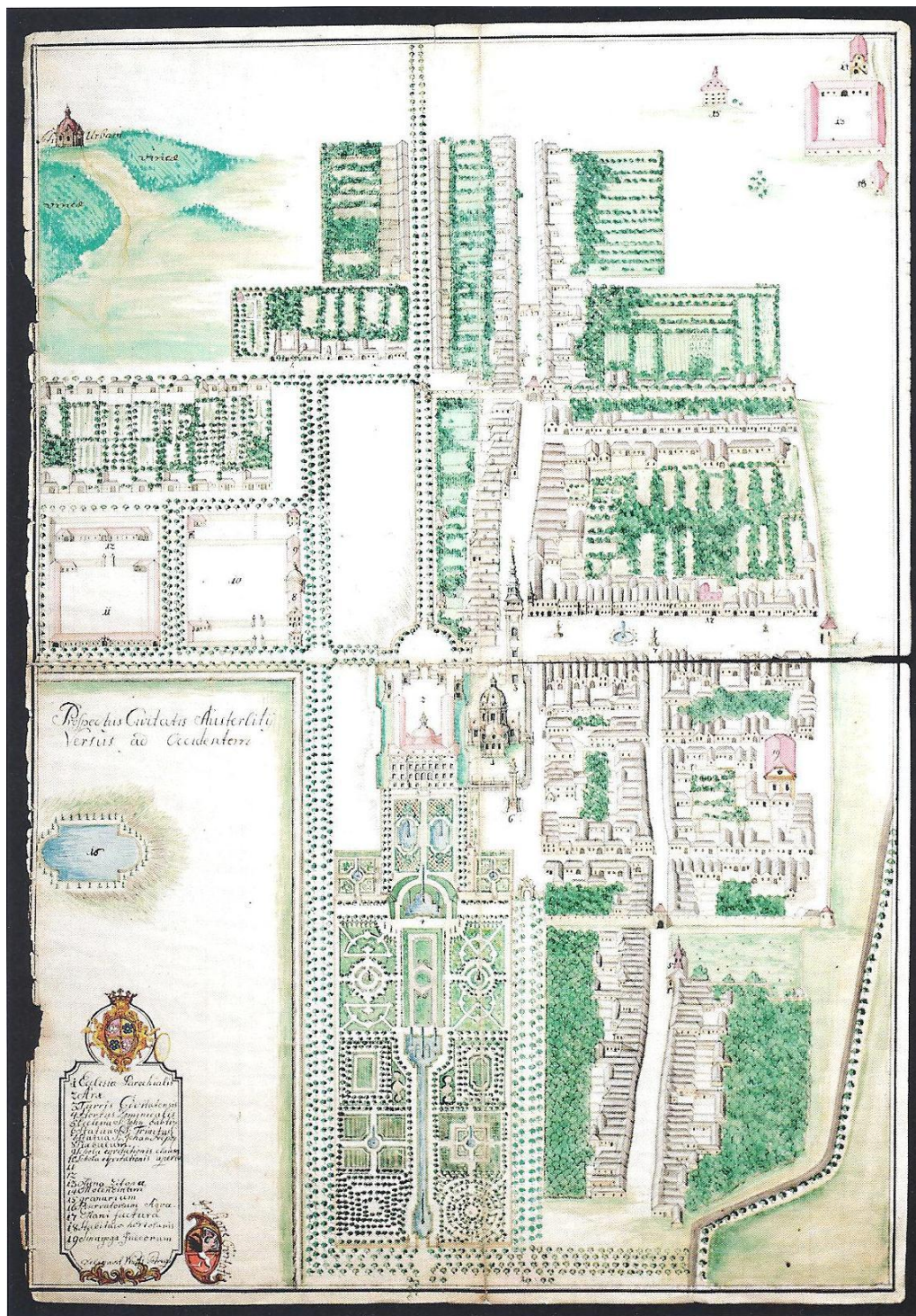


**Zrekonstruované zámecké konírny** (foto Tereza Randýsková, 2015)



**Zrekonstruované stání pro koně** (foto Tereza Randýsková, 2015)

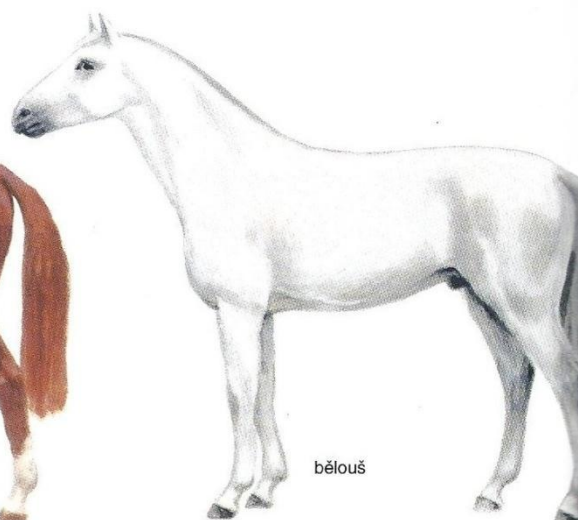
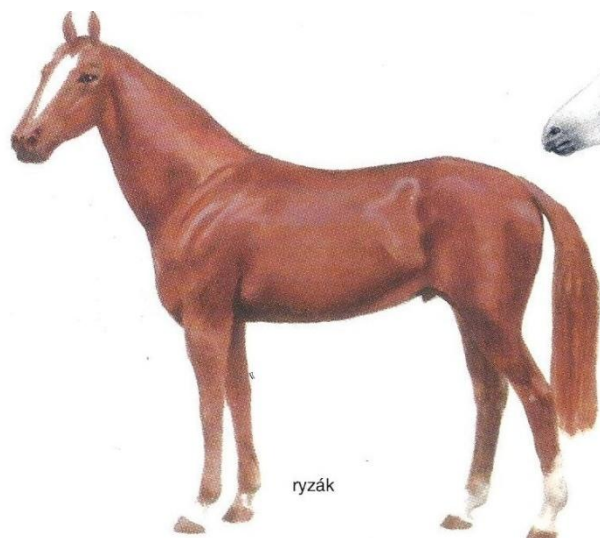
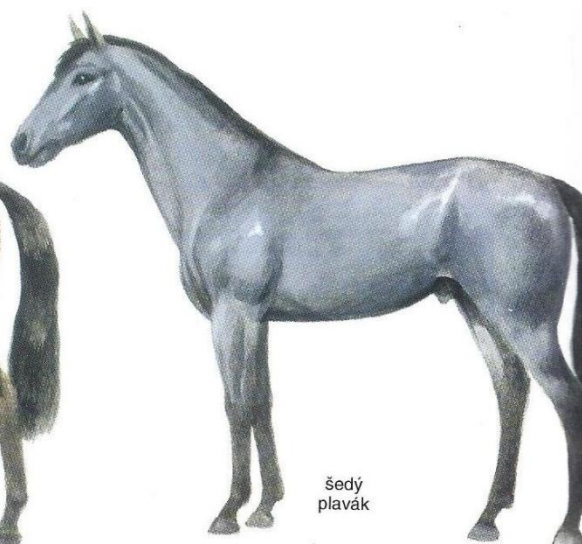


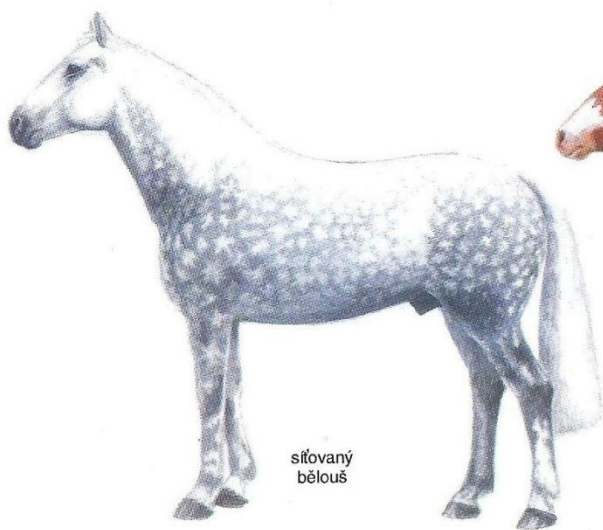


Návrh územního generelu města Slavkova z roku 1730 od Václava Petrucci

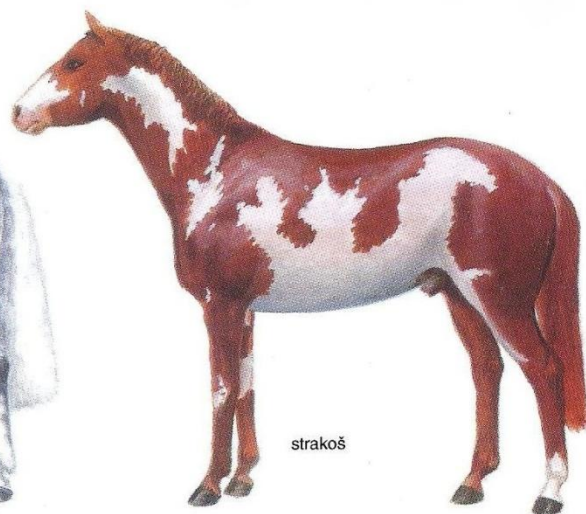


## Základní zbarvení koní

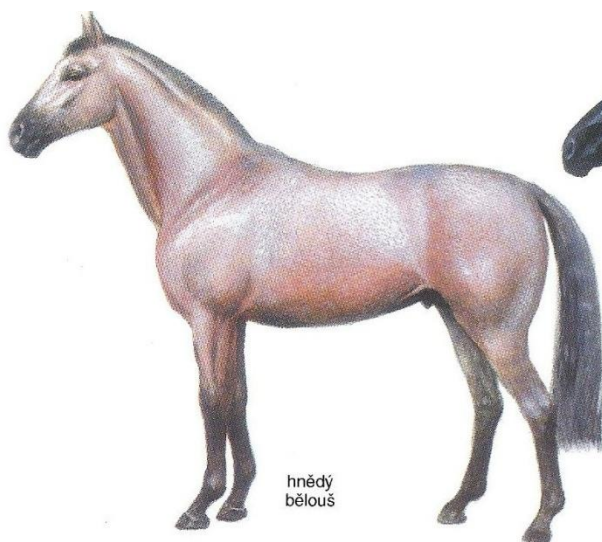




sřitovaný  
bělouš



strakoš



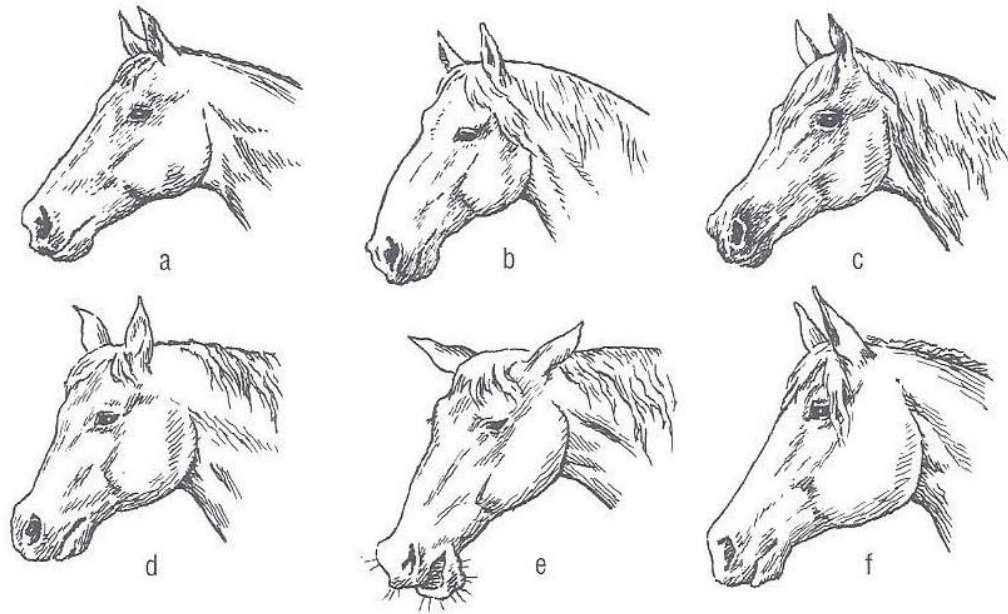
hnědý  
bělouš



vraník



## Tvary koňských hlav



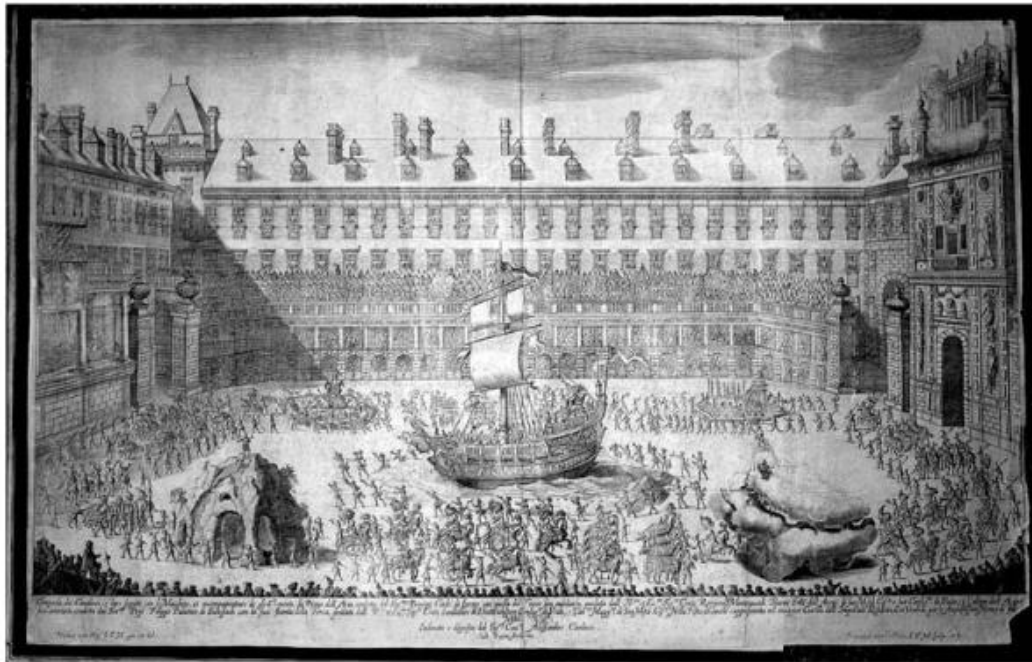
a – rovná, b – klabonosá, c – štičí, d – volská, e – babská, f - klínovitá

## Výuka jezdeckého umění podle Pluvinela

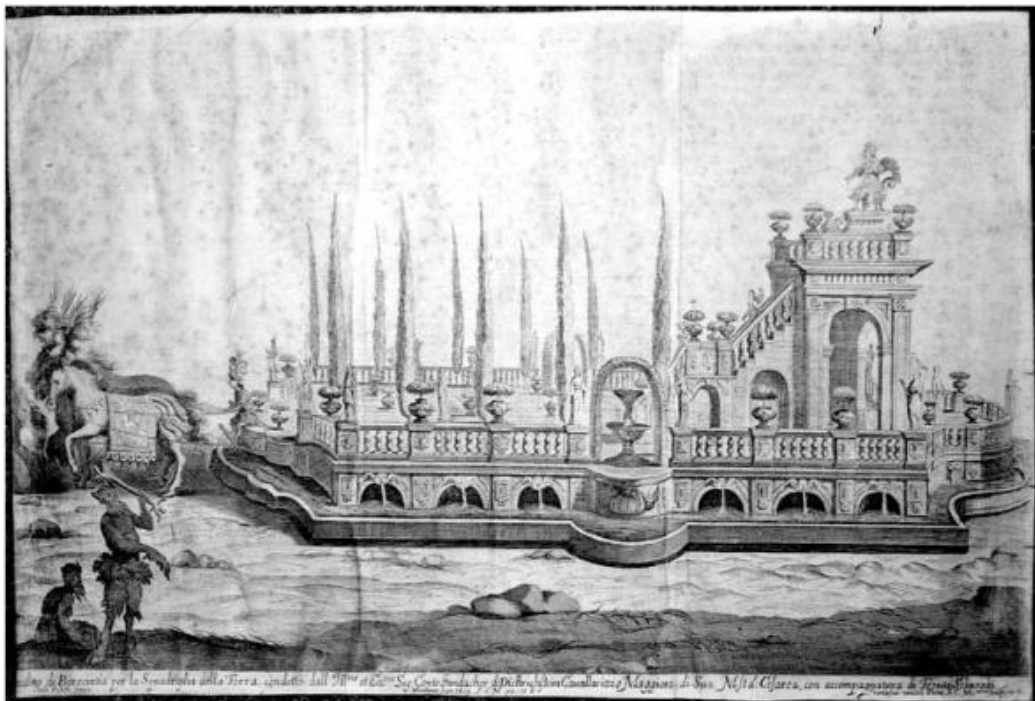


In: PLUVINEL, Antoine de: *L'instruction du Roy en l'exercice de monter à cheval*.  
Paříž 1629, s. 94 a 251. Dostupné on-line na [http://www2.vetagro-sup.fr/bib/fondsancien/ouv\\_online/3293/3293.htm](http://www2.vetagro-sup.fr/bib/fondsancien/ouv_online/3293/3293.htm) [8. 8. 2015].

## Koňský balet v Hofburgu 24. ledna 1667

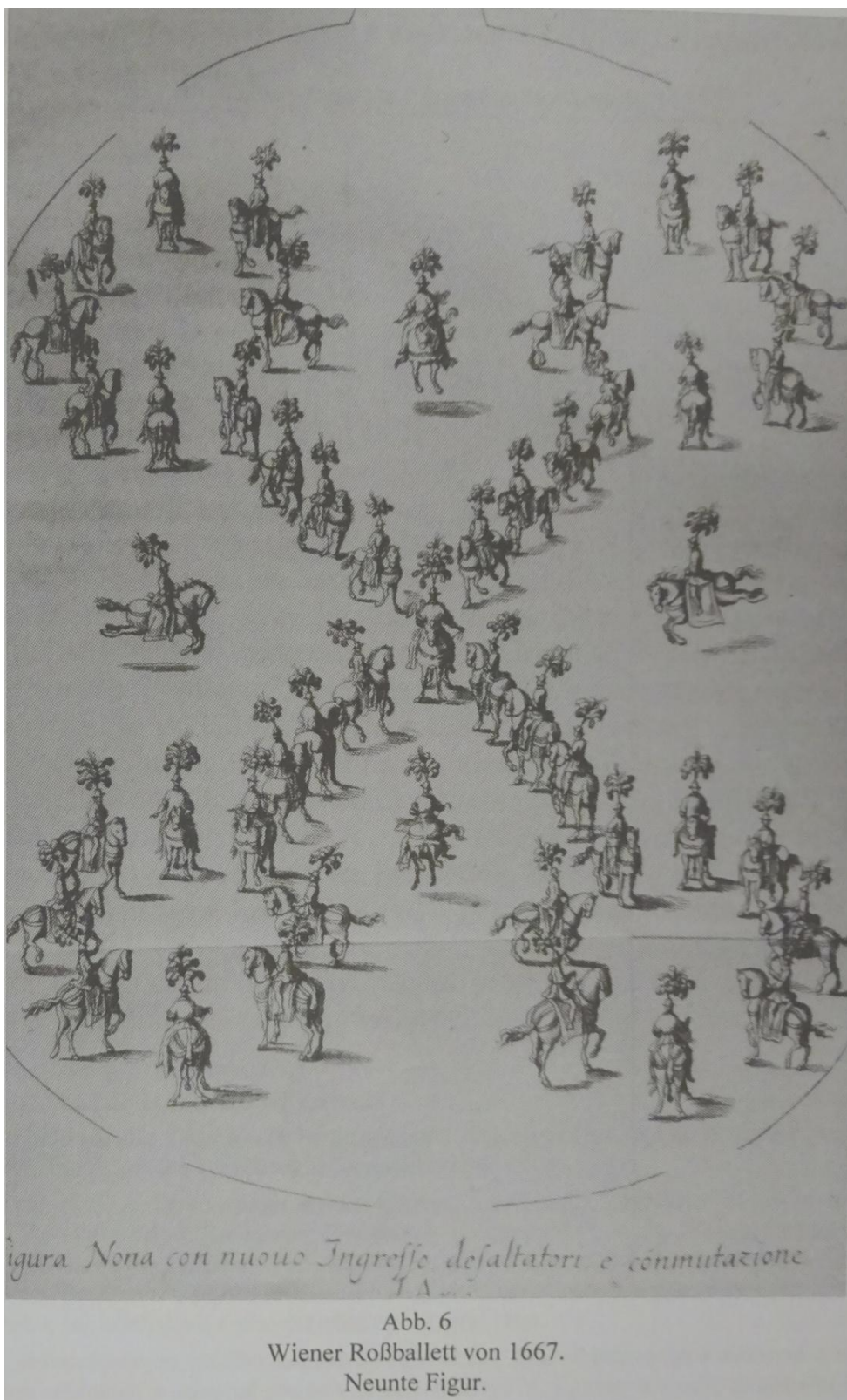


La contessa dell'aria e dell'acqua



Návrh alegorického vozu představující zemi jako zahradu

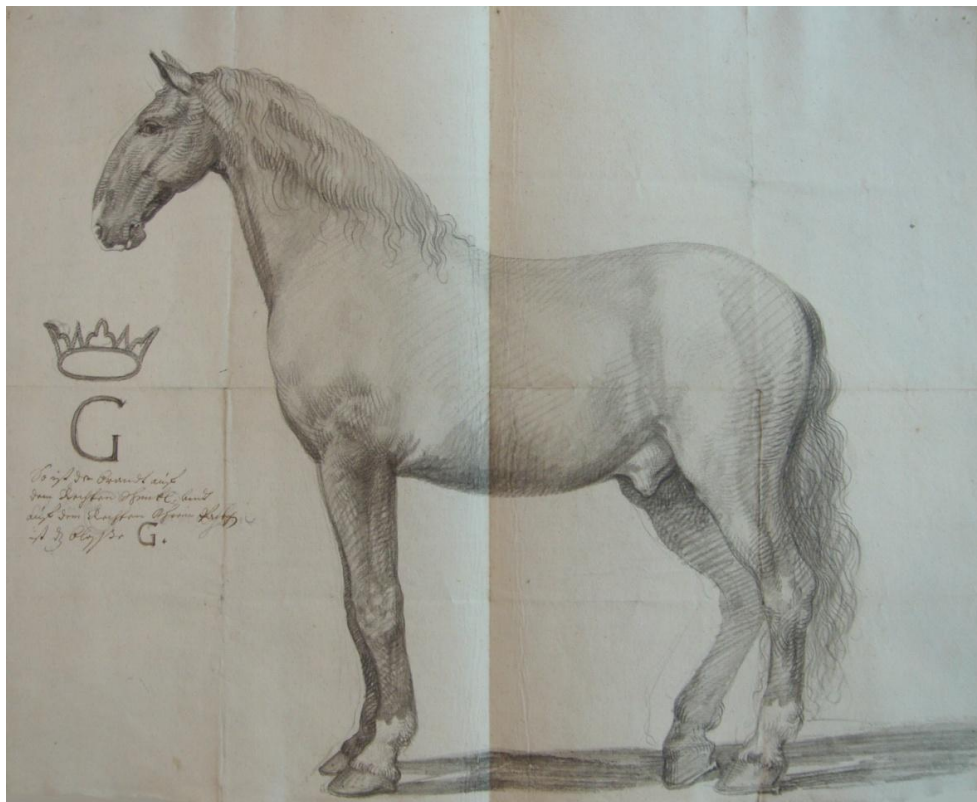
In: BRICHTOVÁ, Dobromila: *Barokní slavnosti Habsburků ve svědectvích dietrichsteinské sbírky grafiky*. RegioM: sborník Regionálního muzea v Mikulově, 2009, s. 122–123.



In: FIDLER, Petr: *La contesa dell'aria e dell'acqua*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. České Budějovice 2000, s. 37.



## Kresby koní Kouniců



In: MZA Brno, G 436, kart. 277, inv. č. 2547, sign. III 102, *Pisemnosti o hřebčincích za Dominika Ondřeje Kounice*, fol. 105 a 102.

## Portréty koní Kouniců



**Bělouš Aime** (olejomalba na plátně, 56x45cm, pol. 18. století, rám zlacený)



**Vraník Aqnelli** (olejomalba na plátně, 56x45cm, pol. 18. století, rám zlacený)





**Tmavý bělouš Hortulano** (olejomalba na plátně, 56x45cm, pol. 18. století, rám zlacený)



**Vraník Macedonia** (olejomalba na plátně, 77x58cm, pol. 18. století, bez rámu)

In: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži, Mobilární fond Slavkov u Brna, inv. č. SL 517a,b (112/55/245), SL 520a,b (108/56/246), SL 522a,b (109/125/243) a SL 471 (115/5/248).

## Jezdecký portrét Václava Antonína Kounice- Rietberga od Francesca Casanovy



In: KRÄFTNER, Johann (ed.): *Liechtenstein Museum Wien. Pferde, Wagen, Ställe  
Pferdetradition im Haus Liechtenstein; [Reiten, Fahren und die Jagd zu Pferd im Haus  
Liechtenstein]*. München 2006, s. 27.



# Anotace

<b>Fakulta:</b>	Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
<b>Katedra:</b>	Katedra historie
<b>Název diplomové práce:</b>	Chov koní jako součást šlechtické reprezentace. Kounicové a jejich hřebčín. <i>(Horse Breeding as a Part of Noble Representation. The Kaunitz family and their Stud Farm.)</i>
<b>Vedoucí práce:</b>	doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.
<b>Počet znaků:</b>	181 928
<b>Počet příloh:</b>	9
<b>Počet titulů použité literatury:</b>	74
<b>Klíčová slova:</b>	Kounicové, kůň, hřebčín, konírny, chov koní, šlechtická reprezentace, raný novověk, 17. století, 18. století, Slavkov u Brna, Uherský Brod <i>the Kaunitz family , horse, stud farm, horse stable, horse-breeding, noble representation, Early Modern Times, 17th century, 18th century, Slavkov u Brna, Uherský Brod</i>
<b>Keywords:</b>	
<b>Charakteristika práce:</b>	Práce si klade za cíl přiblížit reprezentativní stránku raněnověkého šlechtického chovu koní na příkladu moravské větve rodu Kouniců, konkrétně Lva Viléma Kounice (1614–1655), Dominika Ondřeje I. Kounice (1654–1705), Maxmiliána Oldřicha Kounice-Rietberga (1679–1746) a Václava Antonína Kounice-Rietberga (1711–1794). Prostor je věnován jak

samotnému chovu Kouniců a jejich koním, tak roli koně v životě raněnovověkého šlechtice.

**Characterization of thesis:**

The aim of this thesis is to describe the representative site of horse-breeding

in the Early Modern Times in the example of the Kaunitz family, namely Leo William of Kaunitz (1614–1655), Dominic Andrew 1st of Kaunitz (1654–1705), Maximilian Ulrich of Kaunitz and Reitberg (1679–1746) and Wenceslaus Antonius Kaunitz and Reitberg (1711–1794). The thesis is focused on their own horse-breeding and their thoroughbred horses as well as on the role of the horse in the life of an aristocrat in the Early Modern Times.